

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA POVIJEST

Mislav Polegubić

**DVA LICA KRALJIČINE PRAVDE:
ISTRAGA O SEVERINSKOJ BUNI 1755. GODINE**

Diplomski rad

Mentor: prof. dr. sc. Drago Roksandić

Komentor: dr. sc. Sanja Lazanin, naslovni docent

Zagreb

Prosinac 2017.

SAŽETAK

Dva lica kraljičine pravde: Istraga o Severinskoj buni 1755. godine

Ovaj diplomski rad se bavi djelovanjem istražne komisije u Velikoj Kanjiži (Nagykanizsa) 1755. godine. Nju je u travnju te godine osnovala kraljica Marija Terezija u svrhu određivanja uzroka tzv. *Severinske bune* u Varaždinskom generalatu. Zadaća komisije je ujedno bila ispitati potrebu i načine preustroja tog generalata.

Cilj rada je interpretacija, kritička analiza i objavljivanje do sada neobjavljenih izvora nastalih tijekom rada spomenute komisije. Riječ je o raznim istražnim spisima pravne naravi u kojima pratimo proces postupka protiv optuženih krajišnika. Njihov sadržaj uključuje sažetke ispitivanja (tzv. izvratke protokola), spise sa saslušanja i jednu uputu koju je grof Neipperg (kao predsjednik komisije) poslao generalu Becku (svojem podređenom) u lipnju 1755. godine. Izvori su pohranjeni u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, odnosno u Zbirci rukopisa i starih knjiga pod signaturom „R3592“.

Ključne riječi: Severinska buna, komisija u Kanjiži, Varaždinski generalat, 18. stoljeće, Vojna krajina, Neipperg

SUMMARY

Two Faces of the Queen's Justice: Investigation of the 1755 Severin Rebellion

This thesis studies the work of the Nagykanisza investigation committee, founded by queen Maria Theresa in April 1755 to determine the cause of the so-called *Severin rebellion*. The rebellion, led by a group of dissatisfied Grenziers, caused a great upheaval in the Warasdiner Generalate at the beginning of that same year. It is regarded as one of the most important rebellions in the history of the Military Frontier. The work of the committee also touched upon the necessity of reforms in the Generalate.

The goal of the thesis is to interpret, analyze and publish a group of primary sources stored in the *National and University Library in Zagreb* (NSK). Contained within are various law-based documents produced during the time of the aforementioned investigation. These include summaries from the hearings of the accused Grenziers (*Extractus protocolli*), documents written during the process of those hearings and one *Instruction* sent by count Neipperg (then acting as the president of the committee) to general Beck (his subordinate) in June of the same year. The primary sources are stored in the *Manuscripts and Old Books Collection* section of the *National and University Library* under the signature R3952.

Key words: Severin rebellion, Nagykanisza investigation, Warasdiner Generalate, 18th century, Austrian Military Border, Neipperg

ZAHVALA

Mnogo više nego što se usuđujem pomisliti dugujem strpljivoj i nevjerojatno susretljivoj komentorici dr. sc. Sanji Lazanin. Bez njene pomoći i stručnog znanja ovaj rad vjerojatno nikada ne bi ugledao svjetlo dana. Profesoru dr. sc. Dragi Roksandiću se zahvaljujem na pomoći i mentorstvu tijekom čitavog razdoblja diplomskog studija.

Roditeljima se zahvaljujem na emocionalnoj i novčanoj potpori te što su strpljivošću omogućili da se studij mirno i kvalitetno privede kraju.

Prijatelju i cimeru Alenu Udovičiću, koji je bio stalan oslonac prilikom izrade ovog rada, ostajem doživotno dužan zbog iskazanog razumijevanja i zavidne ljudske dobrote.

SADRŽAJ

PREDGOVOR	1
1. CILJ RADA, IZVORI I LITERATURA	2
1. 1. Cilj rada i metodologija.....	2
1. 2. Ukratko o izvoru.....	3
1. 3. Stanje konzultirane literature	4
2. VARAŽDINSKI GENERALAT I PRAVA KRAJIŠNIKA.....	10
2. 1. Reforme Varaždinskog generalata u kontekstu habsburške politike centralizacije	10
2. 2. Izvor krajiških povlastica – Statuta Valachorum	14
3. SEVERINSKA BUNA 1755. PREMA DOSADAŠNJIM ISTRAŽIVANJIMA	17
3. 1. Okolnosti izbijanja bune i stvaranja „Severinske komune“	17
3. 2. Smirivanje napetosti – „bečka faza“ bune.....	24
4. PREDSTAVLJANJE SADRŽAJA IZVORA I NJEGOVA ANALIZA	28
4. 1. Osnivanje Neippergove komisije u Kanjiži i okolnosti njezina rada.....	28
4. 2. Izvadci protokola.....	33
4. 3. Krajiška saslušanja	38
4. 4. Neippergova uputa Becku	42
ZAKLJUČAK.....	44
DODATAK 1. Transkripcija komisijskih spisa.....	47
I. Izvadci protokola	47
II. Saslušanja	69
III. Neippergova uputa Becku	99
IV. Saslušanja – 2. dio.....	103
DODATAK 2. Tablica krajišnika	114
DODATAK 3. Saslušanje Mathe Skrobicha, folija 85	127
DODATAK 4. Neippergova uputa Becku, folija 77.....	128
BIBLIOGRAFIJA.....	129

PREDGOVOR

Kada mi je poštovani mentor prof. dr. sc. Drago Roksandić predložio ovu temu kao bazu diplomskog rada, nisam niti mogao slutiti koliko će ona biti velik i težak izazov. Severinska buna je 1755. doista prouzročila jedan velik nemir u Varaždinskom generalatu. Ona je u očima brojnih krajišnika predstavljala svojevrsnu „posljednju liniju obrane“ kojom su se krajišnici kanili izboriti za povratak i očuvanje svojih starih privilegija, a samim time za opstanak svojeg baštinjenog načina života. Iako u tome naposljetku nisu uspjeli zbog prejake volje habsburškog središta da provede opće administrativno ujednačavanje vojnokrajiškog društva, buna je dugo ostala upamćena u povijesti tog područja. Bila je ne samo jedna od najvećih na području Vojne krajine, već i među posljednjima svoje vrste.

Ovim radom ciljamo skromno pridonijeti toj velikoj temi predstavljanjem jednog vrijednog i (do sada) neobjavljenog izvora, nastalog tijekom rada istražne komisije u Kanjiži proljetnih i ljetnih mjeseci 1755. godine. Taj izvor ćemo interpretirati i kritički analizirati te dovesti u vezu s dosadašnjim istraživanjima koja se o buni provode više od stoljeća. Možda najvažnije, u dodatku rada ćemo taj izvor u potpunosti i objaviti. Taj dokument je prema utvrđenim pravilima transkribiran uz neizmjernu pomoć komentorice dr. sc. Sanje Lazanin te ćemo se tog procesa (kao i metodologije) dotaknuti u 1. poglavlju.

1. CILJ RADA, IZVORI I LITERATURA

1. 1. Cilj rada i metodologija

Želimo ovo poglavlje započeti definiranjem cilja diplomskog rada te se dotaknuti metodologije kojom je rad pisan. Uz to želimo objasniti kako je rad koncipiran, odnosno kratko opisati sadržaj svakog njegovog poglavlja. Kako smo dali naslutiti u predgovoru, cilj rada je kritička analiza skupa (do sada) neobjavljenih izvora nastalih tijekom rada kanjiške istražne komisije 1755. godine. S obzirom da je analiza izvora svakako najvažniji dio rada, autor je uz pomoć mentora prvo pristupio toj najvažnijoj zadaći, odnosno čitanju i transkripciji izvora prema zajednički definiranim pravilima. Ta pravila ćemo opisati i objasniti u sljedećem potpoglavlju.

Tijekom analize smo konzultirali i druge, već objavljene izvore kojima se ranija historiografija imala prilike služiti. Uz njih je proučena brojna literatura koja analizira ne samo bunu, već i opće stanje Varaždinskog generalata u 18. stoljeću. To je, dakako, učinjeno u svrhu što boljeg razumijevanja građe te kako bismo izvore mogli valjano smjestiti u razdoblje o kojem govorimo. Te najvažnije literature smo se također dotakli u ovom poglavlju. Posebno smo se osvrnuli na radove koje smo smatrali najrelevantnijima.

Uz pomoć literature je zatim koncipirano drugo poglavlje rada. S obzirom da je Severinska buna izbila diljem Varaždinskog generalata, smatrali smo potrebnim kratko opisati reforme tog generalata u 18. stoljeću. Dotaknuli smo se i pitanja prava krajišnika koja su u Generalatu definirana od razdoblja uvođenja *Statuta Valachorum* (1630.) nadalje. To je učinjeno kako bi se поближе otkrio motiv općeg krajiškog nezadovoljstva. U trećem poglavlju smo se zatim posvetili samoj buni, izravnim okolnostima njezina izbijanja te nekim njenim važnijim akterima. Tijekom prikaza ključnih događaja smo pokušali određena važnija zbivanja komparirati s drugim, sličnim zbivanjima u vojnokrajiškoj povijesti. Poglavlje služi kako bismo vidjeli koje su nam informacije o buni (a time i događajima koje opisuje izvor) poznate iz dosadašnje literature.

Četvrto poglavlje je središnje poglavlje rada. U njemu smo prvo pokušali predstaviti historiografski poznate spoznaje o kanjiškoj komisiji i njezinom radu. To smo napravili kako

bismo vidjeli u kojim je okolnostima izvor nastao. Na samom kraju smo se okrenuli analizi izvora i njegovog sadržaja. Sagledano je na koji je način izvor posložen, kojim redosljedom su organizirane njegove folije, koja je tema svakog njegovog dijela te (gdje je moguće) na koji način su ti dijelovi međusobno povezani. Izvor smo slijedom toga podijelili na tri tematske „cjeline“ te smo tako organizirali i podjelu potpoglavlja. Nakon zaključka je u dodatku rada zatim uvršten transkribiran izvor u njemačkom originalu. Prema kojim pravilima je to odrađeno ćemo utvrditi u potpoglavlju koje slijedi.

1. 2. Ukratko o izvoru

Izvori koje ovdje obrađujemo su u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu (u Zbirci rukopisa i starih knjiga) objedinjeni pod signaturom „R3592“. Računalna mapa u kojoj su pohranjene sve digitalizirane folije nosi naziv „NalogBr198_R3592“. Prema redosljedu folija u toj mapi je napravljena transkripcija izvora te je tako prezentirana u *Dodatku 1* rada. Iz tog razloga ćemo za čitavu kolekciju ovdje obrađenih izvora često koristiti izraz „nalog“ kada ćemo se referirati na izvor u cjelini. Riječ je o kolekciji pravnih spisa koji su nastali prilikom djelovanja komisije u Kanjiži od 2. polovice travnja do 2. polovice srpnja 1755. godine, a čije ćemo okolnosti istražiti u ovom radu. S obzirom na različitost spisa koje nalazimo unutar naloga, smatramo ih svrsishodnim podijeliti na 3 tematske cjeline:

1. izvadci protokola – obuhvaća folije 7 – 30 te ovdje spadaju svi dokumenti koji sadrže varijaciju naziva *Extractus Prothocolli*;
2. saslušanja krajišnika – obuhvaća folije 41 – 74, 85 – 93 te u nju spadaju svi sudski spisi nastali prilikom ispitivanja krajišnika u istražnom procesu;
3. Neippergova uputa Becku – obuhvaća folije 77 – 83 te je riječ o dopisu što ga je grof Neipperg tijekom lipnja poslao barunu Becku u svrhu provođenja ranije utvrđenih zapovjedi.

Tim redosljedom smo odlučili i podijeliti potpoglavlja u posljednjem dijelu rada. Zajedno svi dijelovi sadrže 93 digitalizirane stranice (odnosno „folije“). Od toga, ukupno 17 njih je „bez teksta“. Dokument je pisan tzv. *kurentnim pismom*, odnosno njemačkim kurzivom rukopisnog karaktera.¹ Više detalja o svakom dijelu izvora ćemo spomenuti

¹ Sanja Lazanin, *Priručnik iz njemačke paleografije*, (Zagreb: Tipex, 2004), 15.

prilikom njegovog predstavljanja u 4. poglavlju. Prilikom transkripcije spisa su (što je moguće dosljednije) korištena ova pravila:

1. Velika i mala slova su ostavljena onako kako su nađena u izvorniku. Izuzetak predstavlja slučaj kada nije jasno na koji način je pisan prvi grafem. U tom slučaju se riječ prepisuje prema današnjem pravopisu.
2. Zajedno su pisane one riječi koje se tako pišu prema današnjem pravopisu, bez obzira jesu li u izvorniku napisane zajedno ili odvojeno (npr. *jedenfahls*, *todtschlagen*, *herunter* i dr.).
3. Latinske fraze (uglavnom pravnog karaktera) stavljene su u kurziv.
4. Gdje god je to moguće, kratice su razriješene i napisane u punom obliku.
5. Osobna imena pišemo onako kako smo ih zatekli u izvorniku. To je pravilo zadržano i u tekstu rada, osim u slučaju kada je ime određene osobe poznato iz druge literature.
6. Redni i glavni brojevi su uglavnom transkribirani prema današnjem pravopisu.

1. 3. Stanje konzultirane literature

Čak i ako zanemarimo literaturu koja se bavi Vojnom krajinom u cjelini (i čije je poznavanje važno zbog kontekstualizacije bune) postoje brojni autorski radovi koji se u potpunosti ili dijelom svog opsega bave ovom bunom. Zbog značaja bune to ne mora čuditi s obzirom da su dosadašnji primarni izvori (poput Krčelića, Šimunića ili Josipovića) davali izdašne informacije ne samo o kronologiji zbivanja već i o akterima i njihovim međusobnim odnosima.

Kako bismo si pomogli u kontekstualizaciji poslužiti ćemo se sa dva od ta tri navedena izvora. Među njima su, dakako, *Annuae sive historia* Adama Baltazara Krčelića. On je kao plemić, zagrebački kanonik i (ništa manje bitno) europski obrazovan čovjek bio barem rubno (a često i aktivno) uključen u hrvatsku politiku 18. stoljeća. Njegovu važnost za povijest ovog razdoblja su iskusniji autori već mnogo puta detaljno obrazložili, ali čak će i površnom čitatelju biti jasno koliko je ovo djelo nezaobilazno čim u ruke uzme prijevod Veljka Gortana iz 1952. i primijeti jednu zavidnu lucidnost razmišljanja i iznimnu posvećenost detaljima.²

² Adam Baltazar Krčelić, *Annuae ili Historija 1748.-1767.*, prev. Veljko Gortan (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti u umjetnosti, 1952).

Drago Roksandić je u vrijednom i često korištenom članku o krajiškoj buni („Drugi“ i nasilje u Hrvatskoj 1755. godine: staleži. Konfesije i etnosi u literarnim percepcijama socijalnog konflikta“) ovako opisao Krčelića: „Mnogostruka raslojenost tadašnjega hrvatskog društva – po bilo kojim današnjim analitičkim kriterijima – Krčelića ne priječi da konkretne konfliktne situacije promišlja u njihovim višestrukim ispreplitanjima, istovremeno nikad ne gubeći smisao za individualizaciju aktera u situacijama o kojima piše. (...) Malo je toga što se u staleškoj Hrvatskoj zbiva 1755. godine, a da on (Krčelić) na neki način nije upleten i to kao čovjek s prestižnim statusom, znanjima i umijećima, ali, u biti, kao čovjek izvan utjecajnih središta vlasti i moći, bilo svjetovnih, bilo duhovnih. Reklo bi se da on kao jedan od onih koji su najbolje poznavali hrvatsko društvo tog doba, kao jedan od onih koji su najviše znali o tome što je europski *Zeitgeist*, bio i jedan od onih na kome su se redovito 'lomili' apsurdni tog doba u njihovim hrvatskim obzorjima.“³ 1755. je za njega bila presudna i s jedne druge, osobne strane. Osim što je smatrao da se protiv njega odvijao jedan pripremljen proces (toliko velik u njegovim očima da ga je bez neke osobite dosljednosti opisao kao jednu od osam drugih „buna“ te godine), ovdje je stradao i njegov brat Josip Krčelić, natporučnik u Guicciardijevoj pukovnici i jedna od žrtava krajiškog nasilja koje opisuju istražni spisi.

Drugi objavljeni izvor koji nam je poslužio kao dopuna podataka je *Liber memorabilium* križevačkog župnika Ivana Josipovića. Riječ je o zapisima jednog svećenika koji je obnašao svoju dužnost punih deset godina (1753. – 1763.) te je u svojem kroničarskom spisu zapisivao brojne opće događaje iz šire križevačke okolice. Za razliku od Krčelića, koji unatoč svojoj istaknutom položaju u crkvenoj hijerarhiji ne pada u napast ova zbivanja smjestiti u neki jednostavan religijski narativ, Josipović će jednom izrazitom emocionalnom nabijenošću promatrati zbivanja prije svega kroz taj okvir. Taj temelj njegove interpretacije je zapravo poprilično providan jer se s pravom može dovoditi u pitanje stupanj njegove objektivnosti i (prema J. Adamčeku)⁴ točnost njegovih podataka. S obzirom da (koristeći riječi Zrinke Blažević) nastupa sa stajališta „militantnog katoličkog prozeletizma“,⁵ krivnju za sve događaje najprije svodi na pravoslavne „krivovjernike“, a jedine žrtve koje su mu važne su one istaknutih katolika. To je još očitije kada shvatimo da u potpunosti ignorira odgovornost katoličkih krajišnika i njihovo voljno sudjelovanje u nemirima.

³ Drago Roksandić, „Drugi“ i nasilje u Hrvatskoj 1755. godine: staleži. Konfesije i etnosi u literarnim percepcijama socijalnog konflikta,“ u: *Svoj i tuđ. Slika drugog u balkanskim i srednjoevropskim književnostima*. (Beograd: Institut za književnost i umjetnost, 2006), 145-146.

⁴ Josip Adamček, „Problem krajiških buna u historiografiji“, u *Vojna Krajina : povijesni pregled, historiografija, rasprave*, ur. Dragutin Pavličević (Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1984), 135.

⁵ Zrinka Blažević, „Kmetško-krajiška buna 1755. u svjetlu narativnih izvora“, *Ljetopis SKD „Prosvjeta“* (2006): 343.

Neka nam to dočara jedan primjer. „Vlasi“ su u kontekstu grkokatoličkog preuzimanja samostana Marče opisani kao „pokvareni otpadnici“ koji su zaludili narod i „same više časnike uvjerali u (...) zabludu“ kako odgovornost za nemire ne leži na njima.⁶ Petar Ljubojević je ništa doli „nevjerni Vlah“, „bezbožna glava ne samo ovih nego i tolikih drugih prošlih pobuna“ te nesumnjivo glavni začetnik nemira.⁷ Krčelić na sličan način opisuje Ljubojevićevu odgovornost, ismijavajući ideju da se „tobože silom dao proglasiti vođom“, ali jasno utvrđuje kako se odgovornost časnika (pa i onih viših) nikako ne može ignorirati jer su upravo oni brojnim nepromišljenim odlukama doveli do nastale situacije.⁸

U skladu s etabliranim narativom nas ne treba čuditi da su s druge strane moralnog spektra stradali časnici opisani kao „sve pravi katolici“⁹ čija je „nevina krv“ prolivena¹⁰ te da je samo Bogu poznato „kakav su njihov bijes i uvrede podnijeli“. ¹¹ U kontekstu te nesakrivene etnokonfesionalne netrpeljivosti, ton Josipovićevih zapisa gotovo ostavlja dojam nekakve pretrpljene osobne uvrede. Možda i važnije, neizravno je to shvaćeno kao uvreda prema kraljici osobno! Naime, ako je krajiška pobuna „sindrom nevjerovanja u pravoga Boga“, ¹² onda se ona samim time predstavlja kao direktan udar na predstavnicu te Božje volje u Kraljevini Hrvatskoj. Da je Josipoviću to istoznačno pokazuje pitanje: „Može li se očekivati da bude vjeran čovjeku i kralju onaj koji je nevjeran Bogu?“¹³

Unatoč tim interpretativnim problemima, Josipović nam je važan sekundarni svjedok zbog neposredne blizine zbivanja te nam služi kao bitna dopuna već postojećoj kronologiji. Za ovaj rad je korišten prijevod Ljudevita Plačka objavljen u časopisu *Cris* iz 2005. godine.

Kao dopuna ovim izvorima nezaobilazan je i dobro poznat rad Franza Vaničeka. Na samom zalasku Vojne krajine kao institucije, Vaniček je na sebe preuzeo zadatak predstaviti njezinu bogatu povijest, često u minuciozne i vrijedne detalje. Da je u tome uspio svjedoči činjenica da je i danas, približno 150 godina nakon prvog izdavanja, *Specialgeschichte der Militaergrenze aus Originalquellen und Quellenwerken geschoepft* gotovo nezaobilazan

⁶ Ljudevit Plačko, „Pobune u križevačkom kraju 1755. prema zapisima suvremenika Ivana Josipovića, župnika u Križevcima“, *Cris (Križevci)* 7 (2005): 150. Od ovog trenutka ćemo se na ovaj izvor referirati kao „Josipović 2005“.

⁷ Josipović 2005, 148.

⁸ Krčelić 1952, 172.

⁹ Josipović 2005, 145.

¹⁰ Ibid, 148.

¹¹ Ibid, 147.

¹² Blažević 2006, 344.

¹³ Josipović 2005, 148.

izvor informacija.¹⁴ Čak i prepoznajući starost ovih spisa, ne možemo ne ostati zavidno zadivljeni posvećenošću kojom je Vaniček ušao u krajiške arhivske spise, stvarajući jednu iscrpnu i vrijednu faktografsku bazu. Od 4 svezaka njegovog projekta za naš rad (i ovu temu) je od najvećeg značaja 2. svezak koji se osim bune (i brojnih drugih tema) bavi još i pitanjem pravnog ustrojstva krajine.

Prije Prvog svjetskog rata nam je poznat još i rad Ljudevita Ivančana u *Vjestniku zemaljskog arkiva*¹⁵ koji nam na tragu Vaničeka daje dodatan pregled poznate kronologije. Svoje izlaganje nadopunjuje izravnim citatima Krčelićevih i Josipovićevih latinskih izvornika, ali nam ujedno donosi i prijepis presuda svih osuđenih krajišnika na njemačkom izvorniku. Te stranice su se pokazale kao prijeko potreban izvor informacija za dopunu podataka koje ne saznajemo iz dostupnih komisijskih spisa. Detalji korištenja tog izvora su objašnjeni prilikom sastavljanja tablice optuženih krajišnika na samom kraju rada.

Od tada su analize bune pisane ili u sklopu većih sinteza ili u sporadičnim člancima. S obzirom da su krajiška i seljačka buna (gledane kao serija većih nemira na ovom području) zajedno bile jedne od najvećih u čitavoj hrvatskoj povijesti, pomalo začuđuje da je pokušaj većeg objedinjavanja poznatih informacija izostao u nekoj većoj mjeri. Profesor Drago Roksandić se osvrnuo na taj nedostatak, komentirajući kako nije napisana „pa makar jedna jedina monografija“!¹⁶

Fedor Moačanin se pitanjem ove bune bavio u dva navrata – prvi puta u sklopu stare *Historije naroda Jugoslavije*, a drugi puta u zborniku radova *Vojna krajina: povijesni pregled, historiografija, rasprave* (1984.). Proučavajući oba teksta možemo zaključiti kako tekst članka u tzv. „crnoj knjizi“¹⁷ uvelike odgovara onome što smo ga zatekli u *Historiji naroda Jugoslavije*, ali je za razliku od njega vidljivo olakšan od starijih, ideoloških tereta. Kada piše o krajiškoj buni 1755. je vidljivo kako se nije zadovoljio već poznatim podacima već da se posvetio i arhivskoj građi. Poprilično je sigurno kako je u rukama imao već spomenutu Neippergovu „uputu“ Becku, iako je taj dokument (pa makar i u ovakvom djelomičnom

¹⁴ Franjo Vaniček, *Specialgeschichte der Militaergrenze aus Originalquellen und Quellenwerken geschoepft*. Sv. 2. (Beč: 1875).

¹⁵ Ljudevit Ivančan, „Buna Varaždinskoga generalata i pograničnih kmetova godine 1755.“, u *Vjestnik Kr. Hrv.-Slav.-Dalm. Zemaljskog arkiva*, 4. godina (Zagreb: 1903).

¹⁶ Roksandić 2006, 137.

¹⁷ Pod tim nazivom je poznat zbornik radova *Vojna krajina. Povijesni pregled – historiografija – rasprave* (Zagreb: 1984) pod uredništvom Dragutina Pavličevića. Tim se imenom razlikuje od tzv. „bijeke knjige“, odnosno zbornika radova *Vojne krajine u jugoslovenskim zemljama u novom veku do Karlovačkog mira 1699* (Beograd: 1989), urednika Vase Čubrilovića. Iz: Nataša Štefanec, ur., *Fedor Moačanin: radovi iz povijesti Vojne krajine* (Zagreb: SKD „Prosvjeta“, 2016.), 18.

obliku) do sada ostao neobjavljen.¹⁸ Iako su nama potrebni detalji izvornika koje nam donosi Ivančan u svojem članku, valja spomenuti kako je Moačanin organizirao statističke podatke komisijske presude u jednu jednostavnu i preglednu tablicu.

Druga korištena literatura je uglavnom uzimana zbog širenja saznanja o Varaždinskom generalatu te kao nadopuna podacima o buni u onoj mjeri u kojoj donose nešto novo. Knjiga Karla Kasera *Slobodan seljak i vojnik*¹⁹ je već postala klasik krajiške literature te smo u njoj najviše konzultirali ona poglavlja koja se tiču generalata i vlaške priče. Na tom tragu je korištena i knjiga *Hrvatsko-slavonska Vojna krajina i Hrvati pod vlašću Osmanskoga Carstva u ranome novom vijeku*²⁰ profesora Željka Holjevca i Nenada Moačanina koja nam je tijekom čitavog studija bila vjeran suputnik za sva osnovna pitanja o vojnokrajiškoj problematici. Pošto su uniforme bitan razlog zašto je buna izbila, članak Desanke Nikolić „Vojna krajina i uniformisanje graničarske vojske” poslužio nam je kako bi se informirali o toj temi te o funkciji koju su uniforme trebale ispunjavati u novoj, centraliziranoj Habsburškoj Monarhiji.

Kao pomoć u rasvjetljavanju određene pravne problematike, poslužili smo se člancima profesorice Milković-Šarić,²¹ (koja se bavi pitanjima krajiškog položaja nakon uvođenja tzv. *Krajiških prava* 1754.), Alexandra Buczynskog²² (koji se bavio samim krajiškim pravosuđem) te Marka Petraka²³ (s profesoricom Milković-Šarić) koji *Krajiška prava* detaljno proučava s pravnog aspekta.

Mnoge druge radove nećemo spomenuti zasebno, ali od onih koji se tiču bune spomenimo još i tekst Tomislava Matića „Severinska buna 1755.: uvod u povijest grada Bjelovara“ (časopis *Hrvatski sjever*).²⁴ Vrijednost ovog članka ne leži toliko u njegovom opisu bune (jer o njoj ne piše ništa što nismo prije saznali), ali nam zato donosi zanimljive

¹⁸ Fedor Moačanin, „Vojna krajina do kantonskog uređenja 1787”, u *Vojna krajina. Povijesni pregled – historiografija – rasprave*, ur. Dragutin Pavličević (Zagreb: 1984), 52.

¹⁹ Karl Kaser, *Slobodan seljak i vojnik: povejačenje agrarnog društva u Hrvatskoslavonskoj Vojnoj krajini (1535 - 1881.)*, prev. Josip Brkić, (Zagreb: Naprijed, 1997).

²⁰ Željko Holjevac, Nenad Moačanin, *Hrvatsko-slavonska Vojna krajina i Hrvati pod vlašću Osmanskoga Carstva u ranome novom vijeku* (Zagreb: Leykam International, 2007).

²¹ Kristina Milković, „Položaj časnika prema zakonskoj regulativi za Vojnu krajinu: Krajiška prava (1754.) i Osnovni krajiški zakon (1807.)”, *Povijesni prilozi* 25 (2006): 161-182.

²² Alexander Buczynski, „Organizacija policije i pravosuđa u Vojnoj krajini”, *Povijesni prilozi* 13 (1994): 77-109.

²³ Marko Petrak, Kristina Milković Šarić, „Wie in Unseren Erbländern“ – *Krajiška prava (1754.)* u kontekstu centralizacije i modernizacije u Vojnoj krajini”, u *Hrvati i Srbi u Habsburškoj monarhiji u 18. stoljeću* (Zagreb: FF Press, 2014): 45-57.

²⁴ Tomislav Matić, „Severinska buna 1755. : uvod u povijest grada Bjelovara”, *Hrvatski sjever (Čakovec)* 11 (2006/2007): 55-60.

podatke o samom mjestu Severin koji mogu biti od pomoći u prostornoj kontekstualizaciji. Već spomenuti tekst profesorice Zrinke Blažević iz časopisa *Ljetopis SKD Prosvjeta* pomogao je kod čitanja Krčelićevih i Josipovićevih izvora.

Možemo također samo žaliti da se Josip Adamček tijekom života nije uspio ozbiljnije baviti pitanjem ove ili seljačke bune iste godine. U antologijskoj knjizi *Bune i otpori* je pokazao jedno zavidno znanje o bunama na prostoru Hrvatske. Iako se u toj knjizi bavi samo seljačkim bunama 17. stoljeća možemo lako pretpostaviti da su mu određeni aspekti ove teme već bili dobro poznati. Dapače, u članku “Problem krajiških buna u historiografiji”²⁵ vidimo da čak anticipira probleme koji koče daljnji napredak u istraživanju ove teme:

„Danas se sa sigurnošću može tvrditi da se dalji napredak u proučavanju te bune može postići samo upoznavanjem arhivske građe, koja još uvijek nije upotrijebljena. Čini se da će se pomoću nje moći šire objasniti više pitanja (odnos prema unijaćenju, utjecaj krajiške bune na kmetove, njezini uzroci itd.).“²⁶

Dok se ovim radom ne možemo nadati niti približnom rješenju svih tih otvorenih pitanja, izražava se nada da će on kao skroman doprinos biti upravo korak u pravcu kojem se Adamček nadao. Da se naslutiti da je ova građa uvelike mnogobrojnija od one koju ovdje predstavljamo te da će njezino daljnje digitaliziranje biti od velike pomoći za buduća istraživanja.

²⁵ Josip Adamček, “Problem krajiških buna u historiografiji” u *Vojna krajina. Povijesni pregled – historiografija – rasprave*, ur. Dragutin Pavličević (Zagreb: 1984). 119-139.

²⁶ *Ibid*, 135.

2. VARAŽDINSKI GENERALAT I PRAVA KRAJIŠNIKA

Kao predmet istraživanja je bilo koja vojnokrajiška tema nužno kompleksna zbog naravi Vojne krajine kao institucije s jedne strane, a teritorija s druge. Upravo zbog toga se njezina povijest u pravilu nikada ne zadržava samo na pitanjima koja postavlja vojna povijest. Zbog osobitosti svog stanovništva i specifičnosti svoje kulture, Vojna krajina nas poziva da ju proučavamo gotovo kao odvojen „državni“ entitet, odnosno kao teritorij na kojem je vrlo jasno u ključnim trenucima njezine povijesti etabliran (usudili bismo se reći) habsburški *corpus separatum*.²⁷ Za Varaždinski generalat još važnije, Krajina je svojevrsna „anomalija“ feudalne Europe koja se rodila na samim njezinim rubovima, u vječitom stanju animoziteta sa staležima koji se nisu mirili s nedostatkom utjecaja u teritoriju koji im je „pravno pripadao“. Iz tog razloga je u tim dugotrajno zatezanim odnosima staleška strana nastojala krajiški prostor u potpunosti reintegrirati, dok je krajiška sebe etablirala i identificirala upravo otporom takvim nastojanjima.

Zbog teme rada ćemo se ograničiti područje Varaždinskog generalata i to u onom vremenskom okviru koji nam je važan za razumijevanje okolnosti bune. Ta nas priča vodi ne samo k opsežnim reformama koje su provedene kroz 18. stoljeće već nas poziva i da nešto kažemo o poziciji krajiških prava unutar reformskog razdoblja.

2. 1. Reforme Varaždinskog generalata u kontekstu habsburške politike centralizacije

Vojna krajina se 1755. uvelike razlikovala od stanja u kojem se nalazila samo nekoliko desetljeća prije izbijanja krajiške bune. Reforme koje su obilježile glavninu važnih događaja 18. stoljeća bile su nužne ne samo da bi krajiške jedinice postale vojno konkurentnije, već kako bi se iz područja često arhaičnih pravila i običaja stvorio logistički i administrativno potpuno uređen teritorij. Nemalu zaslugu za to imala je kraljica Marija Terezija koja je, okupivši oko sebe nemali broj sposobnih savjetnika, stvorila podlogu kojom se Monarhija ne samo izvukla iz brojnih kriza, već iz njih izašla uređenija i financijski stabilnija.

²⁷ Moačanin 1984, 23.

Teško je zamisliti kako je samo nepunih 15 godina prije izbijanja bune postojanje Monarhije bilo stvar velike neizvjesnosti. Iako Ratom za austrijsko nasljeđe (1740. – 1748.) gubi važne talijanske teritorije, ono što je vodstvo Monarhije svakako najviše osjetilo je gubitak Šleske, velikog izvora austrijskog bogatstva. Teritoriji koje je Monarhija dobila i zadržala do polovice stoljeća nisu se mogli materijalno mjeriti s priljevom novaca koje je dobivala od te jedne pokrajine.²⁸ Ako se Monarhija kanila ozbiljnije obnoviti, morala je odlučno zagaziti u brojne strukturne reforme koje su državu mučile već dugi niz desetljeća. Raspuštanjem starijeg vladajućeg sastava kralja Karla III. (koji je to doista i bio primijetimo li kako je najmlađi od ministara imao čak 67 godina!) otvorena je mogućnost dolaska novih lica s novim ambicioznim idejama.²⁹ Ministar Johann Christoph von Bartenstein opstao je u tom valu smjena zbog uspjeha Pragmatičke sankcije, ali i zbog toga što je uz novog, poduzetnog ministra Friedricha Wilhelma von Haugwitzza pokazao spremnost kraljici ukazati na potrebu za velikim i neodgodivim reformama.³⁰ Nije se dugo čekalo na konkretne poteze. Bivšu je Dvorsku kancelariju kraljica umirovila 1742. osnivanjem Dvorske i državne kancelarije pod vodstvom grofa Kaunitza, a reformirana je nedugo zatim i Dvorska komora.³¹ Rano se počelo i s odvajanjem sudstva i uprave u nasljednim zemljama, a odlučan centralistički potez donesen je osnivanjem tzv. *Directorium in publicis et cameralibus*.³²

Ugarska je za sada izostala iz većih reformskih planova jer je u najtežim ratnim okolnostima 1741. podržala Mariju Tereziju uz obećanje da će se plemstvu očuvati stare povlastice.³³ Iako je uz taj uvjet Marija Terezija napokon i okrunjena za „kralja Ugarske“, to nije moralo značiti da će taj dio Monarhije biti vječno izuzet iz velike centralističke vizije. U *Povijesti Mađarske* su objašnjeni motivi politike centralizma u Ugarskoj: „Cilj je Marije Terezije bio stvoriti dunavski imperij. Budući da je Ugarska tvorila najveću teritorijalnu cjelinu među njezinim posjedima i kako je gotovo polovica njezinih podanika živjela u tim granicama, iznimno je bilo važno da se zemlja razvije i ojača. To nije bilo učinjeno zbog ljubavi za Mađare, već zbog shvaćanja interesa habsburškog imperija.“³⁴ Zbog toga su postupno rađeni potezi koji bi i Ugarsku učinili korisnijom sastavnicom takvog novog imperija. Od novih 200.000 vojnika koje je Monarhija trebala imati prema Haugwitzovom

²⁸ Charles Ingraio, *The Habsburg Monarchy 1618-1815.*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2000), 159.

²⁹ Ingraio 2000, 150.

³⁰ Ibid, 160.

³¹ Erich Zöllner, Therese Schussel, *Povijest Austrije (Das Werden Österreichs)* (Zagreb: Barbat, 1997), 205.

³² Ibid.

³³ Petar Hanak, ur., *Povijest Mađarske* (Zagreb: Barbat, 1995). 103.

³⁴ Ibid, 104.

nacrtu, Ugarska je bila predviđena davati oko 25.000, odnosno samo tisuću više nego čitava Vojna krajina, ali čak 4 puta manje nego ukupan broj u nasljednim zemljama.³⁵

Spomenimo i da se u 18. stoljeću diljem Europe zamjećuje trend stvaranja profesionalnih vojski te po prvi puta jasnije dijeljenje društva na vojna i civilna lica.³⁶ Od kada su stoljeće prije Moritz Oranski i Gustav Adolf u svojem dijelu Europe proveli svojevrsnu vojnu revoluciju (kojom je vatrena snaga postala ne više pomoćni, već glavni ofenzivni čimbenik), vidljiva je konstantna potreba za taktičkom i tehnološkom prilagodbom kako se ne bi zaostalo za protivnicima.³⁷ Takvih je prilagodbi u 17. i 18. stoljeću bilo mnogo, od uvođenja mušketa kremenjača (koje mijenjaju starije i sporije fitiljače) do nečeg potpuno jednostavnog poput izuma bajunete koja prvo zasjenjuje pa zatim i umirovljuje kopljanike kao relevantnu borbenu formaciju.³⁸ Taktičke radnje, usavršenije i preciznije, dovele su i do promjene određenih borbenih paradigmi. Primjerice, potiče se ciljanje mušketa u veliku masu ljudi umjesto u neku pomno odabranu, slobodnu metu.³⁹ Prema vojnom povjesničaru Johnu Keeganu, u takvim se malim primjerima ogledava i svojevrsan „gubitak individualnosti“ koji se postupno pretočio i na neke druge elemente temeljne vojničke svakodnevice, poput obuke kojoj težište postaje disciplina ili promjene u funkcionalnosti opreme i odore.⁴⁰ Doista, novim pristupom obuke i razvojem tehnologije potencijalna učinkovitost vojske eksponencijalno raste, ali što je taj potencijal bio veći to je bila manja tendencija da se ratovi odlučuju u iznenadnim potezima ili jednostrukim, velikim okršajima.

Suzdržanost u ofenzivnim radnjama očitala se u štedljivosti, a koliko je novac igrao veliku ulogu svjedoči da su mnoge ratne faze (čak i ratovi uopće) često prekidane ne toliko zbog ljudskih gubitaka koliko zbog onih financijskih.⁴¹ Upravo su financije bile jedna od glavnih vodilja pri vojnim reformama. „Naime, sve veća profesionalna vojska, koju je omogućila sve veća kontrola nad bogatstvom dobara, omogućila je samoj državi još veću kontrolu nad tim bogatstvom.“⁴² Na primjeru Šleske zaključujemo kako je čak i u dinastičkim ratovima 18. stoljeća jedan od najvećih ciljeva bio upravo ostvarenje financijske stabilnosti. Zbog toga nas ne treba čuditi zašto je vojni preustroj Monarhije pratila jedna velika i temeljita financijska reforma.

³⁵ Ingraio 2000, 161.

³⁶ Michael Howard, *Ratovi u europskoj povijesti* (Zagreb: Srednja Europa, 2002), 64.

³⁷ Howard 2002, 65.

³⁸ Ibid, 71.

³⁹ John Keegan, *A History of Warfare* (New York: Alfred A. Knopf, 1994), 342.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Ibid, 345.

⁴² Howard 2002, 65.

U kontekstu Vojne krajine su pokušaji preustroja, dakako, krenuli i prije Marije Terezije. Međutim, tek je u njezino vrijeme proveden konkretniji i trajniji preustroj s pozitivnim rezultatima za opći državni aparat. Kako piše Željko Holjevac: „U činjenici da je konačan preustroj Krajine realiziran u vrijeme vitalne ugroženosti Monarhije ogleda se svojevrsni paradoks: s jedne strane, malokad se poduzimaju znatnije promjene u vrijeme kad prijete neka opasnost, a s druge strane upravo je ta opasnost bila presudna za učinkovitu implementaciju planiranih promjena jer su okolnosti bile takve da se te promjene nikako više nisu mogle odgađati ili zaustavljati na polovičnim rješenjima.”⁴³

Potrebe za takvim promjenama nazirale su se već početkom 18. stoljeća. Gradačko Dvorsko ratno vijeće dugo je bilo protivnik većih promjena u Generalatu jer su ga štajerski staleži ne samo uzdržavali već iz njega ujedno izvlačili velike sume novca.⁴⁴ Prema Kaseru, krajišnici su u prvih nekoliko desetljeća bili u vrlo povoljnom položaju jer su se obaveze regulirane neplaćenom službom uvelike smanjile.⁴⁵ Takvo stanje, međutim, nije bilo dugoročno održivo. Varaždinski generalat je trebao novu funkciju, a da bi se ona ostvarila bio je potreban i temeljit preustroj. Cilj habsburških vlasti bio je ne samo ovaj dio Vojne krajine učiniti egzistencijalno samodostatnim, već omogućiti da se ovdje prisutna vojska može slati na bilo koje europsko ratište.⁴⁶ Uz to je cilj bio eliminirati zloporabe časničkih položaja jer im je ugled stradao zbog brojnih primjera korupcije i bespotrebnog ubiranja novca.⁴⁷

Dvije najvažnije osobe koje su utkale put definitivnoj reformi bili su grof Cordua i vojvoda Sachsen-Hildburghausen. Prvi od njih imao je ambicioznu ideju formalno i u potpunosti ukinuti stari samoupravni sustav, ali je podbacio zbog kombinacije vanjskopolitičke situacije i nemira koji su se u generalatu počeli javljati.⁴⁸ Stoga je na njegovo mjesto došao Hildburghausen čiji su statuti usvojeni te je od 1737. postupno ostvaren novi preustroj. Hildburghausen je 1736. poslan u Varaždinski generalat prije svega kako bi riješio spomenute krajiške nemire, ali se vrlo brzo okrenuo temeljitim reformama.⁴⁹ Fedor Moačanin je smatrao kako se Hildburghausen iskazao kao vrstan političar, iako nije bio osobito dobar vojskovođa.⁵⁰ To je obrazložio rečenicom kako je Hildburghausen „(...) postigao da su krajišnici s oduševljenjem prihvatili nove statute koji su znatno ograničili

⁴³ Holjevac, Moačanin 2007, 43.

⁴⁴ Historija naroda Jugoslavije, sv 2, 1041.

⁴⁵ Kaser 1997, 112.

⁴⁶ Holjevac, Moačanin 2007, 31.

⁴⁷ Historija naroda Jugoslavije, sv. 2, 1045.

⁴⁸ Moačanin 1984, 47.

⁴⁹ Holjevac, Moačanin, 42.

⁵⁰ Moačanin, 1984, 48.

njihovu samoupravu“.⁵¹ Krajišnicima je tim statutima uvelike ograničeno raspolaganje zemljom. Auditorima su dane velike ovlasti u sudstvu, vlastima je omogućeno da se miješaju u regulaciju zadruga te se uvode dodatne novčane kazne za razne prijestupe.⁵² Ujedno je prema Hildburghausenovom prijedlogu Vojna krajina podijeljena na ukupno 11 pukovnija, od kojih je svaka dalje bila podijeljena na 12 satnija.⁵³ Na tragu brojnih reformi Marije Terezije bilo je i konačno ukidanje Dvorskog ratnog vijeća u Grazu uspostavljanjem novog tijela pod nazivom *Militär Direktorium*.⁵⁴ Prema Haugwitzovom planu, ukinuto je i financiranje oba generalata od strane staleža te je tu obavezu država u potpunosti preuzela na sebe novim vojnim proračunom.⁵⁵ Vojna krajina je u samo 10 godina temeljito izmijenjena novom politikom.

Na kraju potpoglavlja spomenimo kako je 1749., u posljednjoj godini Hildburghausenove službe, donesena jedna od najvažnijih reformskih mjera, a tiče se uvođenja jedinstvenog sudskog sustava.⁵⁶ „(...) vojni sudovi primjenjivali su kodificirano carsko-kraljevsko ratno pravo koje se zasnivalo na propisanim normama. Novčane kazne su zamijenjene tjelesnim kaznama ili gubitkom života. Sudske spise trebalo je voditi na njemačkom jeziku, a presude čitati na hrvatskom tako da svatko može razumjeti kakav je zločin krivac počinio i kakva mu je kazna odmjerena.“⁵⁷

2. 2. Izvor krajiških povlastica – *Statuta Valachorum*

Kako bismo proučili promjene u statusu krajišnika u Varaždinskom generalatu te zašto su te promjene dovele do krajiškog nezadovoljstva koje je kulminiralo bunom, moramo se dijelom osvrnuti na svojevrsan „kamen temeljac“ Varaždinskog generalata – tzv. *Statute Valachorum* iz 1630. Pritom ne kanimo previše riječi posvetiti ranijoj vlaškoj problematici jer je tema previše kompleksna i opširna za potrebe ovog rada. Spomenimo kako su Statuti nastali kao pokušaj nalaženja rješenja za dugu krizu koja je opterećivala staleško-vladarske odnose usred krvavih sukoba Tridesetogodišnjeg rata. Dugi rat (1593. – 1606.) protiv

⁵¹ Ibid.

⁵² Ibid.

⁵³ Holjevac, Močanin 2007, 46.

⁵⁴ Gunther E. Rothernberg, *The Military Border in Croatia: A Study of an Imperial Institution*, (Chicago & London: The University of Chicago Press, 1966), 21.

⁵⁵ Kaser 1997, 117.

⁵⁶ Holjevac, Močanin, 2007, 48.

⁵⁷ Ibid.

Osmanlija prisilio je tisuće ljudi različitog etničkog porijekla na migraciju u hrvatske zemlje. Kada su ti tzv. Vlasi došli na područje Varaždinskog generalata (u njemačkim izvorima tada poznatom i kao „Windische Grenze“),⁵⁸ vlasti nisu pokazale potrebnu spremnost (a možda ni volju) uzdržavati veći broj migranata (uglavnom pravoslavaca) na ovom području. Migranti se nisu mogli dugoročno prehranjivati, a štajerski staleži nisu bili voljni uložiti u obnovu njihovih namirnica, pravdajući se kako se financijske obaveze štajerskih staleža tiču samo uzdržavanja vojnih lica.⁵⁹ Kako je kriza ipak rasla, moralo se pronaći neko rješenje. „U interesu je uprave, dakle, moralo biti da Vlahe po mogućnosti odmah i bez dugih pregovora s vlastelom nasele, kako bi time smanjili probleme s opskrbom. Slobodne zemlje bilo je dovoljno.”⁶⁰

Takva odluka iz 1597. je zategnula vladarski odnos s vlastelom i crkvom jer se ne samo stvorila situacija u kojoj se na staleškom teritoriju našao velik broj stranaca, već su se ti ljudi pokazali izuzetno otpornima ideji feudalne podložnosti. Staleži su čak i godinu prije donošenja Statuta predložili sebi povoljan „Vlaški zakon“ koji bi dio krajiškog teritorija vratio pod bansku upravu. Međutim, kralj Ferdinand II. je donošenjem Statuta 5. listopada 1630. takvu mogućnost isključio i staleže stavio pred gotov čin.⁶¹ Činilo se na neki način da su Vlasi dobili dalekosežne povlastice uz veliku autonomiju.

Kaser o donesenim povlasticama piše ovako: „Vlasima je naime potvrđeno vlasništvo nad njihovom zemljom, *ograničeno samo obvezom vojne službe* (istaknuo M. P.) (...). Vlasi su, dakle, svoju zemlju bez ograničenja mogli prodavati, prenositi na koga ili nekome prepustiti. To se moralo provesti samo pred knezom i dva, tri svjedoka.“⁶² „Sa sankcioniranjem *Statuta Valachorum* bila je najvećim dijelom dovršena teritorijalizacija Varaždinskog generalata. Generalat je obuhvaćao sva sela koja su naselili Vlasi, bez obzira na to je li u tim selima stanovalo samo nekoliko Vlaha ili je riječ bila o čisto vlaškom selu.“⁶³

Kada krajišnici Varaždinskog generalata govore kako imaju „pravice“ koje su im mnogo puta bile potvrđene od strane vladara, stvara se dojam kako su odluke donijete u Vlaškim statutima ostale stalne i nepromjenjive. Međutim, čak i ako zanemarimo krajiške reforme 18. stoljeća koje su neupitno umirovile Statute kao relevantan dokument, moramo

⁵⁸ Kaser 1997, 78. Riječ je o nazivu koji se do 2. polovice 16. stoljeća javlja u njemačkim izvorima.

⁵⁹ Kaser 1997, 90.

⁶⁰ Ibid, 91.

⁶¹ Ibid, 100.

⁶² Kaser 1997, 100 – 101.

⁶³ Ibid, 105.

upozoriti kako se čak ni od 2. polovice 17. stoljeća odredbe Statuta ne provode u potpunosti. Naime, 1665. izbija buna od strane križevačkog velikog suca Stevana Osmokruovića. U toj buni su Vlasi bili smatrali kako su prekršene odredbe Vlaških statuta te ih je to natjeralo na otvorenu pobunu.⁶⁴ Nakon što je general Herbertstein ugušio bunu vlasti su iskoristile šansu i izmijenile neke stavke Statuta.⁶⁵ To je prije svega učinjeno po pitanju vlaškog sudstva, koje gubi svoju samostalnost.⁶⁶ Dakle, već od 1667., „mnogo puta potvrđena prava“ nisu bila ista ona koja su donesena 1630. te krajišnici nikada više od tog trenutka neće imati toliko jaku autonomiju kao što su ju imali do tada.

Iako je dio odredbi u 18. stoljeću neko vrijeme zadržan Hildburghausenovim statutima (*Statuta Confinianorum Varasdiensium*), autonomija je nakon dugog perioda krajiških reformi praktički do kraja dokinuta donošenjem *Krajiških prava (Militar Gränitz Rechten)* 1754. kojim se ne samo izjednačavaju prava oba generalata već je krajiški posjed praktički sveden na „vojno leno“.⁶⁷

⁶⁴ Holjevac, Močanin 2007, 64.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Močanin 1984, 39.

⁶⁷ Kaser 1997, 116–117.

3. SEVERINSKA BUNA 1755. PREMA DOSADAŠNJIM ISTRAŽIVANJIMA

3. 1. Okolnosti izbijanja bune i stvaranja „Severinske komune“

Na prostoru Vojne krajine bune su izbijale iz različitih razloga, ali sve su više-manje povezane s nekim vidom otpora krajišnika prema promjeni etabliranog sustava prava ili nastaju kao reakcija na grubo i nasilno nametanje volje njihovih nadređenih. U procesu ranije opisanih krajiških reformi, uvode se nove obaveze koje krajišnici do tada nisu imali, a zbog ranijeg povlaštenog položaja ih nisu prihvaćali s osobitim oduševljenjem.⁶⁸ Konstantno nametanje tih novih mjera (kao i njihove proturječnosti)⁶⁹ dovele su do toga da krajišnici sve češće njihovo uvođenje shvaćaju kao udar na svoje povlastice koje su ih uvelike razlikovale od feudalnih podložnika civilne Hrvatske. Varaždinski generalat je bio osobit po tom pitanju jer je uvođenjem Statuta Valachorum uspostavljen odnos između krajišnika i vladara kojim je vladar shvaćen kao jedini krajiški suveren. Ako (prema takvom shvaćanju) vladar „potvrđuje prava“ kojima je uspostavljena krajiška služba, krajišnici prije svega služe vladaru prema odredbama tih prava.

Jedno od tih prava ticalo se i uniformi. Krajišnici su isprva sami bili obvezni izrađivati sve svoje uniforme.⁷⁰ Međutim, centralistički trendovi koji su Krajinu temeljito mijenjali u jednu vojnu instituciju postupno mijenjaju karakter i takvih narodnih nošnji. Prvo se u pojedinim dijelovima Krajine uvodila jedinstvena „milicijska“ uniforma, da bi se već 1730-ih godina uvele specifikacije izgleda jedne jedinstvene uniforme.⁷¹ „Postojale su dvije vrste odora: bojna i kućna. U početku su krajišnici, osobito oni u oskudnom, Karlovačkom generalatu, dobivali odore besplatno ili su ih njihove žene izrađivale u kućnoj radinosti od sukna dobivena od države. Poslije su se odore, prije svega kućne, morale nabavljati, a to je iziskivalo određeni trošak.“⁷² Od polovice stoljeća uniforme sve više preuzimaju jedan europski karakter te postaju (usudili bismo se reći) jedna vrsta službenih, državnih odora. Uniforme novog tipa su (još uvijek zadržavajući određene tradicionalne elemente) uvedene

⁶⁸ Holjevac, Moačanin 2007, 68.

⁶⁹ „Habsburgovci su u 18. st. Svojim reformama u Vojnoj krajini pokušali neizvedivu stvar: 1. da vojnom službom obuhvate gotovo svakog sposobnog muškarca što je značilo oduzeti stanovništvu golem dio slobodnog vremena za proizvodni rad, 2. da krajišnici svojim radom, prvenstveno ako zemljoradnici, izdržavaju sebe, svoje obitelji i cijelu krajišku instituciju.“ Fedor Moačanin, 1984.

⁷⁰ Kaser, 112.

⁷¹ Desanka Nikolić, „Vojna krajina i uniformisanje krajiške vojske“, u *Vojna krajina. Povijesni pregled – historiografija – rasprave*, ur. Dragutin Pavličević (Zagreb: 1984), 433.

⁷² Holjevac, 49.

prvo u Karlovački, zatim u Varaždinski generalat.⁷³ Uniforme su također mogle biti svojevrsan izvor prestiža. Kvalitetne i moderne uniforme mogle su demonstrirati dobru organiziranost i disciplinu svih dijelova vojske. To se pak dobro odražavalo na zapovjedni kadar kojemu je u interesu što bolje pokazati svoju sposobnost upravljanja vojskom i njezinim većim, važnijim institucijama. Prema saznanjima iz dosadašnje literature se upravo iza takvih motiva krije i neposredan uzrok Severinske bune te ćemo sada o njoj reći nekoliko riječi.

Priču ćemo, u svrhu što boljeg razumijevanja relevantnih okolnosti, započeti jednu godinu ranije, odnosno odlaskom grofa Bienvenuta Petazzija u Karlovački generalat. On je, naime, 1754. napustio svoj položaj u Varaždinskom generalatu nakon što je proveo jedan veliki projekt mjerenja zemljišta. Mjerenja su rađena u svrhu smanjenja broja sudskih procesa nastalih zbog nedorečenosti i brojnih neosnovanih svojatanja teritorija.⁷⁴ Ti su popisi, kao i oni detaljni u svrhu konskripcije iz 1754., već ozlovoljili stanovništvo pa su tenzije porasle u očekivanju novih mogućih poreza.⁷⁵ Da bi stvar bila kompliciranija, Marija Terezija je u svrhu inspekcije ovog problematičnog dijela Monarhije već u travnju 1754. najavila posjet za narednu godinu.⁷⁶

Kada se polako bližio trenutak posjeta započeli su organizacijski problemi za vodstvo Generalata. Petazzija je u Varaždinskom generalatu već ranije zamijenio njegov veliki neprijatelj grof Filip Guicciardi. Na njega je pala zadaća dostojno dočekati kraljicu i Generalat predstaviti u što boljem svjetlu. Uz potrebu obnove dotrajalih puteva i dijelova infrastrukture (što je, dakako, palo na krajišnike) valjalo se iskazati i najmodernijom, najsajnijom uniformom. Pošto se (na nezadovoljstvo krajišnika) već uvodio jedan porez za uniformu, trebalo je na neki način opravdati dodatan porez u tu svrhu. „(...) pukovnik Leillersperg predloži, da se onaj novac, koji su nedavno dali za odoru, upotrebi za te troškove i da se nametne novi porez za novu odoru, koju su svi morali imati kod kraljičina dolaska (general je i inače htio nešto dodati odori, da bude što sjajnija).“⁷⁷

Kada je takva informacija prenesena seoskim knezovima, kapetan Petar Ljubojević odlazi kod Guicciardija kako bi saznao što se događa. Tada već šezdesetčetverogodišnji Ljubojević je desetljećima bio važna ličnost za krajišnike Varaždinskog generalata. Njegovo

⁷³ Ibid, 434.

⁷⁴ Ivančan 1903, 8.

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Krčelić 1952, 172.

⁷⁷ Ibid.

sudjelovanje u velikim krajiškim zbivanjima može se popratiti još od 1730-ih godina kada se kao glavnooptuženi za nemire oko Križevaca uspio obraniti zbližavajući se s Hildburghausenom.⁷⁸ U tim susretima ga Hildburghausen nije smatrao zlonamjernim čovjekom, a Ljubojević je profitirao dobitkom jednog utjecajnog saveznika na kojeg će se pokušati pozvati i 20 godina poslije. Na svoju žalost, u posjetu Guicciardiju nije bio takve sreće. Prema Krčeliću, on „od Guicciardija dobije dosta glup odgovor, da on nije Petazzi, da bi raspravljao s jednim Ljubojevićem. Ako od njega očekuje odoru, da može očekivati samo onu, kojom raspolaže tamničar. Čuvši to, Ljubojević ode i poče po selima ispitivati, što govore tamošnji knezovi o generalovu proglassu. Već im je to bio znak, da dođu k njemu.“⁷⁹

Od trenutka kada je u utorak 7. siječnja 1755. donesena zapovijed časnicima da krenu skupljati novac za novu „monduru“, krenuo je nemili slijed događaja koji će 13 dana poslije dovesti do sveopćeg nereda u Generalatu. Pukovniku Leillerspergu su Krčelićev brat Josip i drugi časnici bezuspješno pokušali ukazati na problem. Oni su „javljali što prijeti i što govore siromašni, ali pukovnik nije time nipošto bio uznemiren, nego je zapovjedio da se časnici vrate u čete da počnu provoditi ono što je zapovjedbno (...); tražio je da to jače zahtijevaju i vrlo bitno, neka to iznude primjenom kazni i drugim zastrašivanjima.“⁸⁰

Da krajišnici taj namet ne kane plaćati svjedoči 2. članak njihovih „potežica“:

„2go. Mondur, kako godj naši stari za prvi cesara i za Vašeg Veličanstva do ovog mondura nosili, i sami vsaki sebi kupovali i z velikijem veseljem vu njem služili, hoćemo i vu napredak, a ovog nemačkog mondura dalje nositi nemoremo, ar ga nijesmo obikli, već vu starom monduru, kako i dosad Vašem Veličanstvu verni i pokorni bit i na vsaku službu vojačku, od kojega i ovaj stanovit izrok pridajemo: da Turci i naši neprijatelji najbližni vu starom monduru za junake preštimali jesu, a sad poleg Vune kod Kostanice nas dozivali, da nas pod ovijem nemačkijem mondurom kakti babe preštimalavaju.“⁸¹

Kako objasniti ovaj otpor prema nametnutoj uniformi? Uniforma ove vrste je, prema Johnu Keeganu, unijela jednu temeljnu promjenu. „It marked its wearer out as someone in the servile employment of a master and, therefore, as a person of restricted rights and liberties.“⁸² Drugim riječima, uniforma je na simboličnoj razini predstavljala (ma koliko minorno) točno onu razinu podložnosti koje su se krajišnici bojali. Činjenica da su ih pritom

⁷⁸ Holjevac, Mračanin 2007, 42.

⁷⁹ Krčelić 1952, 172.

⁸⁰ Josipović 2005, 145.

⁸¹ Ivančan 1903, 18.

⁸² Keegan 1994, 343.

još zadirkivali vojnici sa suprotne osmanske strane učinilo im je čitavu situaciju samo apsurdnijom.⁸³

Da bi stvar bila kompleksnija, prema *Krajiškim pravima (Militar Gränitz Rechten)* iz 1754. je na papir stavljen veliki plan izjednačavanja Varaždinskog i Karlovačkog generalata.⁸⁴ Sama takva ideja mogla je predstavljati veliki problem krajišnicima Varaždinskog generalata jer se implementacijom *Krajiških prava* gubi jedna utvrđena važnost i posebnost Varaždinskog generalata u odnosu na druge dijelove Krajine. Ta prava su dodatno gušila tradicionalni okvir krajiške samouprave te im dala nove obaveze. Neke od njih opisuje Kristina Milković-Šarić:

“U Krajiškim pravima bila je vidljiva promjena odnosa prema *tradicionalnoj «eliti»: vojvodama i knezovima, kao i ukidanje izvršnih i sudskih autonomija* (istaknuo M. P.). Obveze predviđene Pravima stavile su pred časnike brojne zahtjeve, među kojima su, prije svega, bili pismenost, a zatim brojna i raznovrsna druga znanja koja su prelazila iskuljučivo(!) vojno područje. Modernizacija uprave i sudstva, koja je u Vojnoj krajini intenzivno provođena od sredine 18. stoljeća, nužno je iz sustava isključivala tzv. „narodne časnike“, odnosno tradicionalni gornji sloj naseljeničkih zajednica koji nije udovoljavao novopostavljenim zahtjevima.”⁸⁵ Drugim riječima, knezovi prestaju biti ona važna spona između krajišnika i vlasti, a ostaci sustava gdje su oni zajedno sa svojim selima bili temelj civilne uprave gotovo pa nestaju.⁸⁶

Na ovom mjestu bih (radi lakšeg snalaženja) bunu podijelio na tri odijeljene faze:

1. „severinska faza“ – od trenutka kada kreću prvi nemiri prilikom skupljanja poreza za odoru te obuhvaća osnivanje „Severinske komune“, ubojstva časnika i sastavljanje krajiških „potežčica“;
2. „bečka faza“ – razdoblje labilnog mira koje počinje odlaskom Ljubojevića u Beč i završava osnivanjem istražne komisije u Kanjiži;
3. „kanjiška faza“ – obuhvaća tromjesečno razdoblje rada komisije i traje do presude krajišnicima u srpnju.

⁸³ Roksandić 2007, 142.

⁸⁴ Mirko Valentić, *Vojna krajina i pitanje njezina sjedinjenja s Hrvatskom 1849-1881*. (Zagreb: Školska knjiga, 1981), 18.

⁸⁵ Milković, 2006, 165.

⁸⁶ Kaser 1997, 105.

Jedan od prvih nasilnih istupa tijekom „severinske faze“ dogodio se u mjestu Topolovac. *Capitanlieutenant* Schellhorn je tamo došao ubirati ranije spomenuti porez, ali su se u tom pokušaju ispriječili lokalni krajišnici. Ako je vjerovati Josipovićevom izvoru, Schellhorn je za kaznu dao svezati 12 – 14 osoba koje su pritom bile i fizički zlostavljane.⁸⁷ Kada je nakon toga pokušao otići s ubranim novcem, drugi krajišnici su mu stali na put, uhvatili ga i prebili pred očima topolovačkog kneza koji pritom nije imao volju intervenirati i sprječavati nered.⁸⁸ Pukovnik Brentano bio je zatim pozvan da istraži ovaj eksces, ali do tada su se svi stanovnici Topolovca već udaljili u mjesto Rovišće gdje se u svrhu otpora novim mjerama i nasilnom ponašanju održalo vijećanje 17. siječnja.⁸⁹ U Trnovitici je Josip Krčelić, nakon sastanka s Leillerspergom, objavio generalsku zapovijed. Nakon razmatranja s Ljubojevićem je zaključeno da će se krajišnici okupiti u mjestu Severin gdje se čuvala škrinja krajiških prava.⁹⁰

Severin je mjesto koje se i danas nalazi jugoistočno od (tada još neizgrađenog) Bjelovara, ali njegov značaj je odavno iščeznuo iz opće svijesti šireg lokalnog stanovništva. Uz drvenu crkvicu u kojoj se čuvala spomenuta škrinja, nalazile su se (kako Tomislav Matić opisuje) „mnoge zgrade; kao stan kapetana, sjedište treće kumpanije, kumpanijska pisarna, stan liječnika, stan podčasnika i časnika, žitni hambar, kasniji mlin i škola.“⁹¹ To mjesto je uskoro ugostilo gotovo 17.000 naoružanih krajišnika.⁹²

Uz njih je bio prisutan i kostajničko-zrinopoljski episkop Josif Stojanović.⁹³ Taj isti episkop je Guicciardiju još 8. siječnja 1755. pisao kako prema pravu iz 1715. krajišnici nisu bili obvezni plaćati namet za „monduru“.⁹⁴ Na to pismo je episkop dobio odgovor tek 21. siječnja, kada je buna već započela. Stoga odredba kojom se namet poništava više nije imala realnog učinka na puk. Tog istog dana u Rovišću su uhvaćeni kapetan Švajger (pod čijim zapovjedništvom su se prema popisu iz 1749. nalazila mjesta *Oszek, Martinkovecz, Ivanecz, Potochecz, Battiniany, Bossnany, Oszlovicza, Szesvet i Kloszter*),⁹⁵ kapetan Habijanec te

⁸⁷ Josipović 2005, 145.

⁸⁸ Vaniček 1875, 45.

⁸⁹ Ibid, 46.

⁹⁰ Tomislav Matić, „Severinska buna 1755. – Uvod u povijest grada Bjelovara“, u *Hrvatski sjever*, br. 1-4 (Čakovec, 2006), 56.

⁹¹ Matić 2006, 56.

⁹² Vaniček 1875, 46.

⁹³ Zlatko Kudelić, *Marčanska biskupija : Habsburgovci, pravoslavlje i crkvena unija u Hrvatsko-slavonskoj vojnoj krajini : (1611.-1755.)*, (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2007), 489.

⁹⁴ Ivančan 1903, 13.

⁹⁵ Hrvoje Petrić, „Pokušaj rekonstrukcije ukupnog broja stanovnika Varaždinskog generalata i Križevačke županije od kraja 16. do početka 18. stoljeća“, *Podravina* (Samobor) 10 (2011): 224.

časnik Komogović.⁹⁶ Nakon što je odlučeno u Rovišću da će se krajišnici doista okupiti u Severinu (uz zapovijed da moraju dovesti svoje časnike sa sobom), navedene časnike su povelili i putem mučili. Josipović prije svega spominje Komogovića (odnosno „Konjugovića“) kojeg su tjerali da „put nastavi bosonog. Budući da nije mogao hodati bosonog, ponovno su mu dali obuću, naguravajući ga i tukući ga pozdravljali su ga 'zdravo kume', kao da njemu vraćaju udarce koje su dobili za pogreške za vrijeme vježbe.“⁹⁷ Na njegovu žalost, muka mu nije bila završena jer mu je ne samo odsječena ruka već je bačen s visine (odnosno, kako ćemo vidjeti u ovim izvorima, s čardaka) u mnoštvo te pretučen do smrti.⁹⁸ Do kraja tog istog dana je nakon Komogovićeve ubojstva stradao i Cedjak.

Prema dosadašnjim saznanjima, ta su se ubojstva dogodila u srijedu 22. siječnja 1755. U četvrtak 23. siječnja je doveden i Josip Krčelić zajedno s kapetanom Schneiderom te je isti dan ubijen. Prema Ivančanu, neki izvori spominju da je možda bio „raščtvoren“, ali da u to sumnja jer bi tako nešto Baltazar Krčelić sigurno spomenuo u *Annuama*.⁹⁹ U petak (24. siječnja) stradali su kapetani Bužjaković i natporučnik Švet. Habijanec je spasio život vrlo vrijednim prstenom dok je Švajger u dogovoru s Ljubojevićem uspio isposlovati oprost duga.¹⁰⁰ Josif Stojanović je pravoslavnom dijelu pobunjenika otvoreno zaprijetio prokletstvom prije ovih ubojstava, ali vidjevši kako nije imao odlučnog utjecaja (i zbog činjenice da nije imao autoritet nad katolicima) povlači se iz Severina u Kostajnicu te od tamo prati daljnji razvoj događaja.¹⁰¹

U subotu (25. siječnja) su dovršene „potežčice“, odnosno popis žalbi u 35 točaka kojim se „občina generalije Varaždinske“ (odnosno samoprogllašena „Severinska komuna“) obraća izravno kraljici.¹⁰² Spomenuli smo na početku ovog poglavlja stajalište krajišnika kako su oni izravni podložnici kraljice te da je njima jedino takav podložnički odnos doista legitiman. To se može vrlo dobro zaključiti prema izrazima koji su korišteni prilikom izrade ovog dokumenta. Drago Roksandić je u tom pravcu napravio zanimljivu analizu: „Varaždinsko vojnokrajiško „mi“ u to se doba ne konstituira samo po sebi već ga i konstituira i legitimira (...) „Njezino kraljevsko Veličanstvo“ u dugotrajnoj habsburškoj carsko-kraljevskoj privilegijalnoj tradiciji s njima u vezi. 'Njezino kraljevsko Veličanstvo', koliko

⁹⁶ Josipović 2005, 145.

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Ibid.

⁹⁹ Ivančan 1903, 15.

¹⁰⁰ Krčelić 1952, 165.

¹⁰¹ Ibid, 166.

¹⁰² Ivančan 1903, 19.

god bilo različito od varaždinskoga vojnokrajiškog 'mi', istovremeno je i temeljna pretpostavka njihove kolektivne pa i individualne opstojnosti ne samo u stečenom statusu nego i u tradicijski baštinjenu načinu života.¹⁰³

Uz ranije spomenuti 2. članak (koji se ticao „mondura“), spomenimo još neke važne članke koji iskazuju razloge nezadovoljstva:

„1vo. Što su naši poglavnici milostivni cesari i Vaše kraljevsko Veličanstvu milostivu vu privilegijah darovali, ponizno molimo poleg njih vu vsem držati, a ne kako smo čuli, z novijim krajinami dolne i gorne Slavonije i Horvatcke, koji si jesu kako mi privilegirani i naših starih pomoći i krvotočenijem Vašem Veličanstvu podloženi, da bi nas nejednačili ponizno molimo, nego kako najprve Vami verne, poleg privilegije vu milosti obdržavati kako i naše stare.“¹⁰⁴

„3to. Izpisati ne moremo, koliko god nas sila primorava, da od našijeh nascelenijeh i kuplenijeh zemalja i z krvlju zasluženije vinograd, livad i šumah potrebuju preveliku sumu penezi imati. (...) pak sad na nas toliko napisali, da moramo davati; v mnogijem cijeli imutek dvie godine ne bi mogao platiti, a nami ovde neveruju, nego vežu i biju po šest na jeden konopek i ištu što nigdar izmoći ne moremo (...).“¹⁰⁵

„11to. Zemlje naše na klaftre izmjeriše, a najveć ovde uvriediše i naše ufanje pogubi se zašto smo krv točili i kako smo gore rekli vu treitem punctumu još postavljamo foršpan i hranu oficijerom morali smo davati: (...)“¹⁰⁶

Bilo bi prikladno spomenuti kako razlozi prezentirani u ovim točkama imaju svojevrsnu paralelu i u nekim ranijim bunama, čak i izvan granica Varaždinskog generalata. Spomenimo primjer bune Todora Kijuka u Banskoj krajini 1751., dakle samo četiri godine prije ovog događaja. Ako pogledamo Krčelićev opis Kijukove bune, vidjet ćemo nekoliko sličnosti između njihovih percipiranih uzroka:

„Kad su tada bili upitani, zbog čega su onda tako postupali (krajišnici, op. M. P.), odgovoriše i usmeno i pismeno da su na to bili prisiljeni: (...)“

2. ispadima oficira, jer postupaju s njima gore nego sa stokom, nemilo ih tuku, uzimlju im stvari čak i nasilno, služe se njihovim konjima po miloj volji i nanose im druge štete;

¹⁰³ Roksandić 2005, 139.

¹⁰⁴ Ivančan 1903, 18.

¹⁰⁵ Ivančan 1903, 18.

¹⁰⁶ Ivančan 1903, 19.

3. time, što su opisane njihove zemlje i sva pokretna imovina, pa se stoga boje, da će morati i ratovati i plaćati porez;

4. što je za njih uređenje nemoguće zbog plaćanja vojničke odore, koju oni nikako ne mogu plaćati (...)¹⁰⁷

Iako se druge okolnosti bune ovdje razlikuju, sličnost ovih točaka se ne može zanemariti. Ako su časnici nakon zbivanja u siječnju postali svjesni ovakvih propusta, bilo ih je kasno povući. Leillersperg je bježeći prema Ptuju nakon nemira zacijelo imao određeno žaljenje, dok je Guicciardi ostavši u Koprivnici morao pokleknuti pred nekim Ljubojevićevim zahtjevima.¹⁰⁸ Jedan od njih bio je oslobođenje kapetana Martinovića koji postaje Ljubojevićeva desna ruka. Ubrzo je postalo jasno da su bunu prije svega vodili „uglavnom stari krajiški oficiri koji nisu mogli napredovati u više činove usprkos ratnim zaslugama, zato što nisu bili dovoljno obrazovani.“¹⁰⁹ U mnogim knezovima su našli saveznike upravo zbog mjera koje smo ranije spomenuli u opisu *Krajiških prava*. Traženi su i drugi časnici, ali su se mnogi od njih (kao i Leillersperg) razbježali u druga okolna područja. Pokretna i nepokretna imovina bila je uvelike oštećena, spaljivana i (kako ćemo u izvoru vidjeti) ukradena i preprodavana, a nove uniforme su bile razderane i rastavljene.¹¹⁰ Zapovjedni jezik, njemački, nakratko izlazi iz upotrebe te se u službenoj i neslužbenoj komunikaciji koriste lokalni dijalekti.¹¹¹ U tom ozračju napetosti, trebalo je doći do hitnog smirivanja situacije.

3. 2. Smirivanje napetosti – „bečka faza“ bune

U danima kada se Ljubojević zajedno s predstavnicima uputio prema Beču kako bi vladarima predao krajiške zahtjeve, u Beč je također došao i pukovnik gradišćanske pukovnije, barun Filip Beck. Tu se kreće odigravati jedna osobna igra između Ljubojevića i potpukovnika Mikašinovića koji su (ako ćemo vjerovati Krčeliću) već neko vrijeme bili u sukobu, što zbog nesređene parnice između sebe, što zbog činjenice da je Mikašinović htio ukloniti Ljubojevića kao relevantnu figuru u generalatu te tako dodatno napredovati.¹¹² Stoga se usko povezuje s barunom Beckom s kojim će u narednom razdoblju zajedno djelovati u

¹⁰⁷ Krčelić 1952, 73.

¹⁰⁸ Krčelić 1952, 166.

¹⁰⁹ Moačanin 1984, 51.

¹¹⁰ Krčelić 1952, 166.

¹¹¹ Josipović 2005, 146.

¹¹² Krčelić, 166.

krajiškim poslovima. Ljubojević je u međuvremenu bezuspješno pokušao isposlovati određivanje vojvode Hildburghausena za voditelja komisije koja će ispitati krajiške žalbe.¹¹³

Dolazak Becka i potpukovnika Mihaljevića u Severin početkom veljače označio je početak novog stanja u generalatu i kraj većeg dijela nasilja. Beck je krajišnike uvjerio da se umire „ako ne žele voditi rat protiv kraljice; te neka ne sumnjaju da će pravedna krv ubijenih tražiti osvetu. Zbog toga moraju odustati od takvih djela i zrelije se podvrci kraljičinoj milosti koju će i dobiti, a on je to obilno obećavao; potaknut time je narod prestao s ubijanjem (...).“¹¹⁴ Uz to što su se krajišnici zakleli na vjernost i na izvršavanje zadaća, obvezali su se i pokopati tijela ranije spomenutih časnika jer su na mjestu ubojstva ostavljena kao primjer. Baltazar Krčelić ovdje nije propustio spomenuti kako su tijela časnika (pogotovo njegovog brata) nastavljala krvariti tjednima nakon ubojstva.¹¹⁵

Iako se stanje smirilo, nije se sasvim normaliziralo. Potpuna poslušnost časnicima je izostajala, uniforme (nove ili stare) nisu nošene te je uvijek postojala mogućnost ponovne eskalacije nasilja ako se do Đurđevdana ne bi ispunili krajiški zahtjevi.¹¹⁶ Martinović je pokušao intervenirati pozivajući krajišnike na smirenje, a to je iz Beča činio i sam Ljubojević, vjerojatno zbog straha kako bi mogli izgubiti ono malo prednosti što su imali. U međuvremenu je 24. veljače započela i seljačka buna u feudalnoj Hrvatskoj koja je od početka imala pa makar prividne veze s bunom u generalatu, što zbog prisutnosti plemića Stjepana Domjanića tijekom vijećanja u Severinu, što zbog njegove stalne korespondencije s Ljubojevićem.¹¹⁷ Nezadovoljstvo seljaka se još nazire od poreznog popisa koji je u civilnoj Hrvatskoj vršen 1754.,¹¹⁸ ali prvi potez u smjeru nemira napravljen je 24. veljače u Ravnom kada su se pobunili seljaci spalivši dvorac Ignjata Kašnera.¹¹⁹ Iako je kudjelja što ju je supruga Josipa Raffaya podijelila ženama podložnika bila najočitiiji okidač, razlozi su dakako (kao i u slučaju krajiške „mondure“) mnogo dublji.¹²⁰ Pošto se tema rada ne tiče seljačke bune, nećemo ju analizirati u osobite detalje, ali spomenimo jedan koji opisuje i Josipović u svojim spisima te ga Krčelić detaljno analizira u *Annuama*. Naime, unutar nekoliko dana od izbijanja bune, potpukovnik Mihaljević je s konjicom otišao do pobunjenika, govoreći im da

¹¹³ Močanin, 1984, 51.

¹¹⁴ Josipović 2005, 146.

¹¹⁵ Krčelić 1952, 167. Taj opis ćemo, naravno, ponajviše shvatiti kao literarnu slobodu osobe koju je pogodila smrt bliskog člana obitelji.

¹¹⁶ Josipović 2005, 146.

¹¹⁷ Krčelić 1952, 186.

¹¹⁸ Historija naroda Jugoslavije, sv. 2., 1057.

¹¹⁹ Jaroslav Šidak, *Historijska čitanka za hrvatsku povijest – Do ukidanja feudalnih odnosa u Hrvatskoj g. 1848.* (Zagreb: 1952), 149. Riječ je zapravo o još jednom Josipovićevom spisu koji je uvršten u ovu čitanku i preveden.

¹²⁰ Krčelić 1952, 173.

odu kućama i da iznesu svoje prigovore na razumniji način. Oni mu odgovaraju da oni to „nikad ne bi bili učinili, kad ne bi bili razabrali, da su i oni uključeni u severinske povlastice Krajine varaždinskoga generalata.“¹²¹ Određene sličnosti s krajiškim tužbama vidimo i dalje: „(...) nas plemićka naša gospoda ugnjetavaju gore nego silnici, volimo biti podložni jedino kralju nego njima.“¹²² Gledano iz pukog motivacijskog aspekta, mogućnosti detaljnije, zajedničke organizacije ovih dviju buna mogle su postojati, ali se Ljubojevićevim oportunističkim odlaskom u Beč i Beckovim smirivanjem tenzija neka veća šansa za to izgubila. Možemo k tome dodati još jednu opservaciju Fedora Moačanina: „Očigledno je iz sačuvane građe da ni oficiri, ugroženi u svom napredovanju, ni knezovi skućeni u vlasti nisu doista mislili na oružanu bunu do kraja. Vjerojatno su računali na temelju ranijih iskustava, da će i ovaj put odigrati ulogu neophodnih posrednika između Dvora i krajiške mase i tako vratiti izgubljene pozicije. Samo tako možemo protumačiti neodlučnu politiku rukovodstva bune.“¹²³

Unatoč tome, ne treba nas čuditi želja pograničnih seljaka iz susjednih naselja da se pridruže krajiškom uređenju. Ne samo da je logičan motiv prelaska u administrativni okvir koji bi im (uvjetno rečeno) dao veću osobnu slobodu, on ima i određenih povijesnih paralela. Sjetimo se samo znakovitog otpora stanovništva u Lici i Krbavi koje je početkom 18. stoljeća svim silama željelo izbjeći civilnu upravu u tom ponovno osvojenom području. Kada je veliki val otpora koji je 1702. počeo ubojstvom dvojice komornih časnika dosegao svoj vrhunac, vlasti su morale odustati od tih prvotnih namjera i u novoosvojenim pokrajinama u potpunosti uvesti vojnokrajiški ustroj.¹²⁴ Lički distrikt je dolaskom pod Karlovački generalat čak dobio i poseban, povlašten položaj! Čak i taj mali primjer nam zorno demonstrira koliko je prosječnom stanovniku privlačnije djelovao krajiški od podložničkog statusa. Kada je taj status ostvaren pokazalo se da će i tu regiju mučiti slični problemi kao i ostatak Krajine. Ti problemi su uključivali glad, velike poreze i neprimjereno ponašanje nekih lokalnih časnika.¹²⁵ Zbog toga je 1746. (dakle, tijekom provedbi Hildburghausenovih reformi) izbila nova brinjsko-lička buna. Njoj su se pridružili „i neki viši oficiri, koji su imali računa da ostane stari sistem, jer im je omogućavao zloupotrebe.“¹²⁶

¹²¹ Šidak, *Historijska čitanka za hrvatsku povijest*, 150.

¹²² Šidak, *Historijska čitanka za hrvatsku povijest*, 150.

¹²³ Moačanin 1984, 51.

¹²⁴ Ivan Jurišić, „Lika i Krbava od Velikog rata za oslobođenje do inkorporacije u Karlovački generalat 1683-1712), *Radovi – Zavod za hrvatsku povijest* (2012), 106.

¹²⁵ *Ibid*, 109.

¹²⁶ *Historija naroda Jugoslavije sv.2*, 1052.

Takav „stari sistem“ je bilo upravo ono što u novom habsburškom sustavu nije moglo opstati ako se trajno htio urediti vojno-upravni ustroj na čitavom krajiškom prostoru. Zbog toga je Dvorsko ratno vijeće uvelike odbacilo „potežčice“ krajišnika, ostavljajući samo one koje su bile kompatibilne s planom reorganizacije.¹²⁷ Ranije je savjetovano da se provede istraga o uzrocima bune i njezinim krivcima, o čemu će biti riječi u sljedećem, središnjem poglavlju ovog rada. Postojala je opasnost kako bi krajišnici mogli ponovno dići bunu zbog predugog zadržavanja delegacije u Beču, ali ih je od toga odgovorila prijetnja od više desetaka tisuća vojnika na granicama Generalata, čiji je upad mogao rezultirati još krvavijom odmazdom od one koja je zatekla seljake pohodom Ivana Raucha.¹²⁸

Budući da za tim nije bilo potrebe, stvorili su se dovoljno mirni uvjeti za dolazak novoosnovane istražne komisije u Kanjižu. Time otvaramo i posljednju, „kanjišku fazu“ ove bune.

¹²⁷ Močanin 1984, 52.

¹²⁸ Ibid.

4. PREDSTAVLJANJE SADRŽAJA IZVORA I NJEGOVA ANALIZA

4. 1. Osnivanje Neippergove komisije u Kanjiži i okolnosti njezina rada

Dok je Petar Ljubojević još boravio u Beču, javljali su se znakovi kako će se uskoro odrediti istražna komisija za ovu bunu. Koristeći osobne veze je Ljubojević pokušao progurati Hildburghausena kao prvog kandidata za vođenje te komisije.¹²⁹ Na njegovu žalost, Mikašinović je uz pomoć baruna Becka, svog novog saveznika, uspio to spriječiti upravo zbog mogućnosti Hildburghausenovog favoriziranja Ljubojevića u istražnom procesu. Umjesto za Hildburghausena, dvor se odlučuje za jednog drugog iskusnog plemića.

Bio je to Wilhelm Reinhard, grof Neipperg, djed istog onog Adama Neipperga¹³⁰ koji je postao široko poznat svjetskoj javnosti kao zavodnik Marije Lujze (vojvotkinje od Parme i francuske carice) i član obitelji čiji će članovi stoljeće poslije postati poznati i kao prinčevi Montenuova. Sam Wilhelm je dugo bio u službi habsburških vladara. Dijete 17. stoljeća, rođen 1684., bio je vitez Zlatnoga runa, a već sa 18 godina pristupa u carsku službu, slijedeći put oca Oberharda. Zahvaljujući uspješnoj vojnoj službi postaje poručnik u očevoj pukovnici, a iskazao se i u ratu 1716. – 1718. kada je predvodio vlastitu pukovnicu i zadobio veliku ratnu slavu.¹³¹ Od 1723. postaje general i odgojitelj kasnijeg cara Franje I. te 1726. dobiva titulu grofa. Od rata protiv Osmanlija 1737. – 1739. počinje negativan zaokret u njegovoj karijeri. Naime, u bitci kod Grocke blizu Beograda sudjelovao je u velikom porazu habsburške vojske u kojoj je zajedno s feldmaršalom Wallisom bio svojevrsan žrtveni jarac.¹³² U Beču su štoviše zahtijevali njegovu glavu što je rezultiralo gubitkom funkcije u carskoj prijestolnici.¹³³ Upravo je on morao pregovarati predaju Beograda Osmanlijama uz uvjet da se poruše kršćanske zidine kako se ne bi mogle iskoristiti za osmanske potrebe. Optužbe na njegov račun nisu imale trajnijeg učinka jer su Mariji Tereziji, novoj kraljici koja se borila za pravo svoje vladavine, bili potrebni sposobni ljudi. Kada je kao zapovjednik poslan u Šlesku Neipperg ponovno gubi, ovoga puta od pruske vojske kod Mollwita. Pošto je ustanovljeno

¹²⁹ Krčelić 1952, 166.

¹³⁰ Constant Tannenbergr. *Biographisches Lexicon Des Kaiserthums Österreich, Enthaltend Die Lebensskizzen Der Denkwürdigen Personen, Welche 1750 Bis 1850 Im Kaiserstaate Und in Seinen Kronländern ... Gelebt Haben.* (Wien), pod Neipperg.

¹³¹ Internetska stranica: http://de.wikisource.org/wiki/ADB:Neipperg,_Wilhelm_Reinhard_Graf (zadnji puta mijenjana 13. 3. 2016.)

¹³² Andrew Wheatcroft, *The Enemy at the Gate: Habsburgs, Ottomans and the Battle for Europe* (New York: Basic Books, 2009), 242.

¹³³ Ingrao 2000, 148.

da nije u potpunosti snosio krivicu za taj poraz, nije bilo prepreke da mu te iste 1741. godine kraljica dodijeli rang feldmaršala.

Kada ulazi u krajišku priču 1755. godine je već dvije godine obnašao funkciju zapovijedajućeg generala austrijske vojske. Zbog velikog iskustva vladari su upravo njemu dali funkciju predsjednika novoosnovane istražne komisije.¹³⁴ Dodijeljen mu je i Beck koji je zbog ranijih zasluga promaknut u generala. On je nešto prije pripremao teren putujući po generalatu, tražeći od svake satnije da odredi po pet predstavnika koji će pred komisijom predstaviti sve važnije krajiške tegobe.¹³⁵ To su morali učiniti svi osim pripadnika koprivničkih i đurđevačkih trupa jer isti u buni nisu sudjelovali (te su sukladno tome bili novčano nagrađeni).¹³⁶ Ljubojević je prije toga neke neposlušne krajišnike još krajem ožujka morao uvjeravati pismom iz Beča da budu poslušni, ali tek je dolazak potporučnika Laze Kneževića 13. travnja imao željenog učinka.¹³⁷ On im je predstavio dvije mogućnosti – ili će biti poslušni i izvršavati zapovjedi (te tako dobiti mogućnost pred komisijom izraziti nezadovoljstva) ili će vlasti pobunu odlučno riješiti vojnim putem.¹³⁸ Kako su se krajišnici odlučili na poslušnost moglo se započeti s pitanjima praktične organizacije.

Kao sjedište komisije imalo je poslužiti ugarsko trgovište Kanjiža (Nagykanisza). Tamo je uz veliki vojni kontingent komisija započela svoju zadaću 24. travnja 1755. godine. Uz Neipperga kao predsjednika komisije i generala Becka literatura navodi još nekoliko imena. Među njima: general Wolfersdorf sa svojim sekretarom, časnik Benko (kod Ivančana *Jenco*) koji je imao služiti kao tumač Krajiškog zakona, agent Kabalin (*Caballini*) koji je služio kao tumač lokalnog jezika, Ignjat Funck kao „činovnik za nastambu“ te dva neimenovana auditora.¹³⁹ U kasnijim mjesecima su se još pridružili Wallner, sekretar Dvorskog ratnog vijeća u Beču te perovođa Mosler.¹⁴⁰ Prisutno vojno osoblje (prema Vaničeku) bilo je: „(...) zwei Grenadiercompagnien, 30 Dragoner und 50 Husaren mit sechs Geschützen begeben.“¹⁴¹ Iako je to bila relativno mala sila, uz nju je na granici ostavljeno gotovo 20.000 drugih rezervista.¹⁴² Takav raspored morao je ujedno pokazati dobru volju

¹³⁴ Krčelić 1952, 167.

¹³⁵ Moačanin 1984, 52.

¹³⁶ Vaniček 1875, 53.

¹³⁷ Josipović 2005, 146.

¹³⁸ Ibid.

¹³⁹ Vaniček 1875, 52. te Krčelić, 167.

¹⁴⁰ Vaniček 1875, 54.

¹⁴¹ Vaniček 1875, 52.

¹⁴² Ibid, 53.

komisije i poslati jasnu poruku svim krajišnicima da su vlasti vrlo ozbiljne u pokušaju rješavanja krize.

Prvi korak je Neipperg napravio poslavši Ljubojevića natrag u generalat kako bi narodu u Severinu savjetovao da bez ikakvog otpora dođe u Kanjižu.¹⁴³ Međutim, kada se Ljubojević s tog zadatka vrati u Kanjižu biva uhićen te je zajedno s ostalim pridošlim krajišnicima stavljen na milost i nemilost „kraljičine pravde“. Iz Krčelićevih spisa se stječe dojam da je buna zamrla točno od trenutka kada se među mnoštvom saznalo za Ljubojevićevo uhićenje.¹⁴⁴ Osim što je uhićen, vlasti su zaplijenile sav njegov novac i spise koji su imali poslužiti kao dokaz. Iza takvih poteza je (prema Krčeliću) vjerojatno stajao Mikašinović jer je u Ljubojevićevom odsustvu uspio uvjeriti Neipperga da će Ljubojevićev utjecaj ostati nepokoleban dokle god on sam ostane nekažnjen.¹⁴⁵ Drugim riječima, iza njegovog uhićenja stoji i praktični i proceduralni motiv. Korespondencija koja je nađena u zaplijenjenim spisima otkrila je brojne druge suučesnike, od kojih je možda najzvučnije ime Stjepana Domjanića.¹⁴⁶ Ta pisma su poslana drugoj istražnoj komisiji grofa Althana u Zagrebu, odgovornoj za istraživanje uzroka spomenute seljačke bune.¹⁴⁷

Kanjiška komisija je zatim započela gotovo 3 mjeseca dug proces ispitivanja svjedoka i optuženika. Gotovo je sigurno kako se prilikom čitavog procesa koristio tekst *Krajiških prava*, odnosno njegovih 69 članaka koji se tiču kaznenog postupka (*Von dem Criminal-Process*).¹⁴⁸ Marko Petrak je analizirajući titule 5 – 7 *Krajiških prava* ovako objasnio njihovu narav: „Premda to nije izričito navedeno u § 5 *Krajiških prava*, supsidijarni izvor kaznenog prava mogao je biti – kao i u nasljednim zemljama Monarhije – *ius commune*, odnosno, riječima same carice Marije Terezije, *Römerrecht* u smislu recipiranog rimskog prava.“¹⁴⁹ *Ius commune*, odnosno pravni sustav koji je (inspiriran Justinijanovim *Corpus civilis*) uz određene varijacije korišten diljem Europe, našao je svoj put u Vojnu krajinu upravo zbog tendencije izjednačavanja normi s nasljednim zemljama u kojima se takvo pravo već provodilo.¹⁵⁰ Jesu li krajiške zajednice, kolektivističke u prirodi, bile prikladni recipijent

¹⁴³ Krčelić, 1952, 167.

¹⁴⁴ Ibid.

¹⁴⁵ Ibid.

¹⁴⁶ Josipović 2005, 148.

¹⁴⁷ Tvrtno Milutinović, “Seljačka buna oko Križevaca i u dijelu Varaždinskog generalata godine 1755”, *Cris* (Križevci) 12 (2010): 254. Riječ je zapravo o tekstu Julija Jankovića, „O seljačkoj buni oko Križevaca i u nekom dijelu generalata varaždinskog godine 1755“ iz *Arhivskog vjestnika* (1900).

¹⁴⁸ Mario Petrak, Kristina Milković-Šarić, „Wie in Unseren Erbländern“ – Krajiška prava (1754.) u kontekstu centralizacije“, u *Hrvati i Srbi u Habsburškoj Monarhiji u 18. stoljeću*, ur. Drago Roksandić (Zagreb: 2014), 46.

¹⁴⁹ Ibid, 49.

¹⁵⁰ Ibid, 50.

izrazito individualističkih zakona jedno je od intrigantnih pitanja koje Petrak postavlja na kraju svog članka.¹⁵¹ Ono u što možemo biti sigurni je da su dovedeni krajišnici prema tim zakonima bili optuženi za vojni zločin (*Militär-Verbrechen*). Prema klasifikaciji koju nam daje Alexander Buczynski, riječ je o ovim zločinima (neke istaknuo M. P.): „*otkazivanje poslušnosti, pobuna, špijunaža i suradnja s neprijateljem, pogrešno i loše stražarenje, predaja tvrđave, pljačkanje, dezerterstvo, urota, krivonovačenje ili nasilna otmica, kršenje kontumaca, uskraćivanje ratnih zarobljenika i državne imovina neprijatelja, izbjegavanje običajnih ulaza i izlaza tvrđava, kasarni i sl., prijevarena kod smotre, zlostavljanje vojnika, korištenje vojnika u privatne svrhe, te prodaja ili zalaganje streljiva i vojne opreme.*“ Sve posebno označene zločine iz navedenog citata možemo pronaći ili u već objavljenim izvorima ili u spisima što ih predstavljamo u ovom radu.

Koja su nam dakle dosadašnja saznanja o ovom procesu? Znamo da su zbog zadržavanja dobre volje kod krajišnika mnogi časnici bili izuzeti iz procesa.¹⁵² 5. svibnja je komisija započela sa glavnim dijelom svoje istrage, a radi lakšeg snalaženja se raspodijelila na 4 tzv. „potkomisije“ (*Subcomission*).¹⁵³ Prva je imala zadatak odrediti odgovornost za paleže, druga za ubojstva časnika, treća je razotkrivala manje zločine, a posljednja je tražila druge odbjegle pobunjenike.¹⁵⁴ Mikašinović je prilikom tih procesa maksimalno koristio priliku kako bi na razne načine povećao utjecaj među narodom, uvelike demotiviranim Ljubojevićevim uhićenjem. U tom pravcu Krčelić spominje dvije važne stvari koje je saznao u vezi s ispitivanjem. Prvo: „svi su svjedočili protiv Ljubojevića, jer su smatrali da mu nema spasa“.¹⁵⁵ Drugo, krajišnici su „sami međusobno odavali krivce, optuživali ih, hvatali i vodili u Kanižu. Čak je otac prijavljivao sina, a sin mjesto iskazivanja poštovanja odavao vlastitog oca.“¹⁵⁶

Može se pretpostaviti da je proces bio obilježen jednom popriličnom užurbanošću, ali uzrok te užurbanosti ne moramo (kao što je Krčelić dao naslutiti) tražiti samo u vanjskopolitičkim gibanjima (prijetnja novog rata s Pruskom).¹⁵⁷ Stvar je uvelike i proceduralne naravi! S obzirom na puki broj svih sudionika bune koji su bili prisutni u Severinu (te radili probleme drugdje u generalatu), govorimo o potrebi da se detaljno ispita

¹⁵¹ Ibid, 53.

¹⁵² Krčelić, *Annuae*, 168.

¹⁵³ Vaniček 1875, 54.

¹⁵⁴ Ibid.

¹⁵⁵ Krčelić 1952, 167.

¹⁵⁶ Ibid.

¹⁵⁷ Krčelić 1952, 245.

nekoliko tisuća ljudi!¹⁵⁸ Iako bi to vrlo vjerojatno dalo najprecizniju sliku svih važnijih okolnosti, Neipperg je vjerojatno uvidio kako u uvelike primirenoj atmosferi u kojoj nema izgleda za nove eskalacije nema smisla trošiti mjesece i godine na detaljniju istragu kojom bi se pučanstvo dodatno ozlovoljilo bez trajnije, pozitivne koristi. Stoga odluka da se kazni samo najvažnije i najeksponiranije sudionike nereda ima itekakvog smisla.

Takvih je „najvećih krivaca“ na kraju bilo svega 108. Detalje njihovih presuda nam donosi Ljudevit Ivančan u svojem radu iz 1903. godine. Uz doista iscrpne faktografske informacije o buni daje nam nešto vrlo važno, a to je detaljan popis svih okrivljenika u njemačkom originalu. Tako uz njihova imena i kaznu možemo iščitati i dob, vjeroispovijest, mjesto rođenja te njihovu satniju odnosno pukovniciju. Sve, zapravo, osim razloga zbog kojih su uhićeni i optužbi koje su im pripisane. U tome vidimo vrijednost izvora koje ovdje predstavljamo.

Josipović se na ove presude osvrnuo sebi karakterističnim tonom: „Vođe su zbog već spomenutih zločina dobili pravedne kazne; 24. srpnja je smrtna kazna, izrečena Ljubojeviću i Martinoviću, izmijenjena u doživotni zatvor i oduzimanje svih imanja; isto je učinjeno i s Vukovićem i s većinom vođa; ostalih 17 kažnjeno je, neki smrću, a neki nekom drugom kaznom; neki su kažnjeni na vremenske kazne zatvora, a drugi na prisilni rad. (...) Neki su kažnjeni na udarce bičevima ili štapovima; ipak s njima se postupalo blaže nego li su to zaslužila njihova nedjela.“ Josipović međutim nije primijetio jednu važnu činjenicu (ili ju je svjesno ignorirao) – pravoslavni „šizmatika“ je na popisu okrivljenika bilo svega 38. Dakle, većinu su činili katolici.

Kako to protumačiti? Prvo, narativ kako su pravoslavni krajišnici zaveli katolike pada u vodu onoga trenutka kada shvatimo da su se od početka bune, dakle od trenutka kada se događaju prva ubojstva i nastaju „potežčice“, krajišnici zajednički identificirali kao „občina generalije varaždinske“, bez vidljive ili jako naglašene konfesionalne razlike.¹⁵⁹ Važno je samo tko su oni zajedno u tradicijskom odnosu prema vladaru koji im jamči uživanje njihovih prava. Na kralja (odnosno kraljicu) su naposljetku i naslovljene napisane žalbe. Drago Roksandić kontekstualizira još jednu razinu tog zajedništva kada piše da je „socijalnojuriđička 'istost' unutar Varaždinskog generalata i 'drugost' u odnosu prema

¹⁵⁸ Moačanin 1984, 52.

¹⁵⁹ Roksandić 2006, 139.

krajišnicima bilo koje druge krajine u Monarhiji (...) za njih u tom trenutku važnija za njihovu 'sliku o sebi' od bilo koje druge, uključujući i etnokonfesionalne.“¹⁶⁰

Drugo, postoji i činjenica da vjerski omjer tih 108 okrivljenika nije reprezentativan za sve pobunjene krajišnike. Ono što svakako je značajno je da se njih sedmero nije izjasnilo koje su vjere, a da se osim tih triju kategorija – katolika, pravoslavaca i „neodređenih“ – ne spominje niti jedan grkokatolik.

To nas ne treba čuditi ako uzmemo u obzir da je jedan od percipiranih uzroka bune bio i oduzimanje manastira u Marči od pravoslavnih vjernika te njegovo dodjeljivanje upravo grkokatolicima. Zapravo je dolazak u Marču grkokatoličkog biskupa Gabrijela Palkovića bio još jedan u nizu uzroka koji su pokolebali već labilno krajiško raspoloženje.¹⁶¹ Politika „unijačenja“ provođena od habsburških vlasti trebala je pomiriti vjerske razlike, ali nije imala trajnog ploda. Dokaz za to nalazimo u činjenici kako se u godini bune samo 15 krajišnika izjasnilo grkokatolicima.¹⁶² Još važnije, grkokatoličanstvo je postalo još jedan zajednički problem koji je ujedinio katoličke i pravoslavne struje u Generalatu. Članak 6 iz „potežica“ to ilustrira: „6to. Prosimo Vaše Veličanstvo, da mi obodvoga zakona grčanskog i rimskog vu ljubavi kako i dosad živeti a treiteg zakona unijate nemoremo imati med sobom (...).“¹⁶³ Stoga na neki čudan način grkokatoličanstvo *jest* postalo sredstvo koje je „ujedinilo“ katoličke i pravoslavne krajišnike, ali ne na način na koje su habsburške vlasti to namjeravale. Čitavo ovo pitanje bilo je i predmetom raznih intriga kojima je Mikašinović kanio utjecati na Neipperga.¹⁶⁴ Slijedom tih intriga je samostan ipak oduzet od grkokatolika i dan redu pijarista.¹⁶⁵

4. 2. Izvadci protokola

Sada kada smo uvelike kontekstualizirali bunu i mjesto ovog izvora u njoj, vrijeme je da se u kratkim crtama posvetimo sadržaju ovog izvora. Na početku rada smo utvrdili kako ćemo nalog podijeliti na tri tematske cjeline. Prva među njima tiče se izvadaka komisijskih protokola (odnosno ispitivanja) koji se u digitalnom nalogu nalaze na folijama 7 – 30. Spisi

¹⁶⁰ Ibid, 141.

¹⁶¹ Kudelić 2007, 486.

¹⁶² Ibid, 490.

¹⁶³ Ivančan 1903, 18.

¹⁶⁴ Krčelić 1952, 168.

¹⁶⁵ Ibid,

ovog tipa (u originalu nazvani latinskim *Extractus Prothocolli*) vrše se kada se ukratko žele opisati najvažniji podaci nekog osnovnog dokumenta. U ovom slučaju, riječ je o sažimanju najvažnijih saznanja iz svjedočenja. Izvadak protokola kao vrsta dokumenta koristio se kako za sudske, tako i za druge (administrativne i vojne) potrebe. U normalnim okolnostima, takvi izvadci se „šalju pukovniji, bilježeći posebno stanje na samoj granici. Te izvještaje šalje pukovnija svom generalatu, ovaj dalje u Beč Dvorskom ratnom vijeću, a od 1848. Ministarstvu rata.“¹⁶⁶

U kontekstu komisijske istrage, ovaj nalog obuhvaća izvratke za ove dane – 27. svibanj (folije 7 i 8), 28. svibanj (folije 9 i 10), 29. i 30. svibanj (folije 11 i 12), 31. svibanj (folije 13 – 16), 4. i 5. lipanj (folije 16 – 17), 6. lipanj (folija 18), 8. lipanj (folije 18 i 19), 9. lipanj (folija 19), 10. lipanj (folije 19 – 22), 13. lipanj, (folija 22), 14. lipanj (folije 22 i 23), 15. i 16. lipanj (folija 23), 17. lipanj (folija 24), 18. lipanj (folije 24 i 25), 19. lipanj (folija 25), 20. lipanj (folije 25 i 26), 21. i 22. lipanj (folija 26), 23. lipanj (folija 27), 24. lipanj (folije 27 i 28), 25. lipanj (folije 28 i 29), 26. lipanj (folije 29 i 30). Dakle, ukupno obuhvaća razdoblje od 27. svibnja do 26. lipnja 1755. godine, odnosno mjesec dana rada.

U većem dijelu dokumenta izvadci slijede jednu strukturu prilikom opisa svjedočenja. Nakon navođenja imena ispitane osobe prvo se opisuje optužba. Optuženik se u dokumentu oslovljava kao *inquisitus* ili nekom varijacijom izraza *der beklagte*. Kada se govori da je krajišnik „optužen“ ili „prokazan“, koriste se pridjevi poput *beklagen* ili *anzaigen*¹⁶⁷. Kod važnijih svjedočenja zatim slijedi izjašnjavanje krajišnika po pitanju krivnje te navođenje nekih argumenata koje su koristili u svoju obranu („*Inquisitus negiret solches...*“). *Denunciation* je u otvorena optužba koja se vrši protiv krajišnika, dok se izraz *der Denunciant* koristi za osobu koja takvu optužbu vrši. Kako je to izgledalo u praksi predstavljamo izabranim primjerom iz 9. folije. Kurzivom smo označili relevantne izraze.

„*Der Corpral Peter Kravariza ist angeklaget, daß Er mit seinen ober officier resoniret, und gedrohet daß wann er Inquisitus ihme Lieutenant Cabalini zu Sischanie angetroffen hätte, ihme todtgeschlagen haben wurde.*

Inquisitus negiret solches, und zäiget villmehr an, daß Er gedachten Lieutenant gebetten, die unterofficiere und gemeine nicht wie bis hero mit üblen Tractamenten zu begegnen, welches Er dem Lieutenant jederzeith in das Gesicht zu sagen getraue, und weilten

¹⁶⁶ Valentić 1981, 20.

¹⁶⁷ Tadašnje pisanje riječi „anzeigen“.

der *Denunciant* nicht zu gegen die Species-facte auch nicht allerdings förmlichen instruiert, ansonsten auch keine vollkommene Prob zu überweisung vorfindung, ist mit Inquisito bis weithers abgebrochen worden.“¹⁶⁸

Osvrnut ćemo se ovdje na još nekoliko detalja. Sva vlastita imena i lokalni toponimi pisani su „nenjemačkim“, odnosno, „latiničnim“ rukopisom.¹⁶⁹ Taj rukopis se također koristio za sve izraze pravne naravi (poput *inquisitus* ili *species facti*). Takvo pismo zajedno s *kurrentom* čini dijelove iste rečenice, a neki puta i iste riječi.¹⁷⁰ To je element analize koji može otežati čitanje dokumenta ove vrste, ali čitatelj će primijetiti da još jednu poteškoću čine izuzetno duge rečenice u kojima se slijed informacija odvaja čestim zarezima. Čitav drugi odlomak, od „Inquisitus negiret solches...“ do „...weithers abgebrochen worden“ je jedna rečenica, smisleno odvojena samo zarezima. Takvih rečenica je svugdje u dokumentu.

Nadalje, mora se pripaziti i na razlike u pravopisu između standardnog njemačkog jezika i onog što ga nalazimo u dokumentu. Neke riječi (poput „zwey“ – „zwei“ ili „jederzeith“ – „jederzeit“) se minimalno razlikuju od današnje varijante i s njihovim čitanjem ne bi trebalo biti većih poteškoća. Ipak, u pojedinim drugim slučajevima riječi mogu poprimiti neke neočekivane oblike te njihovo značenje nije odmah očito.¹⁷¹

Dokument počinje sažetkom svjedočenja *Gyurine Abrahama* iz mjesta *Weisthurm* (možda se odnosi na Virje) i opisuje fazu bune kada su se krajišnici već sakupili u Severinu. *Gyurina* je svjedočio kako su krajišnici Virja dobili poziv za sudjelovanje u vijećanju te da su ih prilikom dolaska zajednički dočekali Lazo Knežević i Petar Ljubojević. Nakon što su Ljubojeviću poljubili ruku, on im vidno zadovoljan izjavi kako je sretan što su došli. Zatim su se sa tri podignuta prsta¹⁷² morali zakleti da će sudjelovati u ubojstvu časnika.

Ovaj dio dokumenta spominje optužbe za ubojstva tih časnika – Bužjakovića, Krčelića, Komogovića, Cedjaka i Šveta. Najviše optužbi povezano je s ubojstvom Bužjakovića, njih čak 17. U vezi Komogovića se spominje njih 6, Šveta 13, Josipa Krčelića 7,

¹⁶⁸ NalogBr198_R3592, folija 9.

¹⁶⁹ Imena znaju biti i neujednačena. Primjerice, koristi se i *Busziakovich* i *Pussiakovich*, *Kerchelich* i *Gerchelich*, *Kumogovich* i *Komugovich* i sl.

¹⁷⁰ Pogledamo li foliju 17, u njoj ćemo vidjeti riječ *Inquisiten*. Riječ je o pluralu riječi *Inquisitus*, ali je dodatak „en“ nesumnjivo pisan *kurrentom*.

¹⁷¹ Primjera radi, prilikom jezične analize sedme folije smo naišli na riječ „grays“. Iako smo isprva smatrali da je riječ o krivom čitanju, profesorica Lazanin je njezino razrješenje na kraju svelo na puku logiku. Testirajući izgovor i uzimanjem konteksta rečenice u obzir, shvatili smo da je zapravo riječ o tadašnjem pisanju riječi „der Kreis“, odnosno „krug“ (*habe Er ihnene einen grays zu formiren anbefohlen*).

¹⁷² Može se pomisliti da je ovo i tada bio samo pravoslavni običaj, ali su me profesor Roksandić i profesor Tvrtko Jakovina uputili da je to ranije bio i katolički običaj koji se koristio sve do vremena ustaškog režima. Hvala im na toj informaciji.

a u Cedjakovom slučaju samo jedna. Prema tome možemo zaključiti da pratimo spise 2. potkomisije prema Vaničekovoj podjeli. Optužbe mogu biti kratke i izravne („Matho Lenardich gemainer Gränizer von dem Dorff Herczegovecz Hauptmann Jellich Compagnie ist angeklaget, daß selber den Hauptmann Busziakovich todtschlagen geholffen“) ¹⁷³ ili uključivati više detalja („Inquisitus Matho Chvarek ist befraget, daß selber zu Szeverin den Hauptmann Buzjakovich aus den Officiers zimer hervorgezogen, und in gegenwartt der aldorth sich versamlete gemainde zur Erdt geworffen haben solle“). ¹⁷⁴

Opisi tih optužbi mogu biti od itekakve pomoći prilikom detaljnije rekonstrukcije bune. Dok su raniji izvori bili škrti u opisu načina na koji su časnici preminuli, zbog naravi ovih spisa do takvih saznanja možemo doći u brojnim detaljima. Oni nam ujedno demonstriraju raznovrsnost optužbi zbog kojih su krajišnici dovedeni. Zbog brojnosti optužbi ćemo uzeti Bužjakovića kao primjer.

Iz izvadaka možemo saznati kako je Bužjaković (držan za kosu i ruke) ¹⁷⁵ izbačen iz časničke sobe, ¹⁷⁶ više puta udaran mušketama ¹⁷⁷ te čak (kao najveći ekstrem) jako udaren nekakvim bubnjem. ¹⁷⁸ Tijekom i nakon ovog čina zabilježeni su i primjeri brojnih krađa. *Stanoje Vukasz* ¹⁷⁹ je optužen da je ukrao talisman i srebrnjak, *Joso Szabolich* ¹⁸⁰ da je uzeo srebrni džepni sat, *Marko Pavlinecz* ¹⁸¹ vojničku kapu, a *Szimo Vuich* ¹⁸² srebrno dugme i oštricu vrijedne, srebrne sablje. Nastavljajući čitanje nalazimo da se optuženik *Marko Vuich* ¹⁸³ (vjerojatno u bliskom srodstvu sa *Szimom*) čak obvezao kupiti navedeno srebrno dugme i pomoći u preprodaji ukradene sablje. Krađa jedne sablje zabilježena je i u slučaju Josipa Krčelića. ¹⁸⁴ Dakle, prema klasifikaciji vojničkih zločina (*Militär-Verbrechen*), u slučaju ubojstva Bužjakovića smo naišli ne samo na optužbe za ubojstva i krađu, već i na prodaju vojničke opreme. Dostatan razlog uhićenja mogao je biti i ako se netko verbalno hvalisao da je sudjelovao u krađi ili neredima (slučaj *Alexe Popichorbe* ¹⁸⁵ koji se prilikom

¹⁷³ NalogBr198_R3592, folija 18.

¹⁷⁴ NalogBr198_R3592, folija 14.

¹⁷⁵ NalogBr198_R3592, folija 28, *Nicola Russichich*.

¹⁷⁶ NalogBr198_R3592, folija 14, *Mato Chvarek*.

¹⁷⁷ NalogBr198_R3592, folija 23, *Vidak Gyurkovich*.

¹⁷⁸ NalogBr198_R3592, folija 23.

¹⁷⁹ NalogBr198_R3592, folija 16.

¹⁸⁰ NalogBr198_R3592, folija 18.

¹⁸¹ NalogBr198_R3592, folija 18.

¹⁸² NalogBr198_R3592, folija 20.

¹⁸³ Ibid.

¹⁸⁴ NalogBr198_R3592, folija 21.

¹⁸⁵ NalogBr198_R3592, folija 22.

hvalisanja razmahao s nekakvim rupčićem, vjerojatno u svrhu dokazivanja drugim krajišnicima).

Slični izljevi nasilja zabilježeni su i u Krčelićevom slučaju. Uz to što su mu prema optužbama uzeli sablju i prsluk,¹⁸⁶ bio je od brojnih krajišnika ciljano pretučen te, kao i Bužjaković, udaren bubnjem.¹⁸⁷ Bilo bi doista zanimljivo saznati o kakvom je točno „bubnju“ riječ s obzirom je najmanje u dva navrata (s velikom učinkovitošću) korišten kao učinkovito oružje. U optužbama je čak zabilježen i jedan primjer moguće motivacije za napad, što je u ovako sažetom obliku izuzetak. *Tomo Tkalcycz Knezc* je, naime, Krčeliću prilikom hvatanja navodno obrazložio da je kivan što mu je ovaj uzeo njegovog lovačkog psa („herr lieutenant, sie haben nur meine Jagdhund genohmen“).¹⁸⁸

Nakon tog ubojstva je krajišnik *Danillo Stephanovich*¹⁸⁹ tražio Cedjaka zazivajući ga među mnoštvom te ga je (prema optužbi) pronašao u čardaku, uhvatio i usmrtio. Iako se prema dostupnim podacima spominje kao jedini optuženi za njegovo ubojstvo, vrlo vjerojatno nije bio sam. Naime, optužba glasi da je *pomogao* izvršiti ubojstvo („mit *Todtschlagen geholffen*“), implicirajući da je bilo još sudionika.

Primjećujemo prema drugim bilješkama da su protokolarni opisi raznovrsni. S jedne strane imamo slučaj *Petra Kravarize* koji je prijetio da će ubiti poručnika Kabalina ako bi ga opet sreo u Sišćanima, što pokazuje (kao i u gore opisanim „hvalisanjima“) da su i verbalne prijetnje bile dostatan razlog dovođenja, dok s druge imamo slučaj poput onog *Gyure Pavlekovicha* i *Ive Markatincza* koji su bez ikakve kazne pušteni zbog neosnovanog uhićenja. Još jedan primjer krađe nalazimo i kod *Blagoje Raickovicha*¹⁹⁰ koji je kući donio nekoliko vrijednih predmeta sumnjivog podrijetla, poput samtene vreće za novac, jedne maramice, kutije za duhan, kožne rukavice i jedne mamuze.

Pogledamo li tablicu u dodatku ovog rada (str. 113) možemo vidjeti ne samo konfesionalnu različitost optuženika u svim slučajevima, već i njihovu različitu starost. Jednog petnaestogodišnjeg *Mathu Skrobicha*, katolika (čije svjedočenje imamo u dostupnim

¹⁸⁶ NalogBr198_R3592, folija 24, *Illya Ignatovich*.

¹⁸⁷ NalogBr198_R3592, folija 19, *Lovro Poszavec*.

¹⁸⁸ NalogBr198_R3592, folija 28.

¹⁸⁹ NalogBr198_R3592, folija 22.

¹⁹⁰ NalogBr198_R3592, folija 18

saslušanjima u nalogu) neće ništa manje pozvati na red od jednog četrdesetogodišnjeg *Marka Diakovicha*, pravoslavca.¹⁹¹

Kako su izgledala ta saslušanja vidjet ćemo prema relevantnim spisima u sljedećem potpoglavlju.

4. 3. Krajiška saslušanja

Prijedimo sada neke opće informacije o svjedočenjima. Poimence, ovaj nalog sadrži spise saslušanja ovih krajišnika:

1. *Gyuro Suvak* (folije 41 – 53 te opće informacije na 72 – 75)
2. *Samuel Szdellarovich* (folije 54 – 56)
3. *Jacobus Schneider* (folija 56)
4. *Marko Dautanecz* (folije 57 – 70)
5. *Matho Skrobich* (folije 85 – 88)
6. *Pavez Szerovich* (folije 89 – 92)
7. *Mato Chvarek* (folija 93)

Kod nekih saslušanja su navedeni i njihovi redni brojevi. Tako saznajemo da je prema proceduri da je *Gyuro Suvak* bio saslušan 3. (Inquisitus 3tius), *Dautanez* 20. (INQUISITUS VIGESIMUS), *Matho Skrobich* 45. (Inquisitus 45), *Pavel Szerovich* 44. (Inquisitus 44) te *Mato Chvarek* 46. (Inquisitus 46). Dakle, s obzirom na “rupe” između pojedinih saslušanja je jasno da ih mnogo još nije usustavljeno i digitalizirano, a možda uopće i sučuvano. Njihov redosljed je trenutno nesređen, usred sadržaja mogu nedostajati stranice, a Neippergova uputa Becku je bez velike logike smještena između Dautenčevog i Skrobićevog saslušanja. Šteta je također što su dva saslušanja – *Schneiderovo* i *Chvarekovo* – „odrezana“ već na prvim folijama na kojima se pojavljuju, uvelike limitirajući moguću korist. Poznavajući važnost *Schneidera* (Šnajdera) kao aktera u buni, nedostatak njegovog potpunog svjedočenja sigurno je najveća šteta.

¹⁹¹ NalogBr198_R3592, folija 24.

Pogledajmo neke opće sličnosti između pojedinih spisa. Svako zabilježeno saslušanje u pravilu započinju datumom (npr. „Actum Caniza den 1. junii 1755.“,¹⁹² „Actum Canisa den 10. Junii 1755.“¹⁹³ i dr.). Nakon navođenja rednog broja saslušanja slijedi uvod koji kontekstualizira spis, daje neke informacije o samom krajišniku te navodi razlog zašto je pojedini krajišnik uopće pozvan na svjedočenje. Zatim slijedi prvo pitanje koje je uvijek „zur Person“, odnosno *Ad Generalia*. Odgovorom na to pitanje (koje je gotovo uvijek „Wie er heisse“) krajišnik se identificira svojim imenom te o sebi navodi opće informacije: starost, bračni status, kojoj konfesiji pripada, ima li djece te u kojoj satniji, odnosno pukovniji služi. To pitanje slijedi novi dio – *Ad Specialia*, odnosno „u detalje“. Od tog dijela dokumenta slijede konkretna pitanja vezana za slučaj, za početak općenita (da li je upoznat s razlogom uhićenja i sl.), zatim postupno detaljnija, ovisno o tome kako teče ispitivanje. U dokumentu su prilikom ispitivanja pitanja uvijek zapisana na lijevu stranu papira, a odgovori na desnu. Usred ispitivanja (ili na njegovom kraju) mogu se javiti razne napomene, poput obrazloženja razloga privremenog prekida, komentara o naravi optuženika i sl.

Na kraju iskaza slijedi kratak zaključak provedenog ispitivanja kojeg potpisom ovjeravaju prisutni službenici. Iako su ta imena na kraju svakog saslušanja izrazito ukrašena (što uvelike otežava čitanje), „dešifrirana“ su najčešća imena koja prenosimo u originalu:

1. *de Verger, Oberlieutenant von Harrach*
2. *Mannasse, G. Haupt. von Moltke*
3. *Franz Knesouitsch, G. Oberleutenant von Guicciardi*
4. *S. von Nicollitz, Rittmeister des Engelhofen. Regiments*
5. *F. von Franckendorff Obristwachtmeister von Hertzog, Arenberg. Regiments u. Praeses*
6. *Joannes Millhoffer de Ernassa, Generalatus auditor*

Detaljno istraživanje o ovim imenima tek predstoji, ali razmišljanja nas navode da ih smatramo članovima 2. kanjiške potkomisije.

Moramo naglasiti kako su sva saslušanja od strane notara prenesena isključivo neupravnim govorom. Ukoliko se i javi neki slučaj u kojem se riječi doslovno prenose, to je u

¹⁹² NalogBr198_R3592, folija 41, *Gyuro Suvak*.

¹⁹³ NalogBr198_R3592, folija 57, *Marko Dautanecz*.

pravilu vrlo malen dio ukupnog teksta i gotovo uvijek iznimka!¹⁹⁴ Iako su se ovakvi sudski spisi koristili kao relevantan dokazni materijal u 18. stoljeću, danas bi njihov značaj bio vjerojatno manji zbog nepouzdanosti prenošenja informacija neupravnim govorom. U današnjim sudskim spisima se riječi nužno prenose doslovno (upravnim govorom) kako bi iskazi svih sudionika postupka bili manje podložni interpretativnim zabunama.

Na jednom primjeru ćemo sada proučiti koje vrste informacija možemo saznati iz spisa. Od svih navedenih krajišnika možda je najveći kuriozitet u ovim spisima maloljetni *Matho Skrobich*. *Matho* je doveden zbog sumnje kako je sudjelovao u Švetovom ubojstvu. Uvod pojašnjava kako se za *Mathu* saznalo prilikom saslušanja *Jakasa Jambrekovicha*, krajišnika iz istog mjesta odakle je i spomenuti *Matho*.¹⁹⁵ U tom saslušanju se saznalo kako je Švet izvučen iz seoske stražarnice i vođen kroz tamošnje okupljeno mnoštvo. Prema optužbi, *Matho* se pohvalio kako je prilikom tog događaja Šveta jednom udario batinom ili drugim, sličnim oruđem („mit einen Prigl, oder anderen Instrument (...) geschlagen hätte“). Ista optužba spominje se u izvadcima (folija 28).

Iz pitanja u dijelu *Ad Generalia* saznajemo ove informacije – *Matho* je petnaestogodišnjak, rođen u mjestu *Thomas* (Tomaš) kao i *Jakas Jambrekovich*, služi u satniji *Fabriczi* koja je dio Guicciardijeve pukovnije te je ne samo oženjen, već ima i jedno dijete.

Prelaskom na *Ad Specialia*, upitan je da li mu je poznat razlog uhićenja. Spis bilježi odgovor: „zato što je bio u Severinu“ („Weiller Er in Severin gewesen“). Tamo je navodno stigao 23. siječnja. Tvrdi da je prilikom ubojstva Bužjakovića i Šveta bio na straži. Kada su pobunjeni krajišnici bacili Šveta niz stražarske stepenice, tvrdi da je skočio u stranu kako ga mnoštvo ne bi „preplavilo“. Notar je prilikom odgovora na to pitanje ubacio napomenu kako je optuženik samo dijete, niskog rasta i slabe konstitucije („Inquisitii ist als ein Pub anzusehen, von kleiner Statur, und kleberer Natur, und sehr schwacher Leibscomplexion“).¹⁹⁶

Ispitivač nije bio uvjeren u njegovu priču te ga je pitanjima upućivao da govori istinu („solle die warheit sagen“). On je kratko odgovarao da nije udario Šveta te da se nikome nije pohvalio da je tako napravio. *Denunciants* je zatim pozvan na sučeljavanje, ali je u konfrontaciji (*Confrontation*) povukao prethodno napravljeni iskaz.

¹⁹⁴ Sjetimo se slučaja *Tome Tkalcheza* iz prošlog potpoglavlja.

¹⁹⁵ NalogBr198_R3592, folija 85.

¹⁹⁶ Ibid.

Mathu se zatim upitalo zašto je uopće bio u čardaku u kojem je Švet prebivao. Odgovor je vrlo razumno postavljen. Objašnjava, naime, da se samo htio skloniti od siječanjske hladnoće, a pošto su ga iz drugih mjesta izbacili jer je samo dijete („als ein Pub seye“) nije se imao gdje drugdje skloniti.

U zaključku saslušanja je zatim spomenuto kako u ovom slučaju nije počinio nikakav ozbiljan zločin, ali je kažnjen sa 30 udaraca jer je sudjelovao u zakletvi kojom su se krajišnici obvezali ubiti prisutne časnike. Pošto su i prekršaj i kazna bili relativno blagi, nije niti uvršten u popis 108 okrivljenika.

Iako je na kraju saslušanja primio udarce, *Matho* je imao sreće što nije bio podvrgnut nikakvoj torturi. Prema Vaničeku, tortura se prema pravu mogla provesti jedino ako ispitivanje ne donese rezultate i to isključivo u slučaju težih zločina.¹⁹⁷ *Vidak Gyurkovich*, krajišnik koji se spominje u izvadcima, bio je podvrgnut tzv. „bamberškoj torturi“. ¹⁹⁸ U *Iustitzcodexu* Ignaza de Luce (u kojem nalazimo čitav tekst *Krajiških prava*) nalazi se slika s uputom koja prikazuje izgled i funkciju tzv. „bamberškog stroja“ (*Bambergische Instrument*) koji se koristio pri takvoj vrsti torture.¹⁹⁹ Ruke žrtava su čvrsto zavezane za drvenu podlogu te su pozicionirane tako da se žrtvu može što lakše udarati po leđima. Batinjanje je bila najčešća metoda mučenja te se kroz čitav dokument spominje nekoliko puta. Primjerice, torturu su pretrpili *Marko Dautanecz* (udaren 25 puta),²⁰⁰ *Illia Dokich*²⁰¹ (udaren tri puta) i *Stephan Levinecz*²⁰² (za kojeg se ne spominje određen broj udaraca).

Ovaj segment izvora je zbog opsega informacija uvjerljivo najvrijedniji od svih zabilježenih. Može mu se pristupiti iz pozicije brojnih interesa, bilo da nekoga zanima pravni, vojni ili čak jezični aspekt dokumenta. Možda će, primjerice, nesretni *Matho Skrobich* jednoga dana postati predmetom neke „analize slučaja“ u vojnjokrajiškoj povijesti djetinjstva i kojem drugom istraživaču probuditi jednak interes za slične teme kao autoru ovog rada.

¹⁹⁷ Vaniček 1875, 32.

¹⁹⁸ NalogBr198_R3592, folija, 23.

¹⁹⁹ Ignaz de Luca, *Iustitzcodex*, Bd. II. (Wien: 1793), 323.

²⁰⁰ NalogBr198_R3592, folija 58.

²⁰¹ NalogBr198_R3592, folija 25.

²⁰² NalogBr198_R3592, folija 22.

4. 4. Neippergova uputa Becku

Prilikom sagledavanja informacija o saslušanjima spomenuli smo kako su spisi u digitaliziranom nalogu nesređeni i u čudnom redosljedu. Dodajmo tome kako se ovo pismo, datirano 24. lipnja 1755., smjestilo između dva svjedočenja. Koliko nam je poznato, ovo pismo do sada nije objavljivano u originalu, ali znamo dva slučaja gdje se spominje u literaturi. Spominje ga Vaniček u potpoglavlju „*Erledigung der Beschwerden*“ u kojem razmatra rješavanje krajiških žalbi.²⁰³ Možemo pretpostaviti da ju je i Fedor Moaćanin imao u rukama jer u članku iz 1984. piše: „U isto vrijeme kad je Beck stigao u generalat, stiglo je i istražno povjerenstvo s grofom Neippergom na čelu u Kanjižu. Neipperg pošalje Ljubojevića u generalat, iako ga je u svojoj instrukciji pukovniku Becku nazvao ološem (Gesündel).“²⁰⁴

Riječ „Gesündel“ navodi nas na 18. točku ovog pisma: „ich nehme aber aus von denen vorschlagenden alle, die Theill an der letzten Aufruhr gehabt haben möchten, dem Liubojevich, und andere dergleichene *Gesündel*, die immer anderster tituliren kan, pariret, und seine Befehle exequiret, mithin selben Gehorsamb geleistet.“²⁰⁵

Uputa je nastala kao dodatak jednoj ranijoj deklaraciji donesenoj 18. lipnja te je poslana Becku u Koprivnicu. Spomenuta deklaracija je nastala kao odgovor na „žalbe naroda“ (odnosno, na „potežčice“) te su njom usvojene one žalbe koje nisu u suprotnosti s politikom krajiškog ujednačavanja. Većina ih je ipak odbačena. Među ostalim, spomenuto je kako je pravo vladara izmijeniti stavke privilegija ukoliko smatra da su štetne i ne pridonose općoj koristi.²⁰⁶ Spomenuto je i kako se nikako ne može udovoljiti zahtjevu za zadržavanjem stare uniforme upravo zbog toga što se takva odredba ne bi slagala s praksom u svim ostalim dijelovima Vojne krajine.²⁰⁷ Na položaj knezova se deklaracija ne osvrće, dok je kupnja zemljišta dopuštena isključivo bogatim krajišnicima („reichen Grenzern“).²⁰⁸ Prema Vaničeku, Beck je ove upute dobio kako bi mu sve odredbe deklaracije bile razjašnjene, odnosno kako ne bi imao nikakvih nedoumica prilikom njihovog praktičnog provođenja.²⁰⁹ Pošto je Mikašinović ranije dobio zadatak objaviti deklaraciju, ona je već u lipnju stupila na snagu.

²⁰³ Vaniček 1875, 55.

²⁰⁴ Moaćanin 1984, 52.

²⁰⁵ NalogBr198_R3592, folija 81.

²⁰⁶ Vaniček 1875, 55.

²⁰⁷ Ibid.

²⁰⁸ Ibid.

²⁰⁹ Vaniček 1875, 57.

Moramo nažalost napomenuti kako je i ovaj dio dokumenta nepotpun. Od 28 točaka koje je Neipperg sastavio u uputi, ovdje nam nedostaju točke 7 – 12 te 22 – 27. S obzirom da je riječ o pismu koje je, po onome što vidimo, sadržajno intrigantno, bilo bi šteta kada se daljnjim istraživanjem pismo ne bi dopunilo dijelovima koji nedostaju.

Bez da navodimo svaku posebno, spomenimo samo neke od točaka koje ćemo dovesti u vezu sa spomenutim odredbama, Među njima uključujemo spomen krajiških „potežčica“ i deklaracije koja se njima bavi u točkama 1 i 2.²¹⁰ Točka 4 dotiče se „privilegija danih od Ferdinanda II.“ (odnosno *Statuta Valachorum*) s uputom da ih se detaljno prouči.²¹¹ Od općih krajiških pitanja imamo spomen „mondure“ u 13. točki, kao i novačenja u 15. (moralo se provoditi najmanje jednom godišnje).²¹² Sve ove odredbe morale su se i drugima objasniti „Punct für Punct“ kako ne bi bilo nikakvih nejasnoća.²¹³

Kao potencijal za dodatno istraživanje bi možda bilo uputno vidjeti odnos spomenute deklaracije i ove upute, odnosno usporediti ih onako kako su prezentirani u originalu. Očigledno je riječ o vrlo vrijednom izvoru, ali njegovo će daljnje uvažavanje i novo proučavanje tek doći kada se upotpune podaci koji nedostaju.

²¹⁰ NalogBr198_R3592, folija 78.

²¹¹ NalogBr198_R3592, folija 78.

²¹² NalogBr198_R3592, folija 79.

²¹³ NalogBr198_R3592, folija 77.

ZAKLJUČAK

Na kraju ovog rada možemo zaključiti kako je Josip Adamček svakako bio u pravu kada je rekao da ćemo nova saznanja o buni dobiti daljnjim korištenjem arhivske građe. Puko bogatstvo ovdje prisutnih informacija je neizmjereno, a tematika nas poziva da se s brojnim detaljima bavimo gotovo detektivskom preciznošću.

Izvor je ujedno i bogat i nepotpun. U ovom trenutku nismo sigurni koliko sačuvane građe u vezi komisijske istrage još postoji te koliko je ona usustavljena. Jasno je da je izvor dio velike „slagalice“ čiji se ostatak mora pronaći. Ipak, vrijednost spisa koje imamo pred sobom nemjerljivi su zbog toga što doista „uranjaju“ u događaje o buni koji nam nisu bili ranije poznati ili o kojima ranije objavljeni izvori nisu previše govorili. To je prije svega zato što su pravni spisi nužno detaljni zbog potrebe rasvjetljavanja svih činjenica slučaja koje opisuju. Logično je, dakle, da će ti spisi preciznije opisivati potankosti zbivanja od, primjerice, *Annua* ili *Liber memorabiliuma* u kojima su autorima poznate informacije (dobrim dijelom dobivene iz druge ruke) prikladno sažete zbog kroničarske naravi tih djela.

Izvadci protokola su se pokazali vrijednima zbog dvije stvari. Prvo, pokazali su se kao važna dopuna podacima o već poznatim krajišnicima. Tu se prije svega referiramo na one koje se nalaze na objavljenom popisu 108 okrivljenika prema komisijskoj presudi. Taj popis je vrijedan jer nam donosi brojna imena sudionika i neke osnovne, statističke podatke (dob, konfesija, pukovnija i dr.). Informacija koja je, međutim, izostajala iz tog izvora je *razlog* zbog kojeg u mnogi od njih osuđeni. Izvor kojeg predstavljamo u ovom radu nam za neke krajišnike napokon daje taj kontekst. Primjera radi, iz presude smo znali od ranije da je krajišnik *Alexa Popichorba* bio osuđen na smrt i zaplijenu imovine,²¹⁴ ali sada smo ujedno saznali da se ta osuda dogodila zbog sudjelovanja u Bužjakovićevom ubojstvu. Drugo, ovaj izvor nam donosi brojna druga imena koja se ne nalaze u spomenutoj presudi (ili u drugoj relevantnoj literaturi). Zaključujemo da ti krajišnici drugdje nisu navedeni jer su se ili pokazali nevinima ili su im pripisani prijestupi (odnosno kazne za iste) bili preblagi za neku značajniju bilješku.

Spisi sa saslušanja nam daju ne samo vrijedan uvid u funkcioniranje rada komisije, već donose i nešto što do sada nismo imali, a to je neizravan opis događaja od krajišnika osobno. Pišemo „neizravan“ isključivo zbog načina prenošenja riječi krajišnika i ispitivača

²¹⁴ Ivančan 1903, 47.

neupravnim govorom. Međutim, ti su prezentirani iskazi sadržajno dovoljno bogati da mogu uvelike pomoći u detaljnoj rekonstrukciji pojedinih ubojstava. Iz takvih saslušanja možemo saznati ne samo gdje su se pojedini krajišnici nalazili na neki određeni datum, već što je tko rekao, koje su zapovjedi dobili, čak i informacije o nečemu „običnome“ poput vremenskih uvjeta, odnosno kako su oni utjecali na donošenje određenih odluka (primjer *Skrobicha*). Iz napomena saznajemo nešto i o općem stanju pojedinih krajišnika na saslušanjima, primjerice kako su izgledali, kakav su nastup imali prilikom svjedočenja, da li je tortura utjecala na njihov iskaz i druge slične podatke. Vjerujemo da će onima koji su osobito zainteresirani za pravnu povijest ovog razdoblja ovi izvori biti osobito vrijedni u proučavanju pravne procedure te koliko ona odgovara s propisanim pravnim normama (osobito onima u *Krajiškim pravima*). Koristeći podatke koje nam Vaniček donosi o osnivanju različitih potkomisija (od kojih se svaka bavila svojom zadanom vrstom slučaja), zaključili smo da smo pratili rad 2. potkomisije kojoj je zadaća bila istražiti ubojstva časnika. Ukoliko je to točna ocjena, potpisi na kraju svakog potpunog saslušanja nam samim time daju uvid tko su bili ljudi u toj potkomisiji.

Ako nam je samo 7 (nepotpunih) saslušanja dalo toliko mnogo novih podataka, zamislimo samo koliko je moguće otkriti potencijalnim nadopunjavanjem komisijskih spisa. Kada bi se samo popunile „rupe“ između pojedinih saslušanja iz ovog naloga (do 46.) imali bismo desetke drugih svjedočenja. Drugim riječima, dobili bismo velik broj „novih“ krajišnika koji nam na neki način predstavljaju svoju jedinstvenu perspektivu bune. U takvom slučaju bi nam mnogi od njih (kao što je slučaj s *Chvarekom*, *Gundakom* ili *Skrobichem* u ovom izvoru) sigurno biti imenom poznati ili iz izvadaka protokola ili iz nekog drugog prethodno objavljenog izvora.

Možda najveći „uljez“ u ovim spisima je Neippergova uputa Becku. Ona se po svemu sudeći ne tiče toliko komisijskog rada u Kanjiži koliko opće situacije u Varaždinskom generalatu. Riječ je zapravo o korespondenciji između dviju ključnih osoba koje su se nalazile u Generalatu tijekom rada komisije. Pošto Neipperg Becku daje uputu kako u djelo provesti odredbe jedne prethodno objavljene deklaracije, u njoj možemo vidjeti ne samo stav vlasti prema krajiškim zahtjevanjima (i pojedincima iz njihovog vodstva) već i kako se kanila izmijeniti krajiška svakodnevnica uvođenjem nekih novih, praktičnih pravila (poput onog o novačenju u točki 15). Činjenica da je i ovaj dio izvora nepotpun izaziva žaljenje, ali za sada možemo biti sretni što je ipak sačuvano više od polovice svih točaka u dokumentu.

Za kraj još preostaje pitanje koliko se ovaj izvor može nadopuniti novom građom. Pronalazak, sistematizacija i analiza sve relevantne građe koja se tiče rada komisije bit će izuzetno zahtjevan i dugotrajan posao, ali onaj koji je nužan kako bi se proširila, a možda i nadmašila građa koju smo imali do sada. Autor se nada da je ovaj rad barem minimalno pridonio tom konačnom cilju.

DODATAK 1. Transkripcija komisijskih spisa

Napomena: Redoslijed teksta identičan je kao u originalnom nalogu, ali je tematski podijeljen radi nešto lakšeg snalaženja. Brojevi folija su označeni na relevantnim mjestima.

I. Izvadci protokola

/folije 1, 2 i 3 su korice/

/4. je naslov na hrvatskom jeziku/

Buna u Varaždinskoj Krajini 1755. god.

/folije 6 i 7 su bez teksta/

/7./

Extractus Prothocolli, den 27. Maii 1755

Gyurina Abraham aus dem Dorff Weisthurn hat in dem mit Ihme gehaltenen *Constituto* ausgesaget, was massen von so gennaten Szeveriner Comunität, und zwar seiner muthmassung noch von dem Hauptmann Lyubojevich, Knesevich oder anderen aldorth gewesten Officieren in Citationsschreiben gekommen und mittels solchen befohlen worden, daß sie Weisturner alle nach gedachten Szeverin abgehen sollen, welches sie auch bewercket und da sie beyläuffig gegen 100 Mann aldorten angelanget, hätte sie der Lieutenant Lazo Knesevich erwartet, ihme Abraham nebst dem Corporallen Gergina Sterffichek und Gergina Meszar zu dem Hauptmann Lyubojevich geführet, und übrige zu warten geheissen bey welchen eintritt, und abgelegten handkuss, habe der Hauptmann Lubojevich zu ihnen gesporochen, mir ist lieb, daß ihr gekommen, gehet nur mit den Lieutenant Knesevich, welchen befehl sie auch nachgekommen, und als sie mit gleich benanten Lieutenant wiederumen zu denen übrige Weisturnen getretten, habe Er ihnen einen grays zu formiren anbefohlen sich in Mitte gestehlet 3 finger in die hoche gehoben und samtlichen aufgetragen, daß sie ihme nachschwören sollen, daß sie an allen todtschlägen theilnehmen, und in all übrigen was alda fürgegangen consentieren

/8./

wollen; so sie auch mittels eines Schwur bestätigt. Diese nemlich obige aussag zeigt sich durch daß *Constitutum* des eben bereits verhörten Stephina Kellemin aus bemelten orth von Weisturn sonsten gemeiner granizer *qua Inquisitus 4tus* mit denen übrigen 2 abgehörten als Martin Ruskecz, Lovrina Hervatich, so vermög der eingelegt, und von Lieutenant Vidossa gefertigten *Denunciation*, als aufrührer angezeigt worden, zeigt sich daß widerspill, und beweiset vill mehr gedachter Ruskecz, daß die Weisthürner von darumen gedachten Lieutenant behausung *respective* occupiret und von selben diejenige Creizer so sie ihm bey der fürgeweste Feldmässerey geben müssen widerumen abzufordern umb also *ad clara* zu kommen, wäre höchst erforderlich gedachten Lieutenant hierher zu citiren, welcher unter einstens auch wegen der von der Szeveriner Comunität an die Weisthürner Erlassenen schreiben wissenschaftt haben auch solches in seinen handen gehabt haben solle. Der zweythe gefreythe Thodor Szakul ist bereits wegen nicht anehmen wackender Mondur behört, welches aber mit der haubt sach keine Conexion hat. Und der Ivok Goikovich ist wegen gemachten betrohung seinen Hauptmann umzubringen gleichfahls constituiret, und durch seine aigene geständnus überzaiget.

/9./

Extractus Prothocolli de dato 28. May 1755

Der Corpral Peter Kravariza ist angeklaget, daß Er mit seinen ober officier resoniret, und gedrohet, daß wann Er *Inquisitus* ihme Lieutenant Cabalini zu Sischanie angetroffen hätte, ihme todtgeschlagen haben wurde.

Inquisitus negiret solches, und zäiget villmehr an, daß Er gedachten Lieutenant gebetten, die unterofficiere, und gemeine nicht wie bishero mit üblen Tractamenten zu begegnen, welches Er dem Lieutenant jederzeith in das Gesicht zu sagen getraue, und weilen der *Denunciant* nicht zu gegen die *Species-facte* auch nicht allerdings förmlichen instruiret, ansonsten auch keine vollkommene Prob zu überweisung vorfinding, ist mit Inquisito bis weithers abgebrochen worden.

Der Vicegeftreyte Matho Habrun würdet beschuldiget, daß Er seine Passion wider obangeführten Lieutenant Cabalini mittelst worthen an tag geleet, auch in Creutz verlauthet haben solle, daß, wann gedachter Lieutenant das von der lezten Campament überbliebene,

und von der Compagnie ersparte Pulver nicht geben wolte, *Inquisitus* solches mit etlichen Mann abhollet würde.

Ersteres, qualificiret Er mit deme, daß der ganzer Compagnie wegen seines üblen verfahren ihme nicht haben wolte, wegen den zweyten Membro gibet Er vor, das ihme die ganze Compagnie des Pulver halber zu dem Lieutenant Cabalini geschicket, solches auch mit dem Fähnrich Antauer, und dem Corprallen Ferrian zu anführung deren Patronen für den Hauptwachtdienst abgehollt,

/10./

auch alldorthen ausgetheillet, welch alles mit Bewilligung herrn Obristlieutenant Mihaljevich, wie es die *Species facti* selbst Besaget, geschehen.

Lovrina Czigan, aliter Kovachich würdet angeklaget, daß Er über den obristwachtmeister Kengyel Respectlose worth geredet, und auf der erfolgte Ermahnung, und Errinerung, daß Er herr Obristwachtmeister das Comando über ihne habe, hat selber verlauthet: der obristwachtmeister solle auf seine *posteriora* acht geben, Er ist mein Comando nicht, in Szeverin ist mein Comando.

Inquisitus Laugnet diese anklag glatterdings vorschuzend, warumen Er dergleichen geredet haben soll, da ihme ja wohl wissend, daß es straffbah, und derjenige, so ihme hierwegen bey dem Lieutenant Vidossa angeklaget, die ihme schuldig geweste 4 f. bezahlet, mithin dergleichen zu Reden gahr keine ursach gehabt habe.

Notandum, bemelter Lovrina zäiget ubrigens all dasjenige, was der Gyurina Abraham und Stephina Kellemin in seinem *Constituto* Bekennet, gleichlauthend, und mit diesen umständen an, daß der Knez nach Beschreibung, vermuthlich Kudomillo Nicola ihnen Weisthurnern bis 100 Schritt entgegen gegangen, 3 zu erwöhlen aufgetragen, mit dem Lieutenant Knezovich zu dem Peter Lyubojevich zu gehen geheissen, und wegen denen ausgeübten Todtschlägen die Bewilligung vorgetragen, bey ihrer dahinkunfft aber bedeuthet, daß wann sie nicht erschienen wären, sie von Ihnen wurden abgehollt worden seyn.

/11./

Extractus Prothocolli de dato 29. & 30. Maii 1755

Der Gyurok Karabin, und Bernard Czogor werden angeklaget, daß nach geendigter publication in Betreffenheit ihr Mondursrepartition, sich beede sehr unstimig erweisen, und den sich in des Lieutenants Martinovich Quartier salvirten Corpralen Purilich außgefordert spröchend: gebet uns den hundts-glauben herauß, mit diesen in handen habenden stöcken wollen wir ihne todtschlagen.

Ersterer negiret solches, und zäiget an, daß ein sicherer Bujan Ivich von Szirova Katalena obige Formalia geredet, diser wegen auch annoch in der Flucht seye.

Der Bernard Czogor hingegen gestehet solches ein, jedoch mit dem Beyfügen, daß nicht allein Er Inquisit, sondern mehr anders von dennen damahls zugegen gewesten dergleichen geredet habe, der Gyurok Karabin hingegen seye hierinfahls unschuldig.

Der Anheüt erschinnene, und über seine eingelegte anzeigen Befragte Lieutenant Vidossa saget unter anderen in Betreffenheit der von der sogenannten Szeveriner Communität außgestellten Citation folgends auß, diese wäre von der samtlichen Communität gefertiget, und an dem Obristwachtmeister Kengyel gestehlet worden, folgenden Inhalts, daß sich selber nach empfang dessen nach Szeverin alsogleich begeben solle, und diese Ordre hat herr General Kengyel von Semovecz durch den gefreyten Moratich nach Weißthurn geschicket, daß aber auch eine

/12./

andere an die Compagnie von Weißthurn solle gesändet worden seyn, hievon habe Er Lieutenant nicht mindeste wissenschafft, sondern vernohmen, daß von ein zu dem andern Dorff eingesaget worden.

In Betreffenheit deren von ihme Lieutenant eingelegten schriftlichen *Denunciationen* könne selber keine andere, als die weder dem Gyurina Abraham, und Martin Ruskecz eingelegte *Speciem facti* manuteniren, dann all übriges habe Er *ab audita*, folgsamb positive nicht wissen kann, ob es in der wahrheit gegründet seye.

So Er aber jedoch auf Befehl des obristen von Brentano einlegen müssen.

Wegen denen von der Weisthurner Compagnie nach Beschehener grundt außmässung vor Jede Claffter abgefordert haben sollenden Creuzern aber, versicheret selber bey seiner Ehre, das Er kein *liar* (?) zu handten bekommen, so auch niemandt beweisen wird.

Schlüsslichen zeigt berührter Lieutenant Vidossa an, daß nach fürgewester aufruhr ihme der Martin Ruskecz beygebracht, Er habe ihme in den Ruckweeg von Szeverin der Matissa Kurtich in gegenwarth des Martin Perich erzehlet, daß der Hauptmann Lyubojevich denen in Szeverin anwesend gewesten eine Promotion versprochen und wann der Obristwachtmeister Kengyel ershienen wäre, wurde Er, wo nicht Obrister, doch gewiss obristlieutenant worden seyn.

Dieses ist auf Vorberuffung gedachten Martin Ruskecz von ihme confirmiret, und weillen dises von einer grossen wichtigkeit ist, als wäre erforderlich zu Erinnerung der wahrheit den Matissa Kurtich, und Martin Perich beede von Semovecz zu Citiren.

/13./

Extractus Prothocolli de dato 31. May 1755

Der anheunt in puncto homicidii angeklagt, und constituirte Danilo Bugarinovich ein Ziganier bekennet daß *factum* mit dem anfügen, daß Er dem seeligen Buzjakovich zu Korenovo nebst dem Danilo von Sztanichich, Gajo N. von bemelten dorff Sztanichich und Maxim Gressovich von Sabjak in dem hauß überfallen, Ihme Buzjakovich nachgegebenen 2 streichen bey der Brust gefasset, und zu denen ubrig in dem hoff zuruck gebliebenen granizern heraus, und sodann nach Szeverin geführet, endlich den 24. umb Früstuckszeit todtgeschlagen, die erste streich habe ein sicherer Sztojan von Breza geführt, weillen aber selber nicht gleich zur Erden gefallen, habe Er *Inquisitus* mittels einen den Hauptmann auf daß genäckh gegebenen hörttigen Streich niedergeschlagen, wo alß dann die übrig zugegen geweste Ihm gar Ermordert, *Inquisitus* habe demnach mit beyhilff des Rakiaseff von Pavlena seinen verheyrathen Knecht zu der bey der Scherdaken gestandenen wacht dem Körper getragen, alda ersterer den todten die Chisme ausgezogen, *Inquisitus* von dessen leibl 2 theil heruntergerissen, und sich mit solchen seine S. V. hosen geflicket, bey welcher gelegenheit obangeführter Gajo von Sztanichich 5 oder 7 f. erbiethet. *Inquisitus* wisse des ausgeübten todtschlags keine andere ursach anzuführen, alß das der entleibte die leuthe von seiner Compagnie sehr übel Tractiret, und ihme einsmahls selbstn brigll geben lassen, hiezu ihme

auch der Chevisz Makaria Gergich von Sabjak angelaitet, welcher zu Inquisiten nach Gudovecz gekomenn sagend; gehen wir den Buzjakovich zu Korenova abhollen, bemelter Makaria aber ist nicht zu den Hauptmann in daß zimer getretten, noch weniger selben seines wissens todtschlagen geholffen.

Hierinfalls komet anzumörcken, daß der Makaria Gergich Chevisz von dem dorff Sabjak *Inquisitus* nebst andere angelaitet dem Hauptmann Buzjakovich abzuhollen, nach Szeverin zu führen, und selben aldorth todzuschlagen.

Ein sicherer Danilo N. und Gajo N. von dem dorff Sztanichich, nebst dem Maxim Gressoich von Sabjak habe gedachten Hauptmann zu Korenova aus dem Zimer heraus genohmen, und der übrig in dem hoff gewartetten

/14./

granizern übergeben.

Ein sicherer Sztojan von Breza hat den Buzjakovich in Szeverin die erste streich gegeben und des Rakiasev von Pavlena verheyratheten Knecht, dessen Nahmen Iquisitus ohnbewust habe mit Inquisiten den todtschlagenen zu der Scherdaken tragen helffen, und selben die Chisme abgezogen.

Obangeführter Gajo von Sztanichich hat auch den todtschlagenen 5 bis f. gelt abgenohmen.

Dan der Corporal Lischich von Sabjak hat in Szeverin den Lärmen Peller geladen und zum zaichen 3 bis 4 mahl loß gebrenet. Alle diese angeführte waren zu citiren.

Extractus Prothocolli de dato 1. 2. et 3. Junii

Inquisitus Matho Chvarek ist befraget, daß selber zu Szeverin den Hauptmann Buzjakovich aus den Officierszimer hervorgezogen, und in gegenwartt der aldorth sich versamlete gemainde zur Erdt geworffen haben solle.

Der beklagte hat sein verbröchen theils durch gütte und zum theil gebrauchte, scherffe einbekennet, sonsten aber keine hand weithers angeleget, hierwegen selber auch weiters nicht angeklaget ist wider Gyuro Suvak würdet vermög der von dem Hauptmann Schnaider

eingelegte *Denunciation* angezeigt, daß selber alß ein Feind des Lieutenant Kerchelich Supponiret, folgsam alß ein Radlführer erachtet wird.

Demnach die *Denunciation* nun Generaliter anmärcket, daß Selber alß ein Feind des Kerchelich sponiret wird, alß hat man auf eine aigentliche thatt nicht Inquiriren können. Doch weiset sich aus dessen aussag, wie auch die *Species facti* besaget, daß gedachter Suvak alß der Kerchelich todtgeschlagen worden in dem Officierszimer, folgsam nicht bey dem todtschlag ware, ja will mehr bezaiget selber, daß Er dises zu verhidern dem Lyubojevich gebetten, anstatt erhaltene effect

/15./

aber zur antwort erhalten soll ich hinaus gehen, daß sie mich auch todtgeschlagen: die gedachten Kerchelich aus dem Officierszimer hinausgestossen, waren der Sztanko Spanich, und Stephan Lebinecz aus den dorf Ternoviticza, der ihme aber todtgeschlagen, ware Lovro Poszavec von bemelten orth.

Bemelter Suvak mörcket weiters an, es hätte ihme der Hauptmann Lyubojevich heimlich instruiert, Er solle zu denen Knesen von der Hauptmann Schneiderischen Compagnie gehen und selben bedeuthen, daß sie ihren Hauptmann den Schnaider vermeinend so vill möglich zu defendiren suchen sollen, Inmassen selber villes bey Seiner Durchläucht Sachsen von Hildburgshausen villes zu effectuiren vermag, mithin durch den todt des Hauptmanns Höchstgedachte belaydiget, folgends zu denjenigen, was daß Generalat verlanget, nicht gelangen könnten auf welche proposition die Knesen auch reflectiret, und nach selbie Nacht durch begleitung 3 Mann dem Hauptmann Schnaider nach Creutz expediret haben, bemelter Suvak gibet weithers Lieutenant Martinovich ein und anderes damahls an die Feder dictiret habe.

Gyuro Pavlekovich von Ternoviticza ist gleichfahls nach ausweiß bemelter von Hauptmann Schnaider eingegebenen *Speciei facti* als ein vermeinter feind des todtgeschlagenen Lieutenants Kerchelich angezeigt worden mit dem bedeithen daß selber solches wehrend deme als Er Hauptmann Schnaider, und Kerchelich nach Szeverin geführt worden, bemörcket habe.

Gedachter *Inquisitus* legitimiret sich, daß Er nicht mit denen Ternovitzern, sondern mit denen beeden Dörfern von Mlinszka und Basian nach Szeverin gegangen seye, welcher auch unschuldig befunden um darumen, und seines arrests entlassen worden.

Vidak Czernkovich wird durch der Corporal Musztach angeklaget, daß selber sich bey der Dorffs wacht zu Weisthurn hätte sollen, verlauthen lassen, Er hätte an ersten den Hauptmann Buzjakovich

/16./

mit der Faust zwischen die augen geschlagen zu bodten gesuncken, und noch gehends gar von denen anderen ware todtgeschlagen worden verharret *in Negativis*, und wird die ankunfft des *Denuncianten* abgewartet.

Blagoje Szakuli, und Nicola Markessich aliter seyend angezaiget, daß Selbe den Feldwebl Sveth gwaldthättig aus den hauß gerissen, und der Szeveriner Comunität eingeraumet, auch angeklaget haben sollen, daß Er sich mit Pistollen gegen ihnen defendiret, auch gefeyret hätte.

Diese beede haben nach beschehener confrontation daß *factum* einbekennet.

Extractus Canisa den 4. et 5. Junii 1755

Sztanoje Vukasz von gross Zdencze ist angeklaget, daß bey selben von dem todtgeschlagenen Hauptmann Buzjakovich ein Amulet nebst einen silbenen Pfennig gefunden worden.

Inquisitus hat solches nicht allein eingestanden, sondern auch bekenet, daß Er von dem beschehenen todtschlag nur 6 schritt weith davon entfernet ware, hieran aber keinen theilgenohmen, noch weniger hand angeleget habe, auch die thätter nicht wisse, dieser ist ob *proxima indicia ad torturam* condemniret, und um so mehres da Er durch sein geschrey schlaget zu in dem aus grübtten todtschlag mit consentiret habe.

Mihat Kollar ein gemeiner granizer von Ternova, und Luka Merkotich von Ladislav gleichfahls ein gemeiner granizer sonsten beede schmid seynd angezaiget, daß Selbe bey einem sichern Polovina in dem Dorff Konchenicza über der Illovo die dorthige Officire nicht allein todtgeschlagen zu wollen sich vernehmen lassen, sondern auch gerühmet haben sollen den Hauptmann Buzjakovich in Szeverin aus dem Zimer herausgezogen zu haben.

/17./

Ersterer hat ein, alß anderes von sich *legitimé* abgelainet, der zweyte hingegen habe solches zwar geredet, aber nur dardurch sich einen Ruhm zu machen ohne sattsamer überlegung gesagt zu haben eingestanden. Lezterer purgiret sich gleichfahls dahin, daß nicht selber, sondern ein sicherer Matho Markotich solches ausgeübt zu haben sich nicht allein gegen ihme sondern mehrer andern Dörfflingern gerühmet habe.

Gedachter Matho Markotich hat auch solches in *facie judicii* nicht allein eingestanden, sondern auch bekenet, daß Er auch den todtschlag habe verüben, wegen Menge des Volcks aber nicht bewerckställigen können, zaiget anebst an, daß er mit augen gesehen, daß ein sicherer vice gefreyth Jozo Szabollich von Neu Plossicza, gleichfahls mitgeholfen ihm Buzjakovich aus dem Officierszimer hinauszuziehen also zwar, daß Er selben den Mantel von dem leib gerissen, und endlichen auch ohnvermörckend mit was zu dreymahlen auf den Kopf, oder genäckh geschlagen, und endlichen habe ein gemeiner granizer Matho Lenardich von Herczegovecz den noch wenig leben gehabter Buzjakovich durch einen mit einen grossen Treml versezten streich gar daß leben ausgeloschen, anebst mörckt gedachter Matho Markotich noch an, das der angezaigte Szabollich ihme bekennet, daß selber den Buzjakovich die Sackhuhr abgenohmen, anbey auch gesehen habe, das daß abgenohmene geld in *loco Delicti* durch die leuthe ausgesträhet, und durch selbe ohne jemand vermörcken oder abnehmen zu können aufgeglaubet worden.

Nich weniger ist der Stephan Tkalecz von Sztanichicza von den Feldwebl Janetovich angegeben, daß selber dem Wachtmeister Lieutenant Komugovich mit einer Pähl hacken solle die hand entzweygehauet haben, dieser Inquisit ist *in negativis*, und weillen ausser der *Denunciation* keine andere *Indicia* vorhanden, alß hat man gegen Inquisiten, weillen der *Denunciant* aus dem Generalat sich geflichtet weiters nicht fürgehen können.

/18./

Canisa den 6. Juny 1755

Matho Lenardich gemainer Gränizer von dem Dorff Herczegovecz Hauptmann Jellich Compagnie ist angeklaget, daß selber den Hauptmann Busziakovich todtschlagen geholffen.

Inquisition hat daß hierauf verbrechen einbekenet, mit dem anfügen, daß selber mittels drey strachen den Busiakovich daß noch wenig gehabte leben gar benohmen, und ihme hierzu nichtes anderes verlaithtet, alß daß weillen andere geschlagen haben, auch *Inquisitus* nicht der lezte seyn wollen.

Joso Sabollich vice gefreyter von dem Dorff Glossicza ist angeklaget, daß selber den Hauptmann Busiakovich auß dem Officiers zimmer in Severin hätte mit anderen herausgezogen, bey den Thier Schwöllen den Mantel von leib gerissen und mit der Faust 3 mahlen zum Kopf geschlagen, und endlichen die silbere Sackuhr weeggenohmen hätte.

Inquisitus gestehet die Sackuhr zu dem Endte genohmen zu haben, umb solche der Frau Hauptmanin zustöhlen zu können, zu welch seiner hierinfählichen Legitimation beziehet Er sich auf den Hauptmann Schneider, welcher Er die uhr Nemlihe Nacht alß Er ihme Herr Hauptmann nacher Creiz begleitet, behändiget, wegen des übrig ihme zugemutheten verbrechen aber ist *Inquisitus in negativis*, ist danenhero bis vorerscheinung gedachten Hauptmann Schneider mit weitherer Inquisition ausgesetzt worden.

Canisa den 7. mensis ejusdem et anni

Wider den Jovo Markotinez gemainen gränizer von dem Dorff Ternovicza ist gleichfals klagbahr eingelegt worden, daß selber an die Lieutenant Kerchelich solle hand angelegt, und den ersten Straich versezet haben nach aussag des Hauptmann Schnaider Forierschitzen Mlinarisch.

Inquisitus ist *in Negativis*, wirdet danenhero biß ankunfft des *Denuncianten* mit weitheren Inquierung ausgesetzt, welcher aber unschuldig befunden um darumen auch seines arrests entlassen worden.

Canisa den 8. Juny Mensis et anni ejusdem

Marko Pavlinecz von St. Peter Musquetier von obrist Compagnie Baron Lailers berg. Regiment ist beklaget, daß selber dem Hauptmann Bussiakovich nicht allein todtschlagen geholffen, sondern auch die silbere Pölz Cötten, und die Rauchs Rayshauben genohmen haben solte.

Inquisitus bekenet quo ad primum, *queem* Secundum Membrum ein Stanko Spanich Musquatier von Haubtmann Schneider Compagnie Baron Leiler-

/19./

-spersischen Regiments von dem Dorff Ternovicza ist gleichfalß beklaget, daß selber den Lieutenant Kerchelich hätte todtschlagen geholffen.

Inquisitus bekenet sein Verbrechen ein, und zwar mit dem anfügen, daß selber den mehr alß halb todt gewesten Lieutenant zu den Endte den lezten straih gegeben, weillen sich selber habe vernehmen lassen, sie Gränizer sollen acht haben, daß es ihnen nicht so, wie denen Bannalisten bey der lezt fürgewesten aufruhr ergehe.

Canisa den 9. *Mensis et Anni ejusdem*

Matho Boltovich Musquatier von Obristwachtmeister Paus Compagnie Baron Leilersbergischen Regiments aus dem Dorff Koszarovecz würdet beklaget, daß selber den feldtwäbl Schvet in Severin von der Chartaquen heruntergezogen, und mit dem Musquetenkolben einen straih versezet haben solte.

Inquisitus gestehet daß ihme zugemuthete verbrechen ein mit dem anfügen, daß Er selben zu dem Endte über die Stiegen herunter zu stossen getrachtet, auch dieser weegen geschlagen, daß der Feldtwäbel daß leeben verlihre, dises Verbrechens halber was *Inquisitus* kein andere Vrsach anzuführen, als das der Feldtwebel ihme einsmahls weegen einer Ocka Tabacc gebrigelt.

Canisa den 10. Juny 1755

Marko Dautanecz gemainer Gränizer von Herr Obristwachtmeister Paar Compagnie Baron Leilersbergischen Regiments aus dem Dorff Kossarovecz ist angeklaget, daß, als der hauptmann Busziakovich auß dem Officierszimmer herausgerissen worden, selber der hauptmann bey der hand genohmen hätte.

Inquisitus gestehet solches auß ohnbesunener weiß geredet, *in Se* aber nicht gethan zu haben, doch kann Er nicht in abred stöhlen, daß als all samtlich in Severin versamlet geweste mitels erhobenen fingern geschworen, daß sie all an diesen todtschlag theilnehmen, auch Er daß Nemliche mitgeschworen habe.

Lovro Possavecz ein Zischmemacher von Ternovicza wirdet beklagt, daß Er sich vor ander dreyen gerühmet, Er habe den hauptmann Lieutnant Kerchelich mit einen Tremmel zur Erdten geschlagen.

Inquisitus ist bishero *in negativis*, contradiciret sich ohngemain, hat sich wehrunten Examine sehr *impertinerit* erweisen, beruffet sich auf den Spanich Stanko, bey welchen Er wehrunten Todt-

/20./

-schlag gestanden seyn solle, mit der Versicherung, daß wann der Stanko geschlagen, auch *Inquisitus* ein gleiches gethan haben wurde mit beeden die Confrontation gehalten, und ihme durch den Spanich *ad faciem* gesaget, daß Er Spanich ein würcklicher Todtschläger seye, worauf Inquisitus sein wortt also gleich resoniret, dises Verhör ist noch nicht geschlossen, sondern wird morgens weithers continuiret.

Szimo Vuich gemeiner graniz dienstmann von des Baron Leillerspergischen Regiments, und Compagnie Nro aus den Dorff Pavlovecz, ist wegen verkaufften silbernen Säbel beschlacht, und sabel klingen angeben, und wegen der officiers Mordthatt beschuldiget worden.

Inquisitus hat nicht nur eingestanden den hauptmann Buzjakovich den mit silber beschlagenen Säbel nebst einen silbernen knopf von den Leib gerissen, und und demselben mit der Faust zwey mochtige strach zwischen die augen gegeben, sondern auch daß silberne Sabel beschlächt, nebst der sabel klingen gegen per 11 f. empfangene Waar verhandlet, und den silbernen belz knopf den Knesen von Pavlovecz per 12 xr. erkauffet zu haben.

Marko Vuich Knes von Pavlovecz Obrist Leillerspergischen Compagnie wird beklaget, daß Er so wohl den silbernen belzknopf von obbesagten Szimo per 12 xr. erkauffet, dem Kalaiszer an denselben *respectu* den silbernen säbel-kauffs anverlathet, und den Vergleich getroffen, und zu handeln geholffen haben solle.

Der Inquisit gestunde nicht nur allein den silbernen belz knopf per 12 xr. erkauffet, von den Verkauf des silbernen Säbelbeschlächts wissenschaft gehabt, sondern auch diesen Nemlichen knopf an dem Kalaiszer per 18 xr. wieder verkauffet

/21./

den Verkauf des säbelbeschlächts beförderet, verhellet, wider seinen Knesen schuldigkeit und auf habenden Eydt gehandelt zu haben.

Stephan Lebinez gemainer granizer von Ternovicza hauptmanns Schnaider Compagnie, ist wegen den todsgeschlagenen Lieutenant Kerchelich beklaget worden, daß Er nicht nur den Lieutenant den Säbel abgenohmen, sondern auch zum todtschlag hilffe geleistet angelocket,

mit Flinten Stöss tractiret nebst andern ruffen haben solle, schlaget die Officiers todt lasset sie nicht in daß zimmer hinein.

Inquisitus negirte anfänglich, jedoch aber, alß Er den Ernst, und sich überwisen gesehen, gestunde selber nicht nur ein daß Er ohnweith der Szeveriner brucken gesagt: schlagen wir sie todt, sondern auch zu Szeverin den Lieutenant Kerchelich aus den Zimmer geschaffet und den selben, alß Er schon todtgeschlagener auf der Erdten gelegen einen strach versezet habe, mit vermelden gott hat dich getödtet.

Mörcket auch anbey an, daß alß Inquistus den Lieutenant aus dem Zimmer gehen geheissen, daß der hauptmann Lyubojevich versezet habe: Herr Lieutenant es ist nicht anderst, gehen sie hinaus, sonst kommen die leuth herein, mithin würdet es auch mit uns nicht gutt seyn zaiget anneb auch an, daß der Lovro Poszavec von Ternovicza in Szeverin einen bluthigen tremel gehabt solchen vorgewisen, und sich gerühmet habe, daß Er sich Satt an ihme Lieutenant geschlagen habe, welcher aber ohngeachtet der mit dem Inquisiten Stephan Lebinez beschehenen Confrontation alles hartnäckig gelaugnet, und *in negativis* verbliben ist.

Actum den 12. Juny Stephan Levinecz von Ternovitiza hauptmann Schnaider Compagnie ist beklaget, daß Er den Lieutenant Kerchelich unterweegs den Säbel abgenommen, und dem selben mit seiner bey sich gehabtten Flinten zur Zeit, alß selber bereits schonn exspierit (?), einen derben strach versezet, hatte.

Inquisitus hat wehrundt, auch nach geendtigter Tortur daß Verbrechen eingestanden, mit dem anfügen, daß auch selber nach gegebenen Straich verlauthet, Gott hat dich gedödtet, und ware Er zu disen Todtschlag bloß aus Zorn, und Rach verlaithet worden.

Canisa den 13. Juny

Prokop Rusmir von Pecha wird beklaget, daß selber nach dem Todtschlag des wachtmeister Lieutenant Kumogovich zu jenen Feyr, bey welchen die beede hauptmänner Habianecz, und Schwaiger gesessen, gegangen, und daß auf seiner Hosen frisch zu sehen geweste Blut ausgebuzet, und ingleichen auch die Musqueten, so eben mit Blut besprengt gewesen zu seyn gemuthmasset wird, abgewischet habe.

Inquisitus bekenet sein Verbrecher dahin ein, daß Er selber mit seiner bey sich gehabtten Musqueten, in Zeit, als selber von der chartaquen über der stiegen heruntergezogen worden, zwey Straich versezet habe.

/22./

Canisa den 14. Juny

Danilo Stephanovich von dem Dorff Stanichich ist beklaget, daß selber nach dem Todtschlag des Kumogovich über die Chartaquen auf daß alda versamlete Volckh zu 3 mahlen heruntergeruffen, wollet ihr dem Zediak auf hirauf beschehene anfrag, ob es diser Zediak seye, so die leuth gestochen, und darauf erfolgte antwort, daß diser wäre gedachter Lieutenant selbst über die Stiegen herabgegangen, welchen *Inquisitus* nachgefolget, und mit Todtschlagen geholffen.

Inquisitus gestehet ein, daß das wider ihme angezaigte wahr seye, selber auch ihme Zediak, alß selber auß der Chartaquen heruntergekomen 2 straih gegeben, daß selber zur Erdten gesunckhen ist, und wisse zu seinen behelff dermahlen nichtes anderes, alß daß ihme daß Vnglick hierzu verlaithet habe. Alexa Popichorva von dem Dorff Ribnachka wird beklaget, daß selber in das Dorff Dautan gekomen, verlauthend, daß ville bey dem Todtschlag des Bussiakovich Peydt gemacht, unter welchen *Discurs* (?) ein Frembdes Schnopff Tuch öffters herausgezogen hätte, folgsam dadurch des Todtschlags beschuldiget worden.

Inquisitus gestehet nicht allein, daß Er sothanes Schnopff Tuch von dem Lieutenant Gerchelich abgenohmen sondern auch ihme Kerchelich mit seiner Musqueten solche 2 terbe Straich versezet, daß nicht allein der

/23./

Schafft, sondern auch der Lauff entzwey gegangen, welches *Inquisitus* aus keiner anderen Vrsach gethan zu haben vorgibt, als weillen andere geschlagen, Er auch ein gleiches thuen wollen, habe auch gegen von dem Lieutenant Knezevockich empfangenen 17 xr. den Todtgeschlagenen Kerchelich zu der Dorffwacht getragen.

Canisa den 15. Juny.

Wider den Simo Gredel von Hraschani wird angezaiget, daß selber bey dem Todtschlag des Pussiakovich nicht allein 12 xr. erbiethet, sondern auch selben mit einen in handten gehabtten tremel zu den Kopff geschlagen habe.

Inquisitus gestehet ein, als anderes blos aus teiflischer eingebung gethan zu haben.

Canisa den 16. Juny

Vidak Gyurkovich von Hrachani wird klagbahr angegeben, daß selber den Bussiakovich, mit seiner in handt gehaltenen Musqueten 2 stoss auf dem Ruckhen versezet, und einen ganzen Sibenzehner, dessen Er sich bey seiner Zurückkauff gerühmet, bekommen hätte.

Inquisitus ware ohngeachtet der ihm zu erkanten ausgestandenen Bambergischen Tortur zu keiner geständnus zu vermögen, folgsam sich *a facto* purgiret.

Janko Hlebecz von dem Dorff Narta ist beklaget, daß selber 4 ringe Pölz Knöpff von dem Pussiakovich an einen Razischen handlesmann per 2 f. verkauffet, mithin des homicidii auch inculpirt worden.

Inquisitus gestehet solches nicht allein ein, sondern bekenet auch aus frey ohngezwungenen willen, daß Er den Bussiakovich mit einen zu handten bekommenen Prigel 2 strich von darumenen versezet, weillen auch andere dergleichen gethan haben.

Pavel Neszrecha von Ribniak ist klagbahr angegeben, daß selber sich gerühmet, Er habe bey dem fürgewesten Todtschlägen Peydt gemacht, und seye bey allen allarmen zugegen gewesen und zu becröfftigung seiner wortt die mit feinen officierstuch geflickt geweste hosen fürgewesen.

Inquisitus gestehet ein, und andere Flöck in Severin zwar aufgegläubet, aber an keiner Officiers hand angelegt zu haben. Seitmahlen aber *Denunciants* bey beschehener confrontation seine eigene anzeige in so weith revociret, und dahin qualificiret, daß solche mit dem *Inquisitus* gleichstimig seye, alß hat man es auch bey deme beruhen lassen.

/24./

Canisa den 17. Juny

Illia Ignatovich von Nartha gebuüttig ist beklaget, daß selber 2 hemmeter von dem todtgeschlagenen Lieutenant Kerchelich zu haus gebracht habe.

Inquisitus gestehet ein solche dem todtgeschlagenen Lieutenant nicht allein abgezogen sondern auch dem Lieutenant Zediak mit seinen in handten gehaltenen Tremel einen Strich versezet zu haben.

Gyuko Vidanovich von Bassian wirdet gleichfals klagbahr angegeben, daß selber sich geruhmt den Wachtmeisterlieutnant Kumogovich bey dem ausgeübten Todtschlag einen strich gegeben zu haben, dennach aber *Denunciants* bey beschehener Confrontation in zweifl gesezet, ob diser der Nemliche, so sich dessen gerühmet, seye, der beklagete auch sich mitels

zeigen qualificiret, daß Er zu Nemliche zeit nicht in Severin gewesen, als ist bis deren zeigen ankunfft bis weithers supersediret.

Marko Gypalo von Herczegovecz wird beklaget, daß selber den hauptmann Bussiakovich Todschlag geholffen. *Inquisitus* gestehet, daß *Factum* ein, daß selber mittels eines Tremels, selben in Zeit, als Er Pussiakovich auch dem Zimmer herausgestossen worden, ihme gleich ander auch einen Straich versezet habe.

Marko Diakovich von Gergyvevecz wirdet des Nemlichen gleich obigen klagbahr angeklaget.

Gestehet auch ein, daß Er mit seiner damahlen bey sich gehabtten Musqueten den hauptman Bussiakovich auf daß genäckh einen strach gegeben habe.

Canisa den 18. Juny

Wider den Vidak Czernkovich wird gleichfals angezeigt, daß selber sich 4 wochen nach dem Severiner Congress in der Dorffswacht zu Virie gerühmet den hauptman einen strach gegeben zu haben. *Inquisitus* hat auch solches nicht in abred gestehlt, sondern bekenet, daß selber mit der Musqueten ihme Pussiakovich mit der Musqueten einen strach über die schultern, oder ruckhen versezet habe.

/25./

Matho Gallovich wird angeklaget, daß selber nicht allein den feldtwäbl Ternski todtzuschüssen gedrohet, sondern auch bey seiner zuhauskunfft von Severin gerühmet den Feldtwäbl Schvet todtzuschlagen geholffen zu haben.

Inquisitus gestehet nicht allein *quo ad Membrum* ein, sondern bekenet auch, daß Er gedachten Feldtwäbl Schvet mit seiner damahls beygehabten Kolben über daß Creiz einen strach gegeben habe.

Wider den Blagoje Raickovich von Pavlanie wird angezeigt, daß selber von dem Severiner Congress ein sametes Käzerl, ein seidenes Schnopff Tuch, 1 P[aar] lederne handtschuh, ein Tabacc Tosen, und ein P. Sporn zu haus gebracht habe.

Inquisitus: stöhlet solches nicht in abred, und bekent daß Er solches wehrundten todtschlag des Bussiakovich aus dessen Klaydungen genohmen, und selben untereinstens mit seiner Musqueten einen strach über daß gnäckh versezet habe.

Canisa den 19. Juny.

Gyuro Chabrayecz aliter Radoichich aus dem dorff Priezpa ist von dem convinierten Blagoje Raikovich beklaget, daß selber den Wachtmeister Lieutenant Kumogovich über die stiegen der Chartaquen herunter ziehen geholffen.

Den beklagte negiret daß *Factum*, und beziehet sich auf die übrig in gedachten zimmer geweste Officier, bey welcher Er wehrund dieser lärm in Zimmer gewesen seyn solle, beede Officier hauptmann Jellich, und Predragovich bezeigen bey ihrer wissen, und gewissen daß der beklagte mit Prandwein zu ihnen in daß zimmer gekommen, allein mit den umb der Wachtmeister Lieutenant gekommenen Schwarm sich auch aus dem Zimmer begeben, jedoch habe Sie beede nicht gesehen, daß 3 beklagte an ihme Kumogovich hand angeleget hätte.

Inquisiten seynd zu purgierung der Inditiren 50 Prigl andictiret, auch gegeben, jedoch zu keiner geständnus gebracht worden.

Gyuro Buinavecz aus dem dorff Ternovitiza wurde beklaget, daß selber den Lieutnant Kerchelich habe todtschlagen geholffen.

Inquisitus gestehet sein verbrechen ein, daß Er mit einer in handten gehabtten hacken dem Kerchelich einen terben strach versezet, daß selber bald darauf die Seele ausgelassen.

Blas Devallo ist bezaiget, daß selber den Kumogovich zu seinen todt mittels herunter stossung über die Steigen befördern geholffen.

Inquisitus dirigiret daß *Factum*, und hat ohne mindesten bekentnuß die ihme zuerkante Tortur mit 36 strach ausgestanden.

Canisa den 20. Juny

Wider den Illia Dokich wird klagbahr angezaiget, daß selber den Wachtmeisterlieutenant

/26./

Kumogovich über die Steigen der Chartaquen herunter stossen geholffen.

Inquisitus hat nach den dritten in der Tortur empfangenen Straich, daß verbrechen nicht allein eingestanden, sondern auch bekenet, daß er selben todtschlagen geholffen.

Canisa den 21. Juny

Wurde die verhör mit dem untern 31. May angefangene Verhör continuiert, und von Inquisiten eingestanden, daß selber, gleichwie Er bereits den Todtschlag des Pussiakovich einbekenet, auch den wachtmeister lieutenant Kumogovich noch in der Chartaquen solche 2

straich versezet, daß selben die Musqueten entzwey gebrochen, doch weillen Selber hieon todt gebliben, habe Er ihme auch noch der dritten Straich versezet.

Gyuro Banich von Tominkovich ist beklaget, daß sich selber geruhmet hätte den lieutenant Kerchelich todtschlagen geholffen zu haben.

Inquisitus ist respective ein Pub, ware auch zu keiner geständnus zu bringen, und gegen Selben weithers fürzugehen, Ermanglen die *Denuncianten*, welche sich schon vorlängst auß dem Generalat geflichtet haben.

Canisa den 22. Juny

Wurde mit dem schon vorhin verhörten Gyuro Suvak Continuiret, und mittels beschworner *Denunciation* bewisen, daß Er zu des lieutenant Kerchelich todt, gefangenschafft Nehmung, auch dessen Todt die gemaine zu Ternovitiza aufgefrischt habe.

Inquisitus hat mittels aigen angezaigten Troh wortten verfänglich gemacht, und solches unternehmen nicht in abred gestöhlet, jedoch erwisen, daß selber weder bey herausreissung aus dem Zimmer, noch ausgeübten todschlag Hand angeleget habe.

Der Gyuro Pavlekovich und Ivo Markatinecz seynd als unrecht angegebene des Arrests entlassen worden.

De dato 21. Juny ist Stephan Terenchina von dem Corporal Kontin angeklaget worden, daß selber den feldwebl Svet mit seiner Musqueten todtschlagen geholffen bey gemachten Confrontation aber hat der *Denunciants* seine Anklag revociret, und selben als unschuldig erkläret.

Gedachten Terenchina ist auch von den Corporal Lischich klagbahr angegeben worden, daß selber geruffen, mit dem übrigen anwesenden gewesten Volck wie wollen den Komugovich.

Inquisitus negiret solches und hat durch die ihme zu erkante 50 Stöckh sich *in facto* purgiret, doch ist ihme durch den hauptman Habianecz, et Svaiger bezaiget worden, daß Er nicht wie selben zu seiner Exculpation vorgegeben, bey ihnen wahrenen

/27./

Todtschlag des Komugovich bey der ohnweith *a loco Delicti* gewesten feyr gestanden seye.

Canisa den 23. Junii

Continuirt mit dem Joso Szabolich, so wegen der dem Buzjakovich abgenohmenen uhr *in puncto homicidii* angezeigt worden, *Inquisitus* hat sein verbrechen dergestalten eingestanden, daß selber den hauptman nicht allein gleich damahlen, als selber aus dem officier zimmer heraus gezogen worden, angebacket, zur Erden geworffen, die uhr abgehohmen, sondern auch zur zweymahlen *in defectus* eines andern Instruments mit der Faust auf daß Knäck geschlagen, daß Selber zu taumlen angefangen, und habe diesen todtschlag maistens von darumen ausüben geholffen, umb die uhr zu handen bringen, und hier vor geldt ein lesen zu können.

Canisa eadem den 23. Juny 1755.

Gyuro Paunovich von Samariza gebürtig würdet angelaget, daß selber in Verovicza eine Tabaccosen per 2 f. verkauffet habe.

Inquisitus hat in dem mit ihme gehaltenem *Constituto* eingestanden, daß Er solche aus dem todtesgeschlagenen, und ohnweith der dorffswacht zu gelegenen lieutenant Czediak noch an dem leib gehalten leibel herausgenohmen, und vor 1 f. 20 xr. in Verovicza verkauffet habe; in betracht nun daß dieses *Corpus Delicti*, und von Inquisiten gemachten eingeständnus als ein *Indicium proima* Eines ihme zugemutheten todtschlags, oder wenigstens hierzu gelaisteten hilff anzusehen, wurde solcher per *Interlocutoriae ad Torturam condemniret*, welche Er auch ohne mindester eingeständnuß des facti mittels deren 36 strach ausgestandten.

Canisa den 24. Juny *anno currentis*

Wider den Pavel Czerovich von St. Peter ist klagbahr eingelegt worden, daß Selber den Feldtwäbl Schvet mit seiner beygehabten Musqueten 3 mahl über daß haubt geschlagen, und folgsam zu dem Todt befördet hätte.

Inquisitus hat einbekenet, daß Er diesen todtschlag nicht aber mit Musqueten, sondern mittels eines beygehabten Tromel durch 2 über daß Creiz gegebene strach bloß von darumen ausüben geholffen, weillen auch andere ein nemliches gethan haben.

/28./

Luka Gundak würdet gleichfals beklaget, daß selber den hauptmann Bussiakovich todtschlagen geholffen habe, gestehet sein *factum* ein, und weis keine andere ursach, als *antecedens Inquisitus* anzugeben.

Matko Skrobich von Thomas ist angeklaget daß sich selber gerühmet, wann Er bey dem Todtschlag des Feldwäbl Schvet mit einen Prigel, oder andere Instrument versehen gewesen wäre, auch Er gleich andere zuschlagen geholffen hätte: *Inquisitus* als ein 14 jähriger Pub negiret solches gegen dem *Denuncianten* geredet zu haben, jedoch habe selber nicht in abred gestöhlt, daß Er nach aus geübten Todtschlag mit der übrig aldort versamlet gewesten gemainde geschworen, daß Er an sothaner Mordthatt theill genohmen habe.

Canisa den 25. Monat *currentis et anno currentis*

Damian Vrachevich aliter Schvarbillo von Terta Recka ist gleichfals angeklaget worden, daß selber dem Feldtwäbl Schvet in Troistvo nebst Mehrer andere granizer, haubtsachlichen aber mittels Hilff des Boltek Margetich von Bottinacz mit blossen Säbeln verwachtet, auch mit dem Todt getroht und nacher Severin abgeföhret habe.

Inquisitus gestehet nicht allein sein beschuldigtes *factum* ein, sondern hat auch einbekenet, daß Er selber der wacht in Severin eingeworttet, und bey herabziehung von der Chartaquen mit seinerer Musqueten mittels eines über daß Creiz gegebenen Straichs auß aigenen willen todtschlagen geholffen habe.

Bolteck Margetich von Botinecz ist in dem Nemlichen *Delicto* gleich ersteren angeklaget, hat auch gleichere *antendens* sein verbrechen eingestanden, und 2 bis 3 strach dem feldtwäbl gegeben zu haben einbekenet.

Jadan Debelliack von Semovecz ist gleichfahls beklaget, daß sich selber nach seiner zuhaus kunfft in gedachten dorff gerühmet haben solle, Er hätte den schon todtschlagen gewesten haubtmann Bussiakovich 2 strach gegeben.

Inquisitus hat sich *a facto purgiret*, jedoch zaiget Er an, daß der haubtman Lyubojevich von ablösug deren Privilegien aus mittels aufhebung 3 Fingern ihnen gedachten Samstag als der 25. Jener angekommen dörfflingern vorgetragen, daß Sie an denen ausgeübten todtschlägen theill nehmen wollen, so sie auch mittels gedachten Juramenten betheyret haben.

Nicola Russichich von Malo Korenova ist angeklaget, daß selber den Bussiakovich ohnwissend bey dem Haaren oder handten aus dem

/29./

Zimer herausgezogen zu haben sich gerühmet haben solle.

Inquisitus hat einbekenet, daß in zeit, als Einige Manschafft von dem dorff Robische den 21. Jener nacher Corenova gekommen, *Inquisitus* bey dem hauptmann Bussiakovich die wacht gehalten, selber seine wacht verlassen, und mit beyhilff anderer dahin gekommenen ihme Bussiakovich aus dem Zimer gezogen, und denen übrigen übergeben habe, welche ihme so dann nacher Severin abgeführt.

Canisa dem 26. *Mensis currentis et anno currentis*

Matho Buczina von Banni closter ist weegen Ermanglung der *Denunciation* nun obiter verhört, und muthmasslich von darumen eingeschicket worden, weillen sich selber von haus geflüchtet habe,

Inquisitus qualificiret sein *factum* dahin, daß solches aus keiner anderen ursach geschehen, als willen selber in zeit, als der Obrist Prentano gleich bey anfang der aufruhr umb die leüth von solcher abzuhalten nacher Capella mit andere officieren gekommen, und dem gefreyten Szakuli zu fangen anbefohlen, die aus geschickte Patrole zu gedachten gefreytens haus nächtliher weill geführt, mithin aus Passion deren döfflingern, und gemachter Trohung, sich reterirt, sohin dadurch eines verbrens vnschuldig angeklaget worden. *Notandum* dieser *Inquisitus*, ist als gewester Koch des Pfarers von Capella von Obristlieutenant Mikassinovich als vnschuldig erachtet worden.

Thomo Tkalchez Knezc von Kostanovecz ist an dem Todschlag des lieutenantss Kerchelich von darumen Suspect angegeben worden, weillen sich selber bey habhafft Nehmung gedachten lieutenant in Ternovicza vernehmen lassen, herr lieutenant sie haben nur meine Jagdhund genohmen.

Inquisitus gestehet zwar dises geredet zu haben ein, stöhlet auch nicht in abred, daß Er eine heimliche passion hierweegen gefasset, jedoch könne selber nicht überzaiget werden, daß Er zur Verarrestirung, als hinach erfolgten todtschlag mindestes beygetragen, hätte, will auch durch seinen vorfahrer den alten Knezczen von Kostanovecz beweisen, daß *Inquisitus* wehrunten Todtschlag Nebst selben auf der seithen gestandten seye.

Notandum bemörckter Inquisit zaiget an, daß der Lyubojevich nach deren an Samstag in Severin abgelesenen Privilegien, und zwar zur Zeit als die alda versamlet geweste Leüth sich aus ein ander, und zu

/30./

Haus begeben, Sie samtliche Knezen in daß Bottinacz Hoff zu sich bruffen, und ihnen unter dem haus vorgetragen, daß in fahl Er Lyubojevich dises gewesten Congress halber in einen Process oder vnglickh verfahren solle, sie ihme nicht verlassen, sondern mit selben einhellig seyn wollen, auf welch von ihnen gemachte versicherung sie samtliche Knezen ein solches mit einen Eydt ihme betheyren müssen, nach welch gemachter abschwörung dann berührter Lyubojevich selbe in gegentheill versicheret, daß Er in Wienn effectuiren wolle, daß sie nicht allein von der vorgewesten geld abforderung frey verbleiben, sondern auch nach ihren vorhinig alten gebrauch tactiret werden sollen.

/folije 31 – 37 su bez teksta/

/38./

Prothocols Extract

Derjenigen Arrestanten, welche sich des Laster der Empörung zu schulden kommen lassen.

II. Saslušanja

/41./

1755-3-49

Actum Caniza den 1. Junii 1755.

Inquisitus 3tius

Ad Generalia

Interr.

Respon.

1. Wie Er heisse?

R. Gyuro Suvak 36 jährigen alters zu Ternoviticza geburtig und wohnhaft Catholisch Verheytrat, Musquetier Hauptmann Shnaider Compagnie Baron. Leillerspergs Regiments.

Ad Specialia

2. Ob Er die ursach arrests wisse?

R. Er glaube von darumen weillen er nebst der ganzen Compagnie den Hauptmann Schnaider und Oberlieutenant Kerchelich (welch letzteren den Sebel abgenohmen worden) unter arrest nach nach Szeverin abgeföhret haben

3. Solle es umständig anzeigen wo sie diese beede Officiers und warummen *arrestirlich genohmen* haben?

R. An Mittwoch als den 22 jener seye von Szeverin der befehl gekommen, das jede Compag ihre Officiers in *arrest* nehme, und nacher Szeverin abführe zu folge dessen habe der Corporal Pavko Sklobich vor Ternoviticza die in desigen Pfahrhoff alß beeder Officiers Quartier in 3 Mann bestandene Hauptmanswacht mit noch 6 anderen Musquetiers verdoppelte folgsamb noch selbigen abend gedacht beede Officiers sowohl bey den Haus, als Zimmer Thür

/42./

verwachtet, und folgenden tag nach Szeverini abgeföhret.

4. Solle nun weiters eingesthen wie diesen befehl von Szeverin an sie, und durch wem geschicket haben?

R. Der Chevisz von den Dorf Ladiszlav Simo Petrovich, habe diesen befehlich Ihren Dorfsknesen Ivo Kopun und Chevisz (welche beede bey der schmidt Mathok Mikuleta beysammen waren) gebracht mit dem anfügen, daß von den dorf Gergyevecz ohne jemanden zu benennen, Ob es von den Lyubojevich, Zdellarevich oder von denenjeniggen Leuthen so den Peter Lyubojevich nacher Szeverin abgehollent, der befehl gekommen seye.

5. Woher Inqu. wisse, daß gedachter Peter Lyubojevich nacher Szeverin abgeföhret worden, soll sagen, warum, und durch wen?

R. Der Chevisz von Ternoviticza Thomas Gasparich, habe ihm solches gesagt, der ursach aber, habe der Inqu. sich nicht erkundiget, noch informiret durch wem.

6. Weillen also Inqu. hiervon keine weitere auskunfft habe, alß solle Er wieters eingestehen, welche die jenigen waren, so bey deren beeden Officiers zimer in Ternoviticza wache gehalten, und wie Selbe mit Tauffpate Zunahmen heissen?

/43./

R. Gyuka Lebinecz aus nemlichen Dorf.

7. Solle auch die auch die übrige, so bey dem hauß ausgestellt waren, Nahmhafft machen?

R. Untern andern die Ihme beyfallen ware Ivo Vodopia, und der Rosich N. beede aus gedachten Dorf.

8. Aus diesen erhellet daß auch Inqu. müssen in haus gewesen seyn, solle sagen in was geschäften?

R. Inqu. Habe vernohmen, daß die beede Officiers ver arrestiret seyn, mithin seye Selben um die ursach zu erfahren zum beede in daß Quartier gegangen, bey welcher gelegenheit der Lieutenant Kerchellich zu Ihme geredet, daß Er sich Inqu. befürchte auf welches Er erwidere, sie haben mich zwar einmahl schlagen lassen, allein es ist Ihnen verziehen, und haben sich Meines Orths gar nichts zu besorgen noch welchen auch, der Hauptmann gegen Inquisitus verlauthet.

Inquisitus nebst denen übrigen sollen Ihn, alls ihren Vorgesetzten Hauptmann respectiren und Ihme alß einem schwähren Mann nicht zu Fuß führen, sondern ein Pferd verschaffen, welchen Inqu. alß dan das seinige anerbotten, und ein solches der Compagnie zu proponieren versprochen, zu deme

/44./

ende Er auch, um von als diesen Theils genauere wissenschaft einzuhollen, und zum Theil das ausuchen des Hauptmanns vorzutragen sich zu ihren Dorfsknesen begeben, dahin auch gegen mitternacht der Dorfsknes von Ladislav Miko Ziak aliter Lusanich mit seiner Gemeinde gekommen, vnd da dan Inquisitus vorgetragen, daß der Hauptmann Schnaider Reuthen zu dürfen gebetten, und Inqu. Selbst sein Pferd offeriret, haben gleich gedachte Leuth von Ladislav protestiret sagend: Nein, man soll ihn viel mehr auszischen, und bloß fussig dahin führen, damahlen auch die ubrige aldorth versamlete geruffen, gebett ihn kein pferdt, Er soll zu fuß gehen.

Wormit wegen Kürze der Zeit das examen in dessen beschlossen, und daß Weitere auf morgen verschoben worden.

de Verger

Oberlieutenant von Harrach

Mannasse

G. hauptmann von Moltke

/desno/

Franz Knesouits

General Oberleutenant von Guicciardi

Sv. Nicollitz

Rittmeister Generals Engelß. Regiments

D. von Franctaudos Obristw. des Hertzog Arenbergisch

Regiments, 3. Praeses

Joannes Millhoffer de Ernass.

Generalatus auditor

/45./

Continuatum Canisa den 2. Juny 1755.

9. Solle sagen, um was zeit sie alsdan, und wer allenfahls beede Officiers von deß Pfahrrers haus weggeföhret habe?

R. Den folgenden Tag, bey Sonnaufgang wäre die ganze Compagnie beede Officiere abzuholen gegangen, und habe der Stephan Lebinez von Ternovitzza Hauptmanns Schnaider Compagnie gesagt: Man solle den Lieutenant Kerchellich das seithengewehr abnehmen, untern arrest hinab führen.

10. Nicht weniger Solle Er sich vernehmen lassen, was bey_anlangen in Szeverin fürgegangen seye?

R. Alß sie bereits Gegen deß Lyubojevich Quartier gekommen haben die leuthe Still gehalten zu beeden Officiern spröchend, sehet die Todte, Euch beede soll man auch dahin legen, Es wäre aber ein Ihme unbekant bejarter Mann dahin gekommen, und sich in das Mittel geleet, inzwischen und da gedacht beede Officiere zu dem übrigen in Verwehr gewesten Officiern gekommen habe der Stephan Lebinecz gruffen nicht lasset Sie hinein schlagen wie sie todt, welches auch die übrig mit gekommene bekräftiget, welche beede Officiere

/46./

aber jedoch sich in das zimer salviret.

11. Solle eingestehen, ob nicht auch Inqu. Ihnen beede darauf nachgefolget, und allen Fahls warum?

R. Ja, seye hinein gegangen, um zu sehen, was passiere, zu welcher zeit Ihme der Fähndrich Persson ein Trunck angeboten und kaum Er getruncken, so wäre Er *Inquisitus* widerumen, und zwar zur zeit als der Lyubojevich und Obristwachtmeister Zdellarevich denen Leuthen zu geredet, nicht shlaget die Officiers todt was hilfft Euch wan ihr uns alle todtschlaget wider hinaus gegangen nach welchen gedachter Lyubojevich widerumen in daß Zimer getretten, Er Inqu. aber nebst den Zdellar heraus geblieben, wo inzwischen die leuth in daß Zimer gedrungen, und den Lieuthenant Kerchelich heraus gestossen, ruffend auf die wacht mit Ihme in arrest dieses dan dem Zdellar gebettend die leuth von dem todtschlag abzuhalten, welcher aber ohne antwort sich auf die seithen wendend in daß zimer hineingegangen, welchen auch *Inquisitus* nachgefolget, und ein gleiche Bitt an den Lyubojevich

/47./

gestellet, sagend: Er wolle die leuth. zur besänfftigen hinausgehen, welcher aber hierauf erwidere, soll ich hinausgehen daß mich auch todtschlagen. Eine Viertel Stund darauf alß Inqu. widerumen auß dem zimer gegangen, habe er den Kerchelich schon todten und bis auf die strimpf, welche auch nachgehens Der Sztanko Spanich und Stephan Lebinecz beede granizer von Ternoviticza ausgezogen Nackend ligen gesehen.

12. Solle diejenige anzeigen, welche gedachten Lieutenant aus den Officierszimer deß Lyubojevich hin ausgeriessen oder gestossen haben?

R. Oberwehnte beide Sztanko Spanich, und Stephan Lebinecz welches er mit augen gesehen, sei auch den Stephan Lebinecz Ihme Inqu. nach der hand zu haus in weingarthen keller auf Inqu. hierinfahls gemachte frag, bestätigtiget.

13. Solle weiters diejenige nahmhafft machen, so Ihnen Kerchellich todtgeschlagen haben?

R. Er ware während solchen todtschlag in Zimer deß Lyubojevich, mithin solche nicht sehen können, jedoch habe er nach den hand mit dem Lovro Poszavecz Ein Chisme-macher von Ternoviticza in gegenwarth des Dorfs Knesen Ivo Kopun und Sztanko Benchak in Ternoviticza hierinfahls geredet, welch obgedachter Lovro sich selbstem gegen ihnen dreyen gerühmet, daß er oft berührten Kerchellich mit den in hand gehalten drömel auf den kopf zur Erdten geschlagen habe.

14. Ob nicht gleich angeführter Lovro, auch die übrige mit todtschläger bey damahliger eigener bekantnuß an tag geleyet habe?

R. Nein.

15. Nicht weniger solle Er sagen, ob sich mentionierte Lovro gegen Ihme nicht Vernehmen lassen, aus wessen ursach oder befehlich Er oft erwehnten Kerchellich todtgeschlagen habe?

R. Habe weder ein, noch anderes gesaget.

16. Ob Inqu. nicht gehöret, daß nach solch ausgeübten todtschlag in Szeverin das gesamte volck geschworen, und in was solches bestanden seye?

R. Ja, sie haben alle theils mit erhobenen dreyen Fingern und zum theil mit aufgerekten kao drömel und Kniteln geruffen, wie alle haben Ihn todtgeschlagen.

/49./

17. Solle sagen wer dieses Ihnen zu thun anbefohlen_habe?

R. Wisse es nicht.

18. *Inquisitus* habe vorhin aus gesagt daß er bey den Lyubojevich in zimer ware, und auch mit Selben gesprochen, solle dannenhero göttig eingestehen, ob er nicht mit Ihme.ein oder anderes abgeredet, oder Ihme befohlen habe?

R. An Freytag fruhe seye Inqu. wiederum in gedachtes Officierszimer gegangen, um zu sehen, ob der Hauptmann.Schnaider mit brod versehen seye, zur welcher zeit ihme *Inquisitus* der Hauptmann Lyubojevich (so sich just gewaschen) ganz leiß in das ohr gesagt um gottes willen hüttet Euren Hauptmann den Schnaider vermeinend: Er ist nicht allein ein gutter Mann, sondern vermag auch vielles bey Seiner Durch Leuth. Saxen von Hildburgshausen, wan Ihr ihme also was übles zu fügen thättet, wurden höchstdieselbte erbittert und uns bey Allenhöchsten

/50./

Hof nicht beystehen, folgsamb auch keine Gnaden zuwegen bringen, zu diesen ist auch der Obristwachmeister Zdellar gekommen, und hat denn kopf darzu gehalten und solches wie mir es in der Still gesaget worden, mit angehöret, und legte gedachter Lyubojevich Inqu. weiters auf, Er solle denen samentlichen Knesen von der Compag. dieses bedeuthen, damit sie ein solches denen leuthen proponieren, welches Er auch denen Corporallen und Dorfs Richter vorgetragen, hierauf Selbe die Achßeln schupfend erwidere, wir wollen Ihn nichts thun, wan nur ihme andere Compag. verschonnen.

19. Aus diesen erhellet daß sich die aldorts versamlete nach ihme Lyubojevich dirrigiret, und die leuthe auch Ihme in allen Stücken Volzug geleistet, Solle den grund der wahrheit sagen?

R. Dieses gibt sich von sich selbstes in dem weillen Lubojevich den Schnaider salviret, und mitels drey Mann von Szeverin nach *Creutz* und selben nichtes leydes zu fügen lassen, alß müssen die leuth sich nach selben dirrigiret haben.

20. Weillen also, die leuth sich nach ihme Lyubojevich Reguliret, alß soll Er weiters ein bekennen ob er auch nicht damahlen

/51./

mehrer andere befehl aus gegeben, in was solches allen fahls bestanden.

R. An freytag frühe habe der Hauptmann Lyubojevich unter den haus gang ihne beschwärdens Puncten durch den Corporal Pajo Margetich neben seiner vorlesen, und die leuth befragen lassen, ob solche recht wäre, hierauf alle mit ja beantwortet.

21. Ob Inqu. nicht wisse, wer diese Puncten formiret, und damahlen zu gegen ware?

R. Das könne Er nicht wissen, doch ist Ihme bekant, daß ihre Compag. von Ternoviticza keine beschwärde eingelegt.

22. Inqu. Solle sich erinnern und sagen ob zur zeit alß er mit Ihme Lyubojevich in zimer ware, aussern denen verwahrten officiern nicht noch ein und anderer so sich mit den Lyubojevich unterredet gesehen, und in was solche bestanden.

R. An Donnesrtag habe Er gesehen, den Corporal Margetich, welchen den Lyubojevich ein und anderes zu feder dictiret, Sambstag aber habe Er nebst Ersteren den Lieutenant Martinovich schreibend angetroffen und waren ein alß anderen tag

/52./

vielle Knesen *Graeci Ritus non uniti* selbe aber nicht gekennet, und habe damahlen nichtes anders verstanden als daß all, und jedes von Ihro Mayestät gehandelt.

23. Weillen Er also an freytag aldorthen ware, alß wird Er auch wohl wissen wer den Hauptmann Buzjakovich und auf wessen befehl, aus den zimern heraus gestossen, und ermordet habe?

R. Er ware damahlen sehr weith von den haus weg, mit hin könne Er noch ein oder anderes wissen.

24. Ob Inqu. auch nicht wisse, wan der Lyubojevich in Szeverin angekommen seye?

R. Weiß es nicht.

25. Ob Er auch die jenige nicht Nahmhafft machen kann, so in Szeverin die Officiers verwachtet, Solle mit Tauf, und Zunahmen angeben.

R. Habe keinen gekennet.

26. Endlich und leztlichen, wird Er nochmahlen ermahnet, ob Er nicht, gleich denen anderen den Lieutenant Kerchellich aus den Zimer zu stossen geholffen solle es in der gütte eingestehen.

R. Nein, wan man ihme nicht glauben will, so bittet Er den Obristwachtmeister Zdellar zu beruffen, welher attestiren wird, daß Inqu. zu Selbiger Zeit mit den Obgedachten Obristwachtmeister

/53./

Zdellar in den hoff, und nicht in Zimer gewesen.

27. Ob Inqu. nictes weiters angeben wisse, und bey seiner aussag verharre?

R. Wisse nichts anderes ausser in Suam legitimationem anzuführen, alß das der Dorfknes von Ternoviticza eben zugegen war, alß Er bey den Herrn Obristwachtmeister Zdellar in hof gestanden seye, übrigens verharre Er bey seiner aussag.

Womit mit ihme beschlossenen *Arrestatus* in sein vorigen verwahr geführt, und von uns gefertiget worden.

Actum ut ante

de Verger

Oberlieutenant von Harrach

Mannasse

G. Haupt. von Moltke

/desno/

Franz Knesouitz

Oberlieutenant von Guicciardi

S. von Nicollitz

Rittmeister

des Generall Engelhofen. Regiments

F. von Franckendorff

Obristw. von Hertzog

Arenberg. Regiments u. Praeses

Joannes Milehoffer de Ernassy

Generalatus auditor

Continuatum den 22. Junii 1755

Dannach sich den Inquis. auf den Obristwachtmeister Szdellarovich beruffen, und mit selben sich zu legitimiren gedencket, daß in Zeit, alß der Lieutenant Kerchelich auß dem Officierszimmer gezogen worden, selber nicht, wie Er beschuldiget werde, ihme Lieutenant herausziehen geholfen, sondern zu solcher Zeit mit dem Obristwachtmeister vor dem hauß neben den gang geredet, wehrunter todtschlag aber im zimmer bey denen Officieren gewesen seye.

/54./

Wurde danenhero berührter Obristwachtmeister vorberuffen, und sodahn *admonitione de veritate dicenda* befraget.

Ad Generalia

Wie Er haisse ?

R. Samuel Szdellarovich 45. Jährigen alters. *Graeci ritus non uniti*, zu Gergyevecz gebürtig, und alda wohnhafft, verheyrathet, Obristwachtmaister des General Leilersbergischen Infanterieregiments.

Ad Specialia

Deponen solle sich wohl Erinern und bey seinen wissen, und gewissen sagen, wo selber in Zeit, als der Lieutenant Kerchelich auß dem officiers zimmer herausgerissen worden, gewesen seye?

R. Er ware in Zeit, alß der Hauptmann Schneider, und Lieutenant Kerchelich von denen Ternovitzern gebracht worden, seye selber vor daß Zimmer herauß getretten, und denen leuthen alles Ernstes zugesprochen, Sie sollen beede Officiere entlassen, ihnen nicht mindestes Layd zufügen, noch weniger todtschlagen, während deme seynd auch beede officiere in daß zimmer getretten, kurz darauf aber ohngeachtet alles gütlichen ermahnen, auch von dem Volckh vorhero gemachten Schwur seynd doch ainige ihm Deponcuten ohnbekante Leuth in daß zimmer getrunen, den Lieutenant herausgenohmen, und leyder todgeschlagen.

Deponens solle verlauthen, wer während deme, alß berührter lieutenant Kerchelich auß den zimmer gekohmen worden, bey ihme gestanden seye?

R. in den Gang ware der Knez von Ternovicza, Ivo Kopun, und der alte Knez bemelten dorfs Martin Laczkovich, dann der Gyuro Suvak, und der Corporal Pavko Sklobich gestanten.

/55./

Deponens solle sich wohl Erinern, ob gedachter Gyuro Suvak schonn vorhero auß der Kerchelich auß dem zimer gezogen worden, bey ihme gestanden, oder erst nach der hand, auß der Lieutenant schonn im Hoff ware, zu ihnen an den gang gekommen seye?

R. Ware schonn vorhero, auß der Lieutenant auß gedachten zimmer gezogen worden, bey ihme, und denen angemörckten gestanden, mithin ihme Lieutenant auß den zimer zu nehmen keine hilff gelaistet hat.

Ob *Deponens* nicht wahrgenommen, wohin sich bemelter Gyuro Suvak wehrunden Todtschlag des Kerchelich begeben, oder waß aigentlich gemacht habe?

R. Dieses wisse Deponens nicht, indeme auß die Leüth auf den Lieutenant zu schlagen angefangen, seye Deponens auf die seithen gegangen, wisse also nicht, wohin sich der Suvak begeben habe, doch habe Dep. von dem Hauptmann Schneider gehöret, daß gedachter Suvak wehrunden Todtschlag besagten Lieutenant allzeit bey ihme in Zimer gewesen wäre.

Deponens habe ausgesaget, daß auß Er denen leithen zugesprochen den Lieutenant nichtes leydes zu thuen, der Suvak schonn bey ihme ware, solle sich also reflectiren, ob mentionirter Suvak zu solcher zeit nichtes zu ihme gesprochen und in waß solches allenfahls bestanden seye?

R. Deponens habe zwar gesehen, daß Er Gyuro auf ihme waß Rede, in dasigen Tumult aber solches nicht verstehen können, könne also solches nicht angeben.

Ob Deponens nicht wahrgenommen, daß die (?) bemelter Suvak an gedachten Lieutenant Gerchelich hand angeleget habe?

R. Hieuon habe Er nichts gesehen.

Ob auch Deponens sonst in betreffenheit dises Gyuro Suvak nichts genaueres anzugeben wisse?

R. Nichtes anderes, alß daß folgende tag darauf gedachter Suvak in daß officierszimmer gekommen, damahlen der Hauptmann Lyubojevich ganz leiß waß zu ihme geredet, denn sich dann *Deponens* genäheret, aber nichts verstehen können, sondern von Lyubojevich hingegen

/56./

verstanten, daß selber den Suvak auf getragen, selber solle bey der Compagnie denen leuthen zusprechen, daß sie den Hauptmann Schneider nichts Leydes zufügen sollen, indem sie dardurch Seine Durchlaucht den Prinz Hilburgshausen beleydigen wurden, bey woher der hauptmann Schneider villes geld.

Ob *Deponens* bey diser seiner gemacht aussag verhäre, und solhe in erforderungsfahl mit einen Corporalen aydt betheyren können?

R. Ja, verbleibe darbey, und seye bereith solche zu beaydigen.

Demnach nun *Deponens* mit des Subak seiner gemachten aussag übereinstimmt, folgsam der *Inquisitus* dadurch erweisen hat, daß Er der Lieutenant Kerchelich nicht, wie wider ihme angezeuget worden, auß dem Zimmer herausziehen geholffen, alß kometes bloß noch auf daß an, ob Er auch bey dem Todtschlag kein hand angegeleget, alß wurde der anheut zum aydt genommene Hauptmann Schneider vorberuffen, und hierinfahls befraget.

Ad Generalia

1. Wie Er haisse?

Jacobus Schneider. 49 Jährigen alters, Catholisch, in Cillai in Steyermarckt gebührtig, und zu Mahrburg wohnhaft, verhayrathet, Hauptmann des Baron Leilerbergs Regiments

Ad Specialia

2. Deponens solle bey seiner vorhin abgeschworner Aydt anzaigen, ob, und, wo selber der Gyuro Subak wohrunten Todtschlag des Lieutenant Kerchelich gesehen habe?

R. In dem Zimmer, wo Dep. nebst Mehrern Officiern in des Battinacz hauß verhafftirt waren, ist gedachter Subak wehrundt solchen Todtschlag gewesen-

Nicht weniger solle *Deponens* verlauthen ob gedachter Suvak auch zur Zeit alß bemelter Kerchelich auß berührten Zimmer heraußgezogen worden, schonn im erwehnten Zimmer gewesen, oder erst nach sothaner herausziehung hinein gekommen seye?

R. Dieses könne Er positive nicht sagen, daß Er selber vorhero gesehen, wohl aber /nedostaje nastavak saslušanja, op. M. P./

/57./

1755-3-78

Actum Canisa den 10. Junii 1755

INQUISITUS VIGESIMUS

Marian Sobotin Knez von dem Dorff Koszarovecz, nebst den Miho Perginchan Gemeinen Gränitzern von Nemblichen Dorff zeigen an, es habe der Marko Dautanez aus den nemblichen Orth gegen ihnen beeden verlauthet, daß als die Leuthe den Hauptmann Bussiakovich aus den Officierszimmer in Severin herausgezogen, der beklagte selben vermög Betrohung deren übrigen bey den hand genohmen hätte, undt weillen nun beede Denuntienten Gestern erschienen, alß wurde *Inquisitus* vorberuffen, und folgendts, constituiret.

Ad Generalia

Wie er heisse ?

R. Marko Dautanez 35 Jährigen alters zu Koszarovecz gebürtig und wohnhafft, Catholisch, verheyrathet h. Obristwchtmeister Pauer Compagnie, Baron Leilersbergischen Regiments .

Ad Specialia

2. Solle die ursach seines Arrests anzaigen?

R. Er muthmasse weillen er in Severin ware.

3. An welchen tag und mit wem er in Szeverin angekommen?

R Am Donnerstag als den 23. seye Er mit der Compagnie in der fruhe dahin gekommen, sich aber nicht aufgehalten, sondern widerumb zu hauß gegangen, freytag morgens aber wider alldorts erschien..

4. Solle sagen was gedachter freytag fürgegangen seye?

R. *Inquisitus* seye in des Battinez Hof beyläuffig 10 Schritt weith von dem Officiers-zimmer gestanden, zu welcher zeit die

/58./

/nedostaju pitanja 5 – 8/

wie beede aussagen, worauf beede abtreten und *Inquisitus* wurde mit der Frag belegt.

9. *Inquisitus* habe in lezten Responso geantwortet, wan er dessen überwisen werden sollte, so wurde Er sich schuldig ergeben, da Er nun überzeiget ist, als solle Er sagen warumben Er in das Zimmer gegangen undt den Hauptmann bey der hand genohmen habe?

R. Er habe sich nur dessen geruhmet, seye aber weder in den zimmer gewesen, noch weniger den Hauptmann bey der handt genohmen.

10. Dieses seye nicht zuglauben daß *Inquisitus* sich dessen rühmen solle, was höchst Sträfflich, und doch nicht gethan haben solle, würdet also Ermahnet in der Güte einzugestehen, widrigens man ihme nicht der Schärffe hierzu zu verhalten verleithet wurde?

R. Die liederliche Zungen undt seine unbesonnenheit habe ihm hierzu verleithet, daß Er sich einer Sache gerühmet, was Er nicht gethan.

Demnach *Inquisitus* ohngeachtet der Confrontation, undt alles Guten zusprechen zu keiner Geständnuß zu vermögen, ist erachtet worden selben mit 25 Stock-Streichen zu belegen.

Inquisitus beharret wehrunden schlägen bey seinen vorigen Worthen, wurde dannenher widerumben vorgeführet undt befraget etc.

/59./

11. Er solle von seinen harthnäckigken Laugnen abstehen, und sagen, wann Er nicht dieses gethan dessen Er sich gerühmet, warumben Er also solches sowohl in Severin als gegen beeden *Denuncianten* gethan zuhaben geredet habe?

R. Er habe die unwahrheit geredet undt bleibe auch zu dato ein SR Lugner.

12. Wan Er es also nicht gethan, wie Er vorgebe, als solle Er sagen mit wem Er beweisen könne, daß Er nicht in das Zimmer gekommen, noch weniger den Hauptmann bey der handt genohmen habe?

R. Er erinnere sich denen nicht, welche zu selbiger zeit in den Hof neben seiner Gestanden, Indessen wird auch Niemand seyn, welcher ihme in gedachten Zimmer gesehen, aber überzeugen werde können, daß Er dem Hauptmann bey der hand genohmen habe.

13. *Inquisitus* solle also diejenige anzeigen, so dem Hauptmann aus den zimmer gerissen und todt geschlagen haben.

R. Er habe es unter so vielen Volck nicht wahrnehmen konnen.

14. *Inquisitus* habe ja selbst eingestanden daß Er 10 Schritt weith nur davon gewesen ist also nicht zu glauben, daß Er gar keinen gesehen und erkannt habe, solle also die Wahrheit reden?

/60./

R. In diesen leydigen umständen habe Er keinen zu gesucht gefasset, auch nicht wohl können, weillen sich die Leuth gleich dem Meer bewogen, und untereinander vermischet.

15. Nichtweniger solle Er sagen, was nach ausgeübt diesen todtschlag weithers passiret seye?

R. Sie haben mittels erhobenen 3 Fingern geschwohren, wir alle haben an diesen Todtschlag antheil.

16. Solle ohnverhalten ob auch *Inquisitus* mit geschwohren, undt in diesen Todtschlag bewilliget habe?

R. Er habe zwar nicht geruffen, aber nicht eingewilliget, indem ihme der Hauptmann nichts Leydes gethan habe.

17. Wan also *Inquisitus* weder handt angeleget, noch in dem Todtschlag bewilliget, warumb Er also nicht gleich den Maisten Theil vor des Battinez hof in weithen Feldt geblieben, sondern sich so nahe ad Locum Delicti getrungen habe?

R. Es seye publicirt worden, daß der Bischoff *Graeci ritus non uniti*

/61./

ein von dem Herrn Generalen Graf von Gviccardi erhaltenes Schreiben kundt machen werde, umb also dieses zu hören, seye Er in dem hof gegangen.

18. Was dieses schreiben enthalten habe?

R. Ware Ein Ermahnung von Todtschlagen abzustehen, gleich darauf ist der Bessialovich heraus gezogen worden, undt wegen des antringenden Volkh nicht mehr hinausgehen können.

19. Wann Sie also von weitheren Todtschlägen abzustehen ermahnet worden, warumben Er alß diesen weithers beygewohnet?

R. Er habe dieses nicht so weith überleget, daß Es ein so grosser Fehler seye wan mann zu sehe.

Demnach *Inquisitus* zu keiner Geständnus zu bringen auch kein nähere Umstände, als seine eigene Worth bishero vorgekommen, mithin mit weitherer Schärffe nicht fürzugehen, als hat man zu Gewinnung der Zeit bis nähere *Indicia* vorkommen, das *Constitutum* beschlossen, Arrestanten in seinen vorigen verwehr gebracht, undt einen andern vorberuffen / actum ut ante.

de Verger Obristlieutenant von Harrach

Mannass G. Haupt. von Moltke

Franz Knesouitsch G. Oberlieutenant von Guiccardi

Fr. Nicollitz

Rittmeister des Engels. Regiments

F. von Franckendorff Obristw. von Arenberg und Praetes

Joannes Milehoffer de Ernassa

Generalatus auditor

/62./

Demnach gegen Inquisiten keine Nähere *Indicia* bey weithers Continuirter Inquisition vorgekommen noch weithere Anzeige bestehen als hat man auch *Examinando* noch weniger *in defectu aliarum probarum* mit einere Schärffe fürzugehen erachtet, ist dannenhero bey obigen beruhrt.

Actum Canisa den 29. Junii 1755.

De Verger Obristlieutenant von Harrach

Mannass G. Hauptvon Moltke

Franz Knesouitsch G. Oberlieutenant von Guiccardi

Fr. Nicollitz

Rittmeister des Engels. Regiments

F. von Franckendorff Obristw. von Arenberg und Praetes

Joannes Milehoffer de Ernassa

Generalatus auditor

/63. je bez teksta/

/64./

Verhör

Über den Marko Dautanecz von Koszarovecz

Nr. 20

/65./

Habe Deponens selben gleich darnach in (?) als der Lieutenant herausgezogen gewesen in dem Zimer gesehen.

Ob Deponens nicht gesehen, daß berührter Suvak an gedachten Lieutenant hand angeleget, oder geschlagen habe?

R. Nein, habe ihme nicht gesehen dergleichen ausgeübet zu haben.

Ob Deponens bey disen verhäre, und im betreffheit des Suvak nictes genaueres anzugeben wisse?

R. Ja verhäre darbey, und wisse nictes anderes anzumörckhen alß daß wie Er bereits in der Summarischen aydlichen aussag erwehnet, gedachter Suvak in Ternoviticza zur Zeit, alß sie in Pfarhoff arrestiret waren, zu ihnen beede gekomen und gesaget Deponens solle sich nictes fürchten, hingegen der Lieutenant auf selben mit den finger deithend wordurch Er ohnfelbahr so vill sagen wollen, daß Er vor ihme nicht gut stehe, in übrugen habe Deponens auf den weeg nacher Severin wahrgenohmen und gesehen, wie Er beständig auf den Levinecz alß Todtschläger gedachten Lieutenants mit seinen augen gewunckhen, waß Es aber bedeithet, könne Deponens nicht wissen, geredet aber habe selber aigentlich nictes.

Ob Deponens also bey diser seiner gemachten aussag behäre.

R. Ja.

Zumahlen auch dise aydliche Depositen Erweist, daß gedachter Subak weder bey hinausziehung aus dem zimmer noch wehrunten Todtschlag an ihme Lieutenant Kerchelich hand angeleget, folgsam von den haubt facti sich purgiret hat, so ist doch Erachtet worden, waß Er durch den finger zaig in den Zimer des Pfarers von Ternovitiza und durch daß winckhen auf den Levinecz auf den weeg nacher Severin verstehen wollen. Wurde danenhero fürgeforderet und befraget.

/66./

28. *Inquisitus* solle sagen, was Er eigentlich zur zeiten, alß Er zu den Hauptmann Schnaider in den Pfarhoff zu Ternoviticza gekommen, gesaget habe?

R. *Inquisitus* beziehet sich auf seine vorige aussag *ad responsum* 8 mit dem einzigen beysaz, das Er Inquis. auch damahlen gefragt, Herr Hauptmann fürchten sie sich nicht, es wird ihnen nichtes leydes widerfahren.

29. Ob Er bey disen ausgegossenen wortten nicht auf den bey dem Tisch gesessenen Lieutenant mit dem Finger gezaiget, und was darzu geredet habe, solle solches angeben?

R. Nein, weder gedeithet, noch was geredet.

30. Solle sich Erinern, ob Er nicht mittels des Fingers auf den Lieutenant teidend gesaget, Herr Hauptmann ihnen wird nichtes leydes geschehen, allein der woes (?) Er hierdurch verstehen wollen, und ob Er nicht auch gesaget, wir thuen die schlög noch wehr?

R. Nein, weder gedeitet, noch dises geredet.

31. Weithers solle Er sich vernehmen lassen, was wehrunten hinabführen nacher Severin Er durch das Augen winckhen mit dem Levinecz verstanten habe?

R. Habe auch gegen dem Levinecz nicht gewunckhen.

32. Nicht weniger habe *Inquisitus in responso* 8 angegeben, das Er den Hauptmann Schneider sein eigenes Pfertt nach Severin angebothen, ob Er danauf anoch behare?

R. Ja verhare darbey.

Demnach *Inquisitus* an ein, alß anderes, wessen Er dermahlen befraget, laugnet, von dem Deponens. Hauptman Schneider *Sub juramento* angezaiget, werden alß ist berührter Deponens vorberuffen, und *Inquisitus ad faciem* zu sagen aufgetragen worden.

Deponens widerhollet seine gemachte aussag *Inquisito ad faciem* mit dem anfügen, daß als sie gegen Severin gekomen, der *Inquisitus* hervor getretten ihme

/67./

Deponenten fragend, wer ist ursach dieser gemachten repartition, das nun Deponens hierauf erwidert, der Jenige so mit Deponenten, und den Obristen zu befehlend hat, auf welches *Inquisitus* geantwortet, hätte ich dieses gewust, wäre die Compagnie nicht ein mahl nach Severin marchiert.

Inquisitus gestehet all und jeder, was ihme der Hauptmann Schneider *ad faciem* gesaget, grundherzig ein, und becröffiget solches mit gutten willen.

33. Solle also die ursach sagen, warumen Er dieses vorhin gelaugnet habe?

R. Habe damahlen vill vergessen, was Er dermahlen waiß.

34. Solle sich nun vernehmen lassen, warumen Er also auf Lieutenant mit dem Finger gedeithet und gesaget, Herr Lieutenant, wür werden morgen In Severin sehen wer Recht oder vnrecht hat?

R. Dadurch habe *Inquisitus* nictes anders sagen wollen, der Hauptman ware alzeit gutt, und der Leüthenant sehr scharff, mithin weillen in Severin eine üble versamlung, alß werde es vor die üble nicht gutt seyn.

35. Auß diesen erhellet, daß Er den Lieutenant als ein scharffen Mann zu einem Opfer der üblen Versamlung habe überreichen wollen, was er hierzu sage?

R. Dieses habe Er positive nicht thun wollen, jedoch habe Er sich vorgestöhlet, daß es mit dem Lieutenant nicht gutt seyn werde.

36. Solle weithers sagen, nachdeme Er den Hauptmann des leebens versicheret, auf den Lieutenant aber gedeithet und selben nicht ein gleiches versprochen, als ergibt sich ganz clar, daß Er dessen Todt schonn vorhero müsse *positive* gewust haben, solle es in der gütte eingestehen?

R. Die Leüthe haben der Nemlichen Tag, alß der Lieutenant gefangen worden, gesaget, der Lieutenant ist schlim, mithin werden wür selben nach Severin führen, und aldort die

/68./

abrechnung machen.

37. Ob auch *Inquisitus* mit denen Dörfflingern einverständlich ware?

R. Ja.

38. Solle sagen, waß ihme vor seine Persohn verlaithet, daß Er deren dörfflingern ihr vorhaben becröfftigt habe?

R. Weegen seiner schärffe, und empfangenen schlägen.

39. Aus diesen also seiner ganzen aussag erhellet, daß Er gleichsam, weillen Er den Lieutenant getrohet, in Severin wird mann schon, wer Recht, oder vnrecht hat, die übrige dörfflinger gleichsam aufgeschriffet, was Er hierzu sage?

R. Ja er habe nicht einmahl, sondern öffters bey ihren zusammenkunften in wein kellern zu denen Leüthen, auch damahls vor den Knezen, wie der Lieutenant gefangen worden, gesaget, der Lieutenant hat mich hart geschlagen, und Mehrere darauf Erwidert, ein gleiches ist unß widerfahren, haben auch die Leüth gemuthmasset, daß Er *Inquisitus* villes beygetragen, jedoch habe Er den Todtschlag nicht ausüben hoffen.

40. Solle nun sagen, ob bey disen zusammen kunften von diser Severiner versammlung, oder blos von den Lieuthenant geredet worden, und wer da gegenwärtig ware?

R. Die Leüthe können ihm nicht beyfahlen, ist auch nichtes von Severin, sondern nur von den Lieutenant geredet worden.

/69./

Weillen Er also auß seiner gemachten aussag sattsam erweisen, daß Er zu den in Severin, an den Lieutenant ausgeübten Todtschlag durch sein wortt fast daß maiste beygetragen, alß solle Er sagen, ob Er auch auf diesen, als allübrig *ad prothocolen* gegeben verhare?

R. Ja, verhare bey allen deme.

Wormit das Examen beschloss, *arrestatii* in seiner vorigen verwahr geführt, und *eidem prothocoli* geförttiget worden.

de Verger

Oberlieutenant von Harrach

Mannassen

G. Haupt. von Moltke

Franz Knesouitsch

General Oberleutenant von Guiciardi

F. Nicollitz

Rittmeister des Engels. Regiments

F. von Franckendorf

Obristw. von Arenberg u. Praeses

Joannes Millhoffer de Ernassa

Genralatus Auditor

/70. i 71. su bez teksta/

/72./

Verhör

Über dem Gemeinen Musquetiers Gyuro Suak von Ternoviticza, wegen der Beschuldigung, als habe der selbe dem ermordeten Lieutenant Kerchellich seinen Todt befördern helffen. In dessen Aussage zugleich mit vorkommet das Hauptman Lyubojevich das Aufrührische Volck gleichsam nach seinen willen geleytet und eben der Obristwachtmeister gleichen verdacht sich aufgebürdet Canisa den 22. Junii 1755.

/73./

1755.

Actum Canisa den 22. Juny 1755.

Demnach der des Löblichen Baron Leilersbergischen Infanteri Regiments bestellter Hauptmann Jacobus Schneider zu folge der an ihme abgelassenen Citation anheut erschinen, alß wurde Selben nach anordnung herrn Hoff Kriegs Rath von Jenko das *juramentum de Veritate dicenda* aufgetragen, und nach dessen sollener abschwörung folgender Hauptsächlichen aber in Betreffenheit des Gyuro Suvak, und Jovo Markatinecz beede Musquetier von dem Dorff Ternoviticza *ad Prothocollum* gegeben:

In Zeit, alß Deponens mit dem Lieutenant Gerchlich bey dem Pfarrer zu Ternoviticza gewesen, wäre ohne aller vermuthung verdopelt die wacht verdopelt worden, kurz darauf

seye der Gyuro Suvak zu beeden in das zimmer gekommen, und auf befragen, was dises bedeithe, habe den Beklagte geantwortet, Er wüste nicht was die Compagnie zu machen intentioniret seye, doch habe Er vernohmen, daß sie beede officiers nach Severin geführet werden sollen, deme dann deponens erwidert, daß selber ohne gwald anlegung solches nicht wohl thuen durffte, die leüthe sollen den respect gegen Kayserlichen Officiers nicht verlihren, Deponens Er hoffe auch, daß mann ihme nicht zu fuess führen, sondern ein pfertt gestatten werden, Hierauf der Suvak Repliciret, Er wolle es der Compagnie vortragen, deme noch beyfiegend, Deponens solle habe sich nicht zu besorgen allein auf den Kerchelich mit den finger zaigend, und mit weitheren wortten Ingehalten wornach der Lieutenant zu ihme Suvak gesprochen, Nein Suvak, ich habe dich zwar öffters geschlagen jedoch Niemahlen ohne verschulden deme der beklagte reppliciret, nur thuen aber die schlög noch wehr, wür werden in Severin schonn sehen wer Recht oder Vnrecht hat. Nach welchen Er als dann aus dem zimmer gegangen, den folgenden Tag dann wäre der ganze Pfarr hoff voll erschienen, und 3 bis 4, so Deponens in damahligen Schrockhen nicht wahrgenohmen, nebst dem Lieutenant Kerchelich abgehollt, und folgents weeg geführet, kaum sie aber 100 Schritt weith von dem Pfar hoff weeg gewesen, haben die Leüth halt gemacht, und den Lieutenant finden wollen von welchen aber Deponens mittels möglichsten güttlichen zuspröchen die leüthe abgehalten, doch aber nicht verhinteren können, daß der Lieutenant mit seithen gewehr hatte Marchiren derffen, solches dann abgelegt, wer aber der author aigentlich wäre, habe *Inquisitus* nicht vermörcket, doch wahr genohmen, daß der Gyuro Suvak gleichsam mit augen auff der Levincez gewunckhen, warumen aber, oder was solches bedeithet, ist Deponen ohnbewust, versichere auch bey seinen abgeschwornen aydt, daß in zeit, alß der Kerchelich aus dem officierszimmer in Severin heraus verlanget worden, wäre

/74./

den Suvak gleich als der Lieutenant ausser dem zimmer ware, zu ihnen officiers hinein gekommen.

Langet worden, wäre der Subak gleich als der Lieutenant ausser dem Zimer wäre, zu ihnen Officiere hinein gekommen, weder was geredet, noch bey dem Todtschlag gewesen, sondern wehrunten deme Stätts in Zimmer geblieben, wisse ihme also *positive* keiner Thatt zu beschuldigen, doch ist muthmasslich, daß Er zu dem Lieutnants Todt villes habe beytragen mögen, weiller selber gesaget, Herr Lieutenant die Schläge thuen Mir noch weh.

In Merito des in der (...) von Deponens formirten *Specie facti* angemörckten Markotinecz seye Deponens des Nahmens halber über informiret worden, wisse von ihme gar nichts, noch weniger selben zu sothaner Zeit in Ternoviticza, noch weniger in Severin gesehen, wohl aber Haisse der Thätter, so den Lieutenant mit seiner Flinten geschlagen, Stephan Levinecz von Ternoviticza.

Weegen des eben in der *Specie facti* inscirten (?) Pavlekovich wisse Deponens nichts anderes anzumörckhen, als daß selber *in tempore*, als deponens nebst dem Kerchelich von Ternoviticza nacher Severin geführet worden an maisten auf daß Volck getrungen, daß der Kerchelich sollte gebeundten worden, ob aber gedachter Pavlekovich in Severin umb der Lieutenant in das Zimmer gekommen, oder bey dem Todtschlag hand angeleget, könne Deponens nicht sagen.

In angelegenheit des vice Gefreyter Jozo Szabolich bezaiget Deponens mitels seines abgeschwornen aydts, daß als Er Deponens von Severin entlassen und mitels gedachten Joso Szabollich, der gewesten Kneetzen Sreberenich nacher Creiz beglaitet worden, habe der beklagte ihme eine silbere uhr vorgewisen, auf Deponens gestelte anfrag, woher Er solche habe, hat beklagter verlauthet, daß Er damahlen, als dem Pussiakovich die Klayder von Leib gerissen worden, ware Er mit denen anderen in Haus gestandten, und die uhr aufgegloubt, (...) und unter einstens befraget, was diese uhr werts seye, deme darin Deponens antwortlich erwidert 6 Ducaten, welche Er selbst, wann Er in die Compagnie komen solte, zu geben versichere, welche Deponens auch abgeraicht hätte umb solche der verwittibten haubtman zu zustöhlen: Deponens habe die uhr welche mit einer ganzen Köttel, und anhangend 2 Pötttschafftern versehen ware, aufgezogen, bey sich behalten, bey anlangung aber in Creiz ihme Szabollich sothane uhr widerumen zuruckgegeben, was aber nach der hand der beklagte mit sothaner uhr gemacht, wisse Er nicht, beschlusse danenhero seine gemachte aussag. (*actu ut ante*)

/75./

Weillen Deponens ein zweifl trage, ob der inhafftirte Pavlekovich der nemliche seye, so dem Lieutenant Kerchelich zu binten auf den weeg nach Severin getrachtet, als ist der alhier geschlossene Pavlekovich Gyuro ihme fürgeführet worden, nach sattsammer betrachtung dann habe Deponens bey seinen auch mit abgeschwornen aydt betheyret, daß dieser der Jenige nicht seye, solcher auch damahlen nicht einmahl gesehen, müsse ihme also der

Nahmen zu solcher Zeit falsch angegeben worden seyn, köne danenhero nicht wissen, wie sich der Jenige mit Nahmen nenne, so dem Lieutenant zu binthen getrachtet hat.

de Verger

Oberlieutenant von Harrach

Mannassen

G. Haupt. Haupt. von Moltke

Franz Knesouitz

Oberlieutenant von Guicciardi

S. von Nicollitz

Rittmeister des Generall Engelhofen. Regiments

F. von Franckendorff

Obristwachtmeister von Hertzog

Arenberg. Regiments u. Praeses

Joannes Milehoffer de Ernassy

Generalatus auditor

/76./

/pozadina/

Den 22. Juny 1755.

III. Neippergova uputa Becku

/77./

Instruction

Vor den nacher Copreinitz abgehenden Obristen Baron von Beck, und welche er zu befolgen.

1. Der Obriste Baron von Beck hat denen zu Copreinitz versamleten Deputirten des Generalats, und übrigen, die es betreffen möchte, jeden alßo, und ins befondere wohl begreifen zu machen die Declaration oder verbescheidung die den 18ten Junii heraus gegeben worden, über die nacher Wienn überbrachte 35 Beschwärungs-Puncten von der Nation.

2. Punct für Punct, den Inhalt solcher Declaration jeden wohl expliciren, damit jeder weiß, waß ihnen würcklich hievon, oder ungefehr zugesaget, auch würcklich abgeschlagen worden.

3. Und daß alles aus allerhöchten Vollmacht, und Authoritäts wegen, die denen Regierenden von Gott gegeben, und kein untergebener berechtiget, gegen solche sich zu sezen, ohne sich einer sehr straff-mässigen Ahndung exponiren zu wollen.

4. Der Eingang deren heraus gegebenen Privilegien

/78./

von Ferdinando II. beweißet es sattsam, wovon die Worte, wie sie in dessen Privilegien stehen, und in dem ersten Punct der herausgegebenen Declaration unterstrichen worden, genugsam probiren, daß ein Herr, der Privilegien austheillet, vermög der damahligen Sachenstand, und Beschaffenheit bey vorfallenden Veränderungen der Zeit, und Stand der Sachen weder selbst, noch seine Nachfolgern schuldig seynd, solche in dem nehmlichen Stand zu lassen.

/na lijevoj margini/ Der Privilegien wegen, die ein Fürst abändern kann.

5. Zweifelten die Deputirte, oder andere hieran, so ist ihnen erlaubt, auf eine manierliche jedoch nicht tumultuose Arth nacher Szeverin sich zu begeben, um der Privilegien willen, um

in solchen nachzusehen ob diese unterstrichenen Worthe nicht gleich anfänglich in denen besagten Privilegien stehen.

/na margini/ Ist aus den Privilegi zu ersehen.

6. Und fündet sich es also, wie hier obstehet, und ich es in denen zu Szeverin abgeschrieben und mir vidimirter übergeben wordenen Privilegien fünde, so muß die Nation ja erkennen, wie unrecht sie habe, wann sie sich gegen denen neü einführenden Dingen, und die nur zu ihrem allgemeinen Besten abziehen,

/79./

/nedostaje 6 točaka/

/na margini/ Aufruhr seye ohne Grundursachen angefangen.

(...) lang dieses dauret, und bey gedachten officiers sizen bleibet, ausgenohmen worden müsten, worunter aber die Staabs-Officiers, und andere, die ganze Gage ziehen, nicht zu verstehen.

13. Diejezige Montur, die die Leith auf dem Leib haben, und einer puren Teutschen ähnlich, und genugsam in Augenschein genohmen, ist einmahl die jenige nicht, die sich vor eine solche Nation schicket, und demnach nicht besser geschehen kan, alß wo sich besagte Nation Resolviren kunte, eine ohngefehre, wie die Bannalisten, Carlstätter, oder Sclavonier haben, anzunehmen, welches der Obriste Baron von Beck ihme zu proponiren, und nach Thunlichkeit, oder vermög des Wohlstands auszumachen hätte.

/margina/ Egalisirung der Mondirung mit der Bannalisten, Sclavoniern und Carlstädter

14. Auf die Erbauung deren Officiers-Häusern ist absolute anzutragen, zumahlen auf keine gute Ordnung und Gehorsamb sich zu verlassen, wo Officiers von ihren Compagnien so weith entfernt, und wie es leyder! viele Zeit her geschehen, und erweißlich,

/80./

Daß sogar teutsche Officiers zu Pettau, oder anderst wo ausser den Generalat Jahr und Tag gesessen, ohne sich um ihrer Compagnie zu bekümeren, und ihr absehen allein dahin gerechtet, die Gage, wie sie quartaliter eingehet, richtig einzuziehen.

/margina/ Officiers-Quartiers-Bau

15. Die Musterungen einzuführen einmahl des Jahrs wenigstens, worbey allzeit die Kriegs-articule, und neue Verfassung verlesen werden, und jede Compagnie haben muß.

/margina/ Musterungen

16. Sobald die Regimenter auf einen sicheren Fuß gesezt, *inclusive* deren Hussaren, soll niemanden mehr erlaubt seyn, einen Mann, der zum dienen einmahl in der Muster-Listen eingeschrieben, und annotiret ist, ohne vorwissen des Commissariats, Commendaten, und ihrigen Staabs-officiers zu vermachten, verwechßlen, welches auch nicht, alß bey denen Musterungen vorgebracht, und abgeänderet werden kan.

/margina/ Dienstmänner-verwechsellung

17. Die würrlich vacanten, oder vielleicht vacant werdende Stellen an Ober und Unter-officieren zu

/81./

ersezen, muß eine Liste verfertiget, und mir überliefert werden, waß für Ober und Unter-officiers hier zu die meritirtest und tüchtigsten, und die vorm Feind employret worden wären.

/margina/ Chargen Ersetzung

18. ich nehme aber aus von denen vorschlagenden alle, die Theill an der lezten Aufruhr gehabt haben möchten, dem Liubojevich, und andere dergleichene Gesündel, die immer anderster tituliren kan, pariret, und seine Befehle exequiret, mithin selben Gehorsamb geleistet.

/margina/ Ausnahm bey denen Promotionen

19. Nicht weniger nehme auch aus, alle diejenigen, die Interessen halber Capabel dem gemeinen Mann ein unrecht zu thuen, ihrer, sich in privat-Diensten bedienen, und selbigen mit harten Tractamenten, und Schlägen, die hiermit einmahl für alle abgestellt seyn sollen, tractiren.

20. Man wird sich müssen *exact* eingeben lassen, waß für Ober- und Unter Officiers, *inclusive* deren Corporalen, mit Schlägen, oder sonstigen üblen Begegnun-

/82./

-gen von denen Leithen ihrer Compagnien tractiret worden, Zugleich auch einen Vorschlag geben, wie solche alle übel tractirte von ihren Compagnien zu anderen, ja sogar von einen Regiment in das anderen transferiret, und angestellt werden kunten; Solte sich einer unter

diesen zu verwechßlenden befunden, der sein Wohlseyn der Ehr vorziehen, und sich gegen diese Verwechßlung weigern wurde, solcher soll *immediate* cassiret seyn.

/margina/ Transferirungs Antrag

21. Eine *exacte* Specification zu verlassen von allen denen, die seith der Aufruhr biß heütigen Tag aus dem Generalat entwichen, und dergestalten einzurichten, wie es untern 8. Junii dem Obristen Brentano, und Obristleuthenant Mihalyevich schon anbefohlen worden, und er Obrister Baron von Beck von ihnen beeden diesen Befehl zu seiner Direction anzuverlangen; So bald es mit dieser Specification seine Richtigkeit hätte, so soll *exact* untersucht werden, waß jeder entwichener an Häusern Grund-Stückern, und songstigen, in allem besizet, welches Specifice, und richtig ebenfalls angemer (...)

/83./

/nedostaje 6 točaka/

(...) sen zu seyn, und unter denen Conditionen, wie ihnen von gedachten Obristen Baron von Beck vorgebracht wird, so können sie dargegen eins sicheren Schuzes versichert, auch daß man bedacht werde seyn, allen Beschwör-, und Unordnungen, die sich seith einiger Zeit zum praejudiz des allerhöchsten Herren-dienstes, und der ganzen Nation eingeschlichen, abzuhelffen, und auf einen solchen vesten Satz anzutragen, daß die Nation keine Ursache mehr haben werde, über harte, und unbilliche Verfahren, und Unterdruckungen sich zu beschwären; Man wird auch darbey bedacht seyn auf die Anzahl deren Ordonanzen, die sie zu Friedens-Zeiten worden schuldig seyn zu geben; Ein gleiches um der Wacht und Posten, und wie starck solche seyn solle, auch wann solche abgelößet werden möchten

/margina/ Mann wird selbe vor Bedrukungen schutzen

28. Es ist ihnen auch erlaubet, hierüber einen getreüen, wahrhafften, und wohl gegründeten Vortrag gedachten Obristen von Beck zu machen, hingegen aber ihn anzuhören in Sachen, worüber er von hieraus instruiert und denen in allen Stucken nachzukommen wäre, wann sie anderst mehr alß Granizer angesehen werden wollen.

Canischa den 24. Junii, 1755

Neipperg

IV. Saslušanja – 2. dio

/84./

/desni gornji kut/

Instructionspuncten von 24. Junii 1755

nebst Vollzug

Welche man den Gränitzern auf Ihre eingereichte 35 Klagpuncten erwidert, zum Theil Ihr Ansinnen abgeschalgen, zum Theil Hofnung der Erhaltung gegeben, und auch zum Theil vollig versichert werden.

/85./

1755-3-57

Vermög eines von driten Commision herübergegeben Inquisitons Extract würdet von dem Inquisiten Jakas Jambrekovich angezeigt, daß alß selber von dem Severiner Congress mit den Matho Skrobich von Thomas nacher Hauß gegangen, habe ihme lezterer beygebracht, daß, alß der Feldtwäbl Schvet von der Severin Dorffswacht durch daß Volck herabgezogen worden, wäre gedachter Skrobich vor seiner gegangen, zu welcher Zeit ihme der Feldtwäbl, wann der beklagte nicht entsprungen wäre, angebacket hätte, und denn beyruckend, daß, wann Er mit einen Prigl, oder anderen Instrument versehen gewesen wäre, ihme gewiß geschlagen hätte, dises ist nun, waß *Denuncians* ex an gedachten Skrobich gehöret habe, beschlisset hiemit seine aussag.

Denuncians tritt ab, und wurde der beklagte vorberuffen.

Inquisitus 46.

Ad Generalia

1. Wie Er haisse etc..

Rs: Matho Skrobich, 15 jährigen Alters, Catholisch zu Thomas gebürtig, und wohnhafft verheyrathet mit 1 Kind, gemainer Gränizer von Hauptmann Fabriczi Compagnie Graff Guicciardini Regiments numero

Ad Specialia

2. Solle die ursach seines Arrests anzaigen?

R. Weillen Er in Severin gewesen.

3. An welchen Tag, und mit wem Er dort angekommen?

R. Den 23. Jener alß Tonerstag seye Er dahin gekommen, und zwar Spatt.

4. Solle sagen, was dem folgenden Tag fürgegangen, und wo Er sich postiret habe?

R. Der Feldwäbl Schvet, und Pussiakovich seye ermordet worden, alß *Inquisitus* bey der wacht ware.

5. Weillen Er also damahlen bey der wacht ware, so solle Er sagen, was Er damahlen, alß der Feldwäbl von der wachstuben herabgezogen worden, gemacht habe?

R. Er seye auf die seithen gesprungen, damit *Inquisitus* nicht von denen leuthen Erdrucket werde.

Notandum Inquisitii ist als ein Pub anzusehen, von kleiner Statur, und kleberer Natur, und sehr schwacher Leibscomplexion.

6. Wie *Inquisitus* sagen köne, daß Er auf die Seithen gesprungen alß der Feldwäbl über die stiegen herabgezogen worden, da doch fürkomet, daß Er vor den Feldwäbl über die stiegen herab gegangen, waß Er hierzu sage?

R. Seye nicht anderst, Er seye aber in der Chartaken gewesen, alß aber der Feldwäbl angebackt worden, seye Er gleich vor auß gesprungen, damit ihme nichtes leydes widerfahre, beforderist, da der Feldtwäbl damahlen nach denen leuthen gegriffen, und sich defendiret habe.

/86./

7. ob nicht zu solcher Zeit, als der Feldtwäbl angebacket worden, umb nach ihme greifen wollen, solle die warheit sagen?

R. Nein.

8. Wie Er dises laugne könne, da Er *Inquisitus* solches selbst Erzellet, und besaget, wann Er damahls ein Prigl gehabt hätte, Er gleichfals auf den Feldtwäbl zugeschlagen haben wurde?

R. Habe dises zu niemanden gesaget.

9. Was Er aber saget, wann Er dessen überzaiget werden solte, was Er hiezu sagen werde?

R. Dises wird niemand sagen können.

Ist danenhero der *Denunciants* vorberuffen, und mit beeden die Confrontation gepflogen worden.

Denunciants widerhollet Inquisiten seine gemachte aussag *ad faciem*, *Inquisitus* beharet auf seiner gemachten aussag, jedoch laugnet Er nicht vor dem Feldtwäbl über die stiegen geloffen zu seyn, daß Er aber gesaget, Er hätte dem Feldwäbl geschlagen, wann er ein Prigl gehabt hätte, ist ohnwarhafft, wohl aber habe Er erzellet, daß andere mit Prigeln zugeschlagen, könne also *Denunciants* übl verstanten haben.

Notandum

Der *Denunciants* hat ein Schweres gehör. Tritt ab, und wurde *Inquisitus* weithers befraget.

/87./

10. *Inquisitus* solle sagen, warumen Er bey seiner dahinkunfft in die Chartaquen, alwo den Feldtwäbl verwachtet ware, hinauf gegangen seye?

R. Ware sich zu wörmen hinauf gegangen, vor denen übrigen Gränizern nicht in daß Zimmer hinein gelassen worden.

11. Wann Er also nicht hinein gelassen worden, warum Er also oben stehen geblieben, und sich nicht in ein anderes Haus begeben habe?

R. Als ein Pub sey Er aller Orten verstossen worden.

12. Wohin Er sich also wehrten Todtschlag des Feldtwäbl begeben habe?

R. Von weither habe Er zugesehen, nach den vor der samtl. Gemeinde als *Inquisitus* gemachten schwur, daß sie alle an den Todtschlag theill genohmen, sich gleich zu Haus begeben indem Er vor Kälte nicht subsistiren können.

13. Ob er dann nicht wisse, daß dergleichen zusammen Rottirungen bey Leib, und Lebens straff verboten sey?

R. Sey von denen übrigen Dörfligern mit gwald mitgetrieben worden, auch dergleichen Verboth nicht gewust.

Demnach die ganze Vmstände bezaigen, die *Denunciantion* auch so beschaffen, daß gegen Inquisiten keine gravirende umstände obwalten, selber auch nicht *in facto* beklaget, als ist weithers zu inquiren vor ohnnöthig Erachtet, doch *per unanimia vota* beschlossen worden, daß Inquisitus mit 30 Carbatsch_straichen durch einen Zigainer von darumen abgestraffet werde, weillen selber gleich anderen mitls des öffentlichen Schwur an den Todtschlag theill genohmen habe, *Ita judnatum (actum ut ante)*

de Verger

Oberlieutenant von Harrach

Mannasse

G. Haupt. von Moltke

Franz Knesouitsch

G. Oberlieutenant von Guicciardi

S. von Nicollitz

Rittmeister des Engelhofen. Regiments

F. von Franckendorff

Obristw. von Hertzog Arenberg. Regiments u. Praeses

Joannes Millhoffer de Ernassa

Generalatus auditor

/pozadina/

/88./

8.

Verhör

Über den Matho Skrobich von Thomas, Fabriczy Compagnie, Leillerspergischen Regiments

Actum Canisa den 24. Juny 1755.

Vermög eines von der dritten *Constitutio* herüber gegebener Extracts habe der *Inquisitus* Corporal Kontin ausgesaget. Er hätte gesehen, als der Pavel Szarovich von St. Peter den Feldwäbl Schvet mit den Musqueten kolben zu 3 mahl über daß Haupt geschlagen habe, wurde danenhero der *Denunciants* fürgeforderet, seine *praecessa ad monitione De veritate Dicenda* bey der dritten gemachte aussag zu widerhollen aufgetragen, anbey aber, in was ein vor eine straff ein falscher *Denunciants* verfahle. Ihme Corporale wohl expliciret, welcher denen folgendtes *ad Prothocollum* gegeben.

Gyuro Kontin Corporal von Obrist Compagnie Baron Leilersbergischen Regiments saget bey seinem wissen, und gewissen aus, daß, als der Feldtwäbl Schvet in Severin von dem wacht haus oder so genanten Chartaquen durch daß Volck herabgezogen und zur Erdten geworffen worden, habe untern andere auch der beklagte Pavel Szarovich mit dem Musqueten kolben auf selben 2 bis 3 mahl gestossen, und zum Todt beförderen geholffen. Tritt ab, und wurde der beklagte vorberuffen.

Inquisitus 44

Ad Generalia

1. Wie Er heisse, etc.

R: Pavel Szerovich. 20 Jährigen alters. Catholisch, zu St. Peter gebürttig, und wohnhafft, verheyraethet, ohne Kind, Musquetier von Obristens Compagnie Baron Leilersbergischen Regiments.

Ad Specialia

2. Solle die ursach seines Arrests anzaigen?

R. Wisse es nicht.

3. Solle sagen, ob Er nicht in Severin ware?

R. Nein, ware leebens länglich nicht in Severin.

4. Solle also sagen, wo Er zur Zeit, als in Severin der Congress ware, gewesen seye?

R. Zu Creiz auf der wacht, alda Er erkranket, zu Haus geführet, und von dem Pfarer zu St. Peter mit denen (...) Sacramenten versehen worden, und bis auf der Faschung böth ligerig gewesen.

Demnach *Inquisitus* nicht ein Mahl in Severin gewesen zu seyn vorgibet, als wurde der *Denuncians* vorberuffen, der beklagte vorgestöhlet, und nach abtretung des Inquisiten der Kontin befraget, ob diser der Nemliche Pavel Szarovich seye, welchen Er angeklaget.

Denuncians betheyret, daß der nemliche der Thätter seye, welcher er angekla-

/90./

.get, leebe, und sterbe hierauf.

Denuncians tritt ab, und der beklagte wurde widerumen, vorberuffen, und befraget.

5. Ob er anoch verhare, daß Er wehrunten *Congress* nicht in Severin gewesen seye?

R. Erblaichet in angesicht, bekenet Endlichen nach wenigen Stillschweigen daß er den 22. Jener als Mittwoch abendts allein dahin gegangen, und eingetroffen.

6. Solle nun sagen, warumen Er gelaugnet nicht in Severin gewesen zu seyn.

R. Aus forcht.

7. Aus diesen ergibt sich, daß er in Severin müsse was pecciret haben, solle also sagen, in was dessen verbrechen bestehe?

R. Nach langen Seiffzen hat *Inquisitus* eingestanten, daß Er dem Feldtwäbl Schvet zu zweymahlen mit dem in handten gehabtten Tremel, als selber zur Erdten geworffen worden, zugeschlagen.

8. Solle sagen, auf welcher theill der Leibs Er gedachten Feldtwäbl mit dem Tremel geschlagen habe?

R. Auf daß Creiz.

9. Solle weithers eingestehen, waß ihme zu diesen verlaithet habe?

R. Andere haben gerufen, wer nicht schlaget, den wollen wüir schlagen.

10. Dises seye nicht zu glauben, dann wann seine Intention zu schlagen nicht gewesen wäre, hätte *Inquisitus* nicht Ursach gehabt sich zu nähern, müsse also sein vorgesezter willen gewesen seyn, wie Er sich verantwortte?

R. Weillen andere geschlagen, habe Er auch ein gleiches gethan.

11. *Inquisitus* solle weithers eingestehen, ob Er auch damahlen, als der Feldtwäbl über die stiegen herabgezo-

/91./

-gen worden, auch zu gegen gewesen seye?

R. Nein, seye by dem Bottinacz haus gestandten.

12. Nicht weniger solle Er sagen, wo Er zur Zeit, als der Bussiakovich todtgeschlagen worden, gewesen seye?

R. Seye just auf den weeg nahe an Severin gewesen.

13. Solle weithers einbekenen, was nach erfolgten Todtfahl geschehen ist?

R: Haben samtliche geschworen, wüir alle haben todt geschlagen.

14. *Inquisitus* solle die jenige, so nebst ihm todtgeschlagen geholffen, anzaigen?

R. Wisse keinen anzugeben.

15. Ob Er auch sonst nichts besonderes von dem Severiner fůrgang anzugeben wisse?

R. Wais nichts.

16. Ob *Inquisitus* bey seiner gemachten aussag verhare?

R. Ja verhare in allen.

17. Solle sagen, ob Er wisse daß dises verbrechen mit dem Todt gestraffet werde?

R. Ja.

18. Solle sagen, was Er zu seinen behelff wisse?

R. Wais nichts anderes, bittet umb gnad.

Wormit daß Examen beschlossen, arrestatus in seiner verwahr gebracht, und in *Fidem prothocolli* geförttiget worden. (actu ut ante)

de Verger

Oberlieutenant von Harrach

Mannasse

G. Haupt. von Moltke

Franz Knesouitz

G. Oberlieutenant von Guicciardi

S. von Nicollitz

Rittmeister des Generall Engelhofen. Regiments

F. von Franckendorff

Obristw. von Hertzog Arenberg. Regiments u. Praeses

Joannes Millhoffer de Ernassa

Generalatus auditor

/92./

Verhör 9.

Über den in puncto homicidii Convincirten Pavel Szarovich von St. Peter

/93./

1755-3-52

Actum Canisa den 24. Junii 1755.

Zu folge der von dem Matho Chvarek, und Matko Chipallo gehaltenen Inquisition wird angezeigt, daß der Luka Gundak von Herzegovecz den Bussiakovich todtschlagen geholffen habe, demnach also der beklagte gestern eingebracht worden wude selber vergeruffen, und folgendts Constituiret.

Inquisitus 45

Ad Generalia

1. Wie er heisse etc:

R. Luka Gundak, 20 jährigen alters, Catholisch zu Herzegovecz gebürttig, und wohnhafft, verheyrathet mit 1 Kind, gemainer granizer von hauptman Jellich Compagnie, Baron Leilersbergischen Regiments

Ad Specialia

2. Solle die Vrsach seines Arrests anzaigen.

R. Weiller Er in Severin ware.

3. Wenn, und mit wem Er dahin gekommen?

R. Den 23. Jener, als den Tonerstag abents mit denen Dörfflingern.

4. Was er folgenden Tag darauf gemacht habe.

R. Als der Bussiakovich aus dem Zimmer gerissen worden, habe *Inquisitus* selben mit sein in handten gehabt Tremel todtschlagen geholffen.

5. Solle sagen, was ihme zu disen Todtschlag bewogen habe?

R. Habe nicht weniger, als die andere thuen wollen, mithin sein Straich auf daß Creiz versezet.

6. Solle eingestehen, ob Er bey sothanen Todtschlag nicht auch, und allenfahls was von des Bussiakovich Kläyder, Geld, oder silber, und allenfahls was bekommen habe?

R. Gar nichtes.

7. Was nach sothanen Todtschlag erfolget seye?

R. Samtliche haben geschworen, daß Sie mit Thätter seyn wollen.

/kraj izvora/

DODATAK 2. Tablica krajišnika

Napomena:

Zvezdicom (*) su označeni svi oni podaci koje ne nalazimo u ovim komisijskim spisima. Kako bi ih što bolje nadopunili korišteni su podaci iz komisijske presude. Nju je unutar svog članka objavio Ljudevit Ivančan 1903. u njemačkom originalu. Za neke vojne činove je korištena terminologija iz knjige Alexandra Buczynskog, *Gradovi Vojne krajine (Sv.1, 2. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 1997.)*.

Ostavljena su imena krajišnika onako kako su u izvorniku, ali je za toponime (gdje god je to moguće) korišten današnji naziv. Ondje gdje to nije bilo moguće (ili navedeno mjesto nije nađeno) ostavljen je izvornik u kurzivu.

IME I PREZIME	MJESTO	SATNIJA/PUKOVNIJA/ČIN	DODATNE INFORMACIJE	OPIS OPTUŽBE (ORIGINAL)	OPIS OPTUŽBE (PRIJEVOD PO SMISLU)
Peter Kravariza	<i>Sischanie</i>	Kaplar	/	Kravariza ist angeklaget, daß Er mit seinen ober officier resoniret, und <i>gedrohet</i> daß wann er Inquisitus ihme Lieutenant Cabalini zu Sischanie angetroffen hätte, ihme todgeschlagen haben wurde. /	Optužen da je zaprijetio ubiti poručnika Kabalina ako bi ga susreo u mjestu Siščani.
Matho Habrun	/	<i>Vicegefreyte</i> (desetnik)	/	würdet beschuldiget, daß Er sein Passion wider obangeführten Lieutenant Cabalini mittelst worthen an tag geleet, auch in Creutz verlauthet haben solle, daß, wann gedachter Lieutenant das von der letzten Campament überbliebene, und von der Compagnie erspahrte Pulve nicht geben wolte, Inquisitus solches mit etlichen Mann abhollen würde.	Optužen, da je protiv gore navedenog poručnika Kabalina usmeno iznio svoje nezadovoljstvo/ljuto negodovanje/gnjev/srditost i da je po Križevcima razglasio, da će optuženi, ako spomenuti poručnik ne bude htio dati barut koji je preostao s posljednjeg

					taborovanja i koji je kompanija/satnija uštedjela, sam s nekolicinom muškaraca odnijeti/uzeti taj barut.
Lovrina Czigán / Kovachich	/	/	/	würdet angeklaget, daß Er über den obristwachtmeister Kengyel Respeclose worth geredet, und auf der erfolgte Ermahnung, und Errinerung, daß Er herr Obristwachtmeister das Comando über ihne habe, hat selber verlauthet:der obristwachtmeister solle auf seine posteriora acht geben, Er ist mein Commando nicht, in Szeverin ist mein Commando./	Optužen da je o bojniku/majoru Kengyelu (nadređenom) govorio bez poštovanja i govorio da si treba čuvati leđa jer on nije njegov zapovjednik već se njegov zapovjednik nalazi u Severinu.

Gyurok Karabin i Bernard Czogor		/	/	werden angeklaget, daß nach geendigter publication in Betreffenheit ihr Mondursrepartition, sich beede sehr unstimig erweisen, und den sich in des Lieutenants Martinovich Quartier salvirten Corpralen Purilich außgefordert spröchend gebet uns den hundts-glauben herauß, mit diesen in handen habenden stöcken wollen wir ihne todtschlagen.	Optuženi da su se nakon primljenog šoka nakon objave reparacija za nove odore neprikladno ponijeli. (potrebno još provjeriti) Optuženi su da su nakon objave u vezi s repartacijom/porezom za odore obojica negodovala i da su izazivali kaplara Purlića koji se sklonio /spasio sklonivši se u stan poručnika Martinovića govoreći mu da nije održao obećanje te da će ga s štapovima/kolcima u rukama zatući/ubiti.
Matho Chvarek	Hercegovac*	Jelić satnija* Leillersperg pukovnija*	36 godina* Katolik*	befraget, daß selber zu Szeverin den Hauptmann Buzjakovich aus den Officiers zimer hervorgezogen, und in gegenwartt der aldorth sich versamlete gemeinde zur Erdt geworffen haben solle.	Ispitan jer je Bužjakovića izvukao iz časničke sobe i naočigled okupljenog mnoštva bacio na zemlju.
Gyuro Suvak	Trnovitica	Schnaider satnija Leillersperg pukovnija	Jedan od ispitanih u dokumentu 36 godina Katolik	Wider Gyuro Suvak würdet vermög der von dem Hauptmann Schnaider eingelegte Denunciation angezaiget, daß selber alß ein Feind des Lieutenant Kerchelich Supponiret, folgsam alß ein Radlführer erachtet wird.	U Schnaiderovoj optužbi pokazan kao neprijatelj pukovnika Krčelića. Protiv Gyure Suvaka na temelju prijave kapetana Schnaidera podignuta je optužnica da ga se smatra neprijateljem poručnika Krčelića slijedom toga

					smatra ga se kolovođom.
Blagoje Szakuli i Nicola Markessich	Tvrda Reka*/Gornje Plavnice*	Kengyel satnija* Guicciardi pukovnija*	24/40 godina* Pravoslavac/Katolik*	Blagoje Szakuli, und Nicola Markessich aliter seyend angezaiget, daß Selbe den Feldwebl Sveth gwaldthätig (gewalttatig – nasilno) aus den hauß gerissen, und der Szeveriner Comunität eingeraumet, auch angeklaget haben sollen, daß Er sich mit Pistollen gegen ihnen defendiret, auch gefeyret (pucao) hätte.	Prokazani da su Šveta nasilno izvukli iz kuće i udaljili iz Severinske komune tijekom čega se Švet branio pucajući iz pištolja. S druge strane B. S. i N. M. prijavljeni su da su narednika (feldbabu) Šveta nasilno izvukli iz kuće i da su ga maknuli iz Severinske komune, također su (i oni njega) optužili da se on pištoljem brani od njih i da je pucao.
Sztanoje Vukasz	Veliki Zdenci	/	/	Sztanoje Vukasz von gross Zdencze ist angeklaget, daß bey selben von dem todtgeschlagenen Hauptmann Buzjakovich ein Amulet (talisman, hamajlija) nebst einen silbernen Pfennig gefunden worden.	Optužen da je od ubijenog Bužjakovića uzeo talisman zajedno sa srebrnjakom.
Mihat Kollar i Luka Merkotich	Trnova/Ladislav	/	/	seynd angezaiget, daß Selbe bey einem sichern Polovina in dem Dorff Konchenicza über der Illovo die dorthige Officire nicht allein todtschlagen zu wollen sich vernehmenlassen, sondern auch gerühme haben sollen den Hauptmann Buzjakovich in Szeverin aus dem Zimer herausgezogen zu haben.	Prokazani su od strane određenog Polovine (iz sela Končanica iznad Ilova) da ih se nije samo čulo da su htjeli sudjelovati u ubojstvu već su smatrali da bi ih se trebalo i pohvaliti što su Bužjakovića izvukli iz sobe u Sverinu.

					Prijavljeni su sudu, da su kod jednog pouzdanog Polovine u selu Končanica preko rijeke Ilove ne samo htjeli ubiti tamošnje časnike, kao što su progovorili na sudu/priznali, nego su se i hvalili kako su kapetana Bužjakovića u Severinu izvukli iz sobe.
Matho Lenardich	Hercegovac	Jelić satnija Leillersperg pukovnija*	46 godina* Katolik*	ist angeklaget, daß selber den Hauptmann Busziakovich todschlagen geholfen.	Optužen da je sudjelovao u Bužjakovićevom ubojstvu.
Joso Sabollich	<i>Glossicza</i>	/	Isto ime je zabilježeno na foliji 27.	daß selber den Hauptmann Busiakovich auß dem Officiers zimmer in Severin hätte mit anderen herausgezogen, bey den Thier Schwöllen den Mantel von leib gerissen und mit der Faust 3 mahlen zum Kopf geschlagen, und endlichen die silbere Sackuhr weeggenommen hätte.	Optužen da je sa drugima Bužjakovića izveo iz časničke sobe, kod praga na vratima s njega skinuo ogrtač te ga 3 puta šakom udario u glavu nakon čega mu je uzeo srebrni džepni sat.
Jovo Markotinecz	Trnovitica	/	/	daß selber an die Lieutenant Kerchelich solle hand angeleget, und den ersten Straich versezet haben nach aussag des Hauptmann Schnaider Forierschitzen Mlinarisch.	Optužen da je digao ruku na poručnika Krčelića a prvi mu je udarac prema izjavi kapetana Schnaidera zadao podvornik (sluga časnika) Mlinarić
Marko Pavlinecz	<i>St. Peter</i> (možda Sveti Petar)	Musquetier, Leillersperg pukovnija	/	ist beklaget, daß selber dem Hauptmann Bussiakovich nicht allein todschlagen geholfen, sondern auch	Optužen da nije samo pomagao/sudjelovao u Bužjakovićevom ubojstvu

	Čvrstinec)			die silbere Pölz Cötten, und die Rauchs Rayshauben genohmen haben solte.	već i da mu je ukrao krzneni mantil.
Stanko Spanich	Trnovitica	Musquetier Schnaider satnija Leillersperg pukovnija	/	ist gleichfalß beklaget, daß selber den Lieutenant Kerchelich hätte todtschlagen geholfen.	Također optužen da je sudjelovao u ubojstvu poručnika Krčelića.
Matho Boltovich	<i>Koszarovecz</i>	Musquatier Paus/Pauers* satnija Leilersperg pukovnija	36 godina* Katolik*	würdet beklaget, daß selber den feldtwäbl Schvet in Severin von der Chartaquen heruntergezogen, und mit dem Musquetenkolben einen straih versezet haben solte.	Optužen da je Šveta u Severinu izvukao iz čardaka i jednom udario kundakom.
Marko Dautanecz	<i>Koszarovecz</i>	<i>Obristwachtmeister</i> Paar satnija	/	ist angeklaget, daß, als der hauptmann Busziakovich auß dem Officierszimmer herausgerissen worden, selber der hauptmann bey der hand genohmen hätte.	Optužen da je Bužjakovića držao za ruku dok je bio izbacivan iz časničke sobe.
Lovro Possavecz	Trnovitica	/	/	beklagt, daß Er sich vor ander dreyen gerühmet, Er habe den hauptmann Lieutenant Kerchelich mit einen Tremmel zur Erdten geschlagen.	Optužen da se pred trojicom hvalio kako je kapetana Krčelića udario bubnjem te je ovaj pao na zemlju.
Szimo Vuich	Pavlovac	<i>Graniz Dienstmann</i> <i>Compagnie Nro</i> Leillersperg pukovnija	/	ist wegen verkaufften silbernen Säbel beschlacht, und sabel klingen angeben, und wegen der officiers Mordthatt beschuldiget worden.	Optužen da je sudjelovao u ubojstvu časnika (Bužjakovića) i prodao njegovu srebrnu sablju, kao i (kako se još navodi) srebrno dugme oštricu sablje koje je istom sabljom odrezano sa odore.
Marko Vuich (Knes)	Pavlovac		/	wird beklaget, daß Er so wohl den	Optužen da je od Šime

	(današnja općina Veliki Grđevac)	<i>Knez</i> (nejasno je li Knes dio imena ili titula) Pukovnik Leillersperg pukovnija		silbernen belzknopf von obbesagten Szimo per 12 xr. erkauffet, dem Kalaiszer an denselben <i>respectu</i> den silbernen säbel-kaufffs anverlaithet, und den Vergleich getroffen, und zu handlen geholffen haben solle.	Vuića kupio dugme za 12 krajcara te da da je sklopio dogovor kako će mu pomoći u prodaji sablje.
Stephan Lebinecz/Levinecz	Trnovitica	Schnaider satnija Leillersperg pukovnija	26 godina Katolik	ist wegen den todsgeschlagenen Lieutenant Kerchelich beklaget worden, daß Er nicht nur den Lieutenant den Säbel abgenohmen, sondern auch zum todtschlag hilffe geleistet angelocket, mit Flinten Stöss tractiret nebst andern ruffen haben solle, schlaget die Officiers todt lasset sie nicht in daß zimmer hinein.	Optužen da je sudjelovao u Krčelićevom ubojstvu. Ne samo da mu je uzeo sablju već je namamio druge da mu pomognu. Zadao udarac puškom i zajedno s drugima pozvao na ubijanje časnika, i da ih ne puste u sobu.
Danilo Stephanovich	Staničić	Ljubojević satnija* Leillersperg pukovnija*	23 godine* Pravoslavac*	ist beklaget, daß selber nach dem Todtschlag des Kumogovich über die Chartaquen auf daß alda versamlete Volckh zu 3 mahlen herunter geruffen, wollet ihr dem Zediak (prekrizeno) auf hirauf beschehene anfrag, ob es diser Zediak seye, so die leuth gestochen, und darauf erfolgte antwort, daß diser wäre gedachter Lieutenant selbst über die Stiegen herabgegangen, welchen Inquisitus nachgefolget, und mit Todtschlagen geholffen.	Optužen da je nakon Komogovićeva ubojstva 3 puta zazivao narod u čardaku da mu kaže je li u njemu Cedjak. Nakon odgovora da jest popeo se stepenicama, slijedio ga i pomogao u njegovom ubojstvu.
Alexa Popichorva/Popichorba	Ribnjačka	Burić satnija* Guicciardi pukovnija*	28 godina* Pravoslavac	wird beklaget, daß selber in das Dorff Dautan gekommen, verlauthend, daß ville bey dem Todtschlag des	Optužen da je došao u selo Dautan, razglasujući da su brojni prilikom

				Bussiakovich Peydt gemacht, unter welchen Discurs ein Fremdes Schnopff Tuch öffters herausgezogen hätte, folgsam dadurch des Todtschlags beschuldigt worden	Bužjakovićeva ubojstva dograbili plijen, tijekom čega je je više puta izvukao tuđi rupčić. Zbog toga optužen da je sudjelovao u ubojstvu
Simo Gredel	Hračani	Schnaider satnija* Leilersperg pukovnja*	40 godina* Katolik*	wird angezaiget, daß selber bey dem Todtschlag des Pussiakovich nicht allein 12 xr. erbiethet, sondern auch selben mit einen in handten gehabtten tremel zu den Kopff geschlagen habe. Inquisitus gestehet ein, als anderes blos aus teiflischer eingebung gethan zu haben.	Prokazan da je ne samo nudio 12 krajcara za Bužjakovićevo ubojstvo već da ga je i bubnjem udario u glavu. Optuženi je priznao da je to učinio iz čiste vražje pobude/nadahnuća.
Vidak Gyurkovich	Hračani	/	/	mit seiner in handt gehabtten Musqueten 2 stoss auf dem Ruckhen versezet, und einen ganzen Sibenzehner, dessen Er sich bey seiner Zurückkunff gerühmet, bekommen hätte.	Bužjakoviću je zadao dva udarca u leđa svojom mušketom i dobio jedan cijeli zibcener čime se hvalisao prilikom svoga povratka.
Janko Hlebecz	Narta	Schaners satnija* Leilersperg pukovnja	36 godina* Katolik*	ist beklaget, daß selber 4 ringe Pölz Knöpff von dem Pussiakovich an einen Razischen handlesmann per 2 f. verkauffet, mithin des homicidii auch inculpirt worden.	Optužen je da je 4 Bužjakovićeva krznom optočena dugmeta prodao jednoj raškoj (pravoslavnoj) osobi za 2 krajcara, stoga je također okrivljen za sudjelovanje u ubojstvu.
Pavel Neszrecha	Ribnjak (vjerojatno u današnjoj općini Rasinja)	/	/	ist klagbahr angegeben, daß selber sich gerühmet, Er habe bey dem füngewesten Todtschlägen Peydt gemacht, und seye bey allen allarmen zugegen gewesen und zu	Optužen da se hvalio kako je sudjelovao u prethodno spomenutom ubojstvu i da je sudjelovao u pljački/uzeo plijen te da je

				becröfftigung seiner wortt die mit feinen officierstuch geflickt geweste hosen fürgewesen.	prisustvoao svim pozivima na uzbunu, a za potvrdu svojih riječi pokazao je hlače koje su bile pokrpane finim časničkim platnom.
Illia Ignatovich	Narta	Schnaider satnija* Leilersperg pukovnija*	20 godina* Katolik*	ist beklaget, daß selber 2 hemmeter von dem todtgeschlagenen Lieutenant Kerchelich zu haus gebracht habe	Optužen da je nakon Krčelićeva ubojstva uzeo dva prsluka/haljetka ²¹⁵ i odnio ih kući.
Gyuko Vidanovich	Basian	/	/	wirdet gleichfals klagbahr angegeben, daß selber sich geruhmt den Wachtmeisterlieutnant Kumogovich bey dem ausgeübten Todtschlag einen strach gegeben zu haben	Optužen da se hvalio kako je zadao jedan udarac natporučniku Komogoviću.
Marko Gypalo	Hercegovac	/	/	wird beklaget, daß selber den hauptmann Bussiakovich Todtschlag geholffen.	Optužen da je sudjelovao u ubojstvu kapetana Bužjakovića.
Marko Diakovich	Grđevac	Obrist satnija* Leilersperg pukovnija*	40 godina* Pravoslavac*	wirdet des Nemlichen gleich obigen klagbahr angeklaget.	Optužen zbog iste stvari kao Marko Gypalo.
Vidak Czernkovich	/	/	/	wird gleichfals angezaigt, daß selber sich 4 wochen nach dem Severiner Congress in der Dorffswacht zu Virie gerühmet den hauptman einen strach gegeben zu haben.	Optužen da se 4 tjedna nakon severinskog kongresa u seoskoj stražarnici u Virju hvalio kako je kapetanu zadao jedan udarac.
Matho Gallovich	<i>Keglovecz*</i>	Fabrizy satnija* Leilersperg pukovnija*	35 godina Katolik	wird angeklaget, daß selber nicht allein den feldtwäbl Ternski todtzuschüssen gedrohet, sondern auch bey seiner zuhauskunfft von Severin gerühmet den Feldtwäbl Schvet todtgeschlagen geholffen zu	Optužen da nije samo zaprijetio upucati narednika Trnskog nego se i hvalio da je pomogao ubiti Šveta.

²¹⁵ Možda je riječ o dijelu uniforme koji se naziva *camisol*.

				haben.	
Blagoje Raickovich	<i>Pavlanie</i>	Bužjaković satnija* Leilersperg pukovnja*	20 godina* Pravoslavac*	daß selber von dem Severiner Congress ein sametes Käzerl, ein seidenes Schnopff Tuch, 1 P[aar] lederne handtschuh, ein Tabacc Tosen, und ein P. Sporn zu haus gebracht habe.	Prokazan da je nakon severinskog kongresa kući donio jednu samtanu vreću (za novac), jednu maramicu, jedan par kožnih rukavica te jednu mamuzu.
Gyuro Chabayecz/Radoichich	<i>Priezpa</i>	/	/	von dem convinierten Blagoje Raikovich beklaget, daß selber den Wachtmeister Lieutenant Kumogovich über die stiegen der Chartaquen herunter ziehen geholffen.	Od zatvorenog Blagoje Rajkovića optužen da je pomogao natporučnika Komogovića odvući sa čardaka.
Gyuro Buinavecz	Trnovitica	/	/	wurde beklaget, daß selber den Lieutenant Kerchelich habe todt schlagen geholffen.	Optužen da je pomogao ubiti Krčelića.
Blas Devallo	/	/	/	ist bezaiget, daß selber den Kumogovich zu seinen todt mittels herunter stossung über die Steigen befördern geholffen.	Prokazan da je pomogao u ubojstvu Komogovica bacanjem niz stepenice.
Illia Dokich	Tuk*	Ljubojević satnija* Leilersperg pukovnja*	25 godina*	wird klagbahr angezaiget, daß selber den Wachtmeisterlieutenant Kumogovich über die Steigen der Chartaquen verunter stossen geholffen.	Optužen da je pomogao natporučnika Komogovića baciti sa čardaka.

Gyuro Banich	<i>Tominkovich</i> (današnje mjesto nepoznato)	/	/	ist beklaget, daß sich selber geruhmet hätte den lieutenant Kerchelich todt schlagen geholffen zu haben.	Optužen kako se hvalio da je pomogao ubiti poručnika Krčelića.
Gyuro Pavlekovich		/	/	seynd als unrecht angegebene des	Pušteni su zbog

und Ivo Markatinecz				Arrests entlassen worden.	nepravednog uhićenja.
Stephan Terenchina	/	Kaplar Kontin satnija	/	angelklaget worden, daß selber den feldwebl Svet mit seiner Musqueten todtzuschlagen geholffen bey gemachten Confrontation aber hat der Denuncians seine Anklag revociret, und selben als unschuldig erkläret.	Optužen da je Šveta pomogao ubiti sa svojom mušketom, ali je tužitelj povukao optužbu te se on izjasnio kao nedužan.
		/	/	ist auch von den Corporal Lischich klagbahr angegeben worden, daß selber geruffen, mit dem übrigen anwesenden gewesten Volck wir wollen den Komugovich.	Također od kaplara Lisčića optužen da je zajedno s okupljenim mnoštvom vikao, „želimo Komogovića.“
Joso Szabolich	/	/	/	so wegen der dem Buzjakovich abgenohmenen uhr <i>in puncto homicidii</i> angezaiget worden, Inquisitus hat sein verbrechen dergestalten eingestanden, daß selber den haubtman nicht allein gleich damahlen, als selber aus dem officier zimmer heraus gezogen worden, angebacket, zur Erden geworffen, die uhr abgehohmen, sondern auch zur zweymahlen in defectus eines andern Instruments mit der Faust auf daß Knäck geschlagen, daß Selber zu taumlen angefangen, und habe diesen todtschlag maistens von darumen ausüben geholffen, umb die uhr zu handen bringen, und hiervor geldt ein lesen zu können.	Prokazan da je kapetana Bužjakovića izveo iz časničke sobe, bacio na pod, uzeo mu sat i u nedostatku drugog oružja ga udario šakom u zatiljak te da je isti zateturao. Optuženi je pomogao u ovom ubojstvu najviše zato da uzme sat u ruke i da ga može založiti za novac.
Gyuro Paunovich	Samarica	Bužjaković satnija*	54 godine*	würdet angelaget, daß selber in	Optužen da je u Virovitici

		Leilersperg pukovnija*	Pravoslavac*	Verovicza eine Tabaccosen per 2 f. verkauffet habe.	prodao kutiju za duhan za 2 forinte.
Pavel Czerovich	<i>St. Peter</i>	Obrist satnija* Leilersperg pukovnija*	20 godina* Katolik*	ist klagbahr eingelegt worden, daß Selber den Feldtwäbl Schvet mit seiner beygehabten Musqueten 3 mahl über daß haubt geschlagen, und folgsam zu dem Todt befördert hätte.	Optužen da je Šveta sa svojom mušketom 3 puta udario i slijedom toga pomogao ga ubiti („pomogao mu otići u smrt“).
Luka Gundak	/	/	/	daß selber den haubtmann Bussiakovich todtschlagen geholffen habe,	Optužen da je pomogao ubiti kapetana Bužjakovića.
Matko Skrobich	Tomaš (današnja Bjelovarsko- Bilogorska županija)	/	14/15 godina	ist angeklaget daß sich selber gerühmet, wann Er bey dem Todtschlag des Feldwäbl Schvet mit einen Prigel, oder andere Instrument versehen gewesen wäre, auch Er gleich andere zuschlagen geholffen hätte	Optužen da je batinom (ili nekim drugim oruđem) pomogao zatući Šveta.
Damian Vrachevich/Schvarbill o	Tvrda Reka	/	/	ist gleichfals angeklaget worden, daß selber dem Feldtwäbl Schvet in Troistvo nebst Mehrer andere granizer, haubtsachlichen aber mitels Hilff des Boltek Margetich von Bottinacz mit blossen Säbeln verwachtet, auch mit dem Todt getroht und nacher Severin abgeföhret habe.	Također optužen da je u prisutnost drugih krajišnika, prije svega uz pomoć Bolteka Margetića iz sela Botinac, sa sabljama dočekaio Šveta, usmrtio ga i otpremio u Severin.
Bolteck Margetich	Botinac	Kengyel satnija* Guicciardi pukovnija*	30 godina* Katolik*	gleich ersteren angeklaget, hat auch gleichere <i>antendens</i> sein verbrechen eingestandten, und 2 bis 3 straih dem feldtwäbl gegeben zu haben einbekenet.	Optužen da je prisustvovao u prethodno navedenom zločinu te da je Švetu zadao 2 do 3 udarca.
Jadan Debelliack	Šemovec	/	/	gleichfahls beklaget, daß sich selber	Optužen jer se hvalio nakon

				nach seiner zuhaus kunfft in gedachten dorff gerühmet haben solle, Er hätte den schon todtgeschlagen gewesten haubtmann Bussiakovich 2 straih gegeben.	dolaska kući u svoje selo kako je Bužjakoviću zadao 2 udarca.
Nicola Russichich	Malo Koreново	Predragović satnija Leilersperg pukovnija	34 godine Pravoslavac	ist angeklaget, daß selber den Bussiakovich ohnwissend bey dem Haaren oder handten aus dem Zimer herausgezogen zu haben sich gerühmet haben solle.	Optužen jer se hvalio kako je Bužjakovića izvukao iz sobe, zgrabivši ga za kosu ili ruke.
Matho Buczina	<i>Banni closter</i>	/	/	ist weegen Ermanglung der Denunciation nun obiter verhört, und muthmasslich von darumen eingeschicket worden, weillen sich selber von haus geflüchtet habe,	U nedostatku optužbe površno saslušan i vjerojatno zato pušten jer je sam pobjegao od kuće.
Thomo Knecz	<i>Kostanovecz</i>	/	/	ist an dem Todsclag des lieutnants Kerchelich von darumen Suspect angegeben worden, weillen sich selber bey habhafft Nehmung gedachten lieutenant in Ternoviticza vernehmen lassen, herr <u>lieutenant sie haben nur meine Jagdhund genohmen.</u>	Sumnjiči se za sudjelovanje u ubojstvu poručnika Krčelića jer ga se prilikom hvatanja spomenutog poručnika u Trnovitici moglo čuti (da kaže) – „gospodine poručniče, pa uzeli ste moga lovačkog psa“.

DODATAK 4. Neippergova uputa Becku, folija 77.

1755 Instruction 54.31

Von dem untern Exzellenz abgeordneten Obristen Baron
v. Beck, und welcher sich zu befehlen.

1° Dem Obristen Baron v. Beck sel. dem zu Exzellenz dem
samleten Deputierten des Generalats, und übrigen,
die es betreffen müßte, jenen also, und ins Besondere,
woll bey weitem zu weisem die Declaration, oder Ambr,
Abhandlung in dem 18ten Junij formis gegeben worden, über
die untern Etium übernahmst. S. Aufserwärtung Einreden
von der Nation.

2° Damit kein Einred, die Junij sel. die Declaration jenen
woll explicitem, damit jener weiß, was ihm wirt,
hülffriten, oder eingestalt zugehört, unswürklichsel,
grifflegen worden.

3° Und die Sellen des allmählich vollmacht, und authori-
tats wegen, die dem Anginnunden dem 18ten Junij gegeben
und die imtungenbannern brunnstigt, gegen sel. die juf
zu sagen, ob sie juf nicht sehr stark, die müßigen also,
ding exponieren zu wollen.

4° Dem Junijung dem formis gegebenem Privilegien. den

BIBLIOGRAFIJA

Neobjavljeni izvori:

„Spisi koji se tiču vojničke bune u Severinu 1755. god." Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Zbirka rukopisa i starih knjiga. R3592.

Objavljeni izvori:

Krčelić, Adam Baltazar. *Annuae ili Historija 1748-1767*. Preveo Veljko Gortan. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti umjetnosti, 1952.

Plačko, Ljudevit. “Pobune u križevačkom kraju 1755. prema zapisima suvremenika Ivana Josipovića, župnika u Križevcima.” *Cris* (Križevci) 7 (2005): 144-152.

Literatura:

Adamček, Josip. “Problem krajiških buna u historiografiji”. Pavličević, Dragutin. (ur.) *Vojna krajina. Povijesni pregled – historiografija – rasprave*. Zagreb: 1984. 119-139.

Blažević, Zrinka. “Kmetско-krajiška buna 1755. u svjetlu narativnih izvora”. *Ljetopis SKD “Prosvjeta”*(2006): 334-349.

Buczynski, Alexander. „Organizacija policije i pravosuđa u Vojnoj krajini.“ U: *Povijesni prilozi*, br. 13 (1994): 77-109.

Buczynski, Alexander. *Gradovi Vojne krajine*. Sv. 1, 2. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 1997.

De Luca, Ignaz. *Iustitzkodex*. Bd. II. Wien: 1793, 322.

Hanak, Peter, ur. *Povijest Mađarske*. Zagreb: Barbat, 1995.

Historija naroda Jugoslavije. Sv. 2. Zagreb: Školska knjiga, 1959.

Howard, Michael. *Rat u europskoj povijesti*. Zagreb: Srednja Europa, 2002.

Holjevac, Željko, Nenad Moaćanin. *Hrvatsko-slavonska Vojna krajina i Hrvati pod vlašću Osmanskoga Carstva u ranome novom vijeku*. Sv. 2. Zagreb: Leykam International, 2007.

Ingrao, Charles. *The Habsburg Monarchy 1618-1815*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

Ivančan, Ljudevit. "Buna Varaždinskoga generalata i pograničnih kmetova godine 1755". U *Vjestnik Kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemljaskog arkiva* (Zagreb) br. 3 i 4 (1903): 18-65.

Jurišić, Ivan. "Lika i Krbava od Velikog rata za oslobođenje do inkorporacije u Karlovački generalat (1683-1712)." *Radovi – Zavod za hrvatsku povijest* 37 (2005): 101-109.

Kaser, Karl. *Slobodan seljak i vojnik: povojačenje agrarnog društva u Hrvatskoslavonskoj Vojnoj krajini (1535-1881)*. Preveo Josip Brkić. Zagreb: Naprijed, 1997.

Keegan, John. *A History of Warfare*. New York: Alfred A. Knopf, 1994.

Kudelić, Zlatko. *Marčanska biskupija: Habsburgovci, pravoslavlje i crkvena unija u Hrvatsko-slavonskoj vojnoj krajini : (1611.-1755.)*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2007.

Lazanin, Sanja. *Priručnik iz njemačke paleografije*. Zagreb: Tipex, 2004.

Matić, Tomislav. „Severinska buna 1755. : uvod u povijest grada Bjelovara.” *Hrvatski sjever* (Čakovec) 11 (2006[i.e. 2007]): 55-60.

Moačanin, Fedor. „Vojna krajina do kantonskog uređenja 1787.“ U *Vojna krajina. Povijesni pregled – historiografija – rasprave*, ur. Dragutin Pavličević, 23-56. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1984.

Milković, Kristina. „Položaj časnika prema zakonskoj regulativi za Vojnu krajinu: Krajiška prava (1754.) i Osnovni krajiški zakon (1807.)“ *Povijesni prilozi* 31 (2006): 161-182.

Milutinović, Tvrtko. "Seljačka buna oko Križevaca i u dijelu Varaždinskog generalata godine 1755". *Cris* (Križevci) 12 (2010): 251-255.

Nikolić, Desanka. "Vojna krajina i uniformisanje graničarske vojske". U *Vojna Krajina : povijesni pregled, historiografija, rasprave*, ur. Dragutin Pavličević, 431-442. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1984.

Petrak, Marko, Kristina Milković Šarić. „*Wie in Unseren Erbländern*“ – *Krajiška prava* (1754.) u kontekstu centralizacije i modernizacije u Vojnoj krajini“. U *Hrvati i Srbi u Habsburškoj monarhiji u 18. stoljeću*, ur. Drago Roksandić, 45-57. Zagreb: FF Press, 2014.

Peters, Marc Stefan. „Varaždinska Vojna krajina: poseban razvoj jedne mikroregije u Podravini.” *Podravina* (Samobor) 3 (2004): 16-21.

Petrić, Hrvoje. "Popisi Varaždinskog generalata iz 1726. i 1749. godine". *Podravina* (Samobor) 11 (2012.): 219-225.

Roksandić, Drago. „Drugi“ i nasilje u Hrvatskoj 1755. godine: staleži. Konfesije i etnosi u literarnim percepcijama socijalnog konflikta.“ U: *Svoj i tuđ. Slika drugog u balkanskim i srednjoevropskim književnostima*. Beograd: Institut za književnost i umjetnost, 2006. 137-158.

Rothenberg, Gunther E. *The Military Border in Croatia: A Study of an Imperial Institution*. Chicago & London: The University of Chicago Press, 1966.

Šidak, Jaroslav. *Historijska čitanka za hrvatsku povijest – Do ukidanja feudalnih odnosa u Hrvatskoj g. 1848*. Zagreb: Školska knjiga, 1952.

Štefanec, Nataša, ur. *Fedor Moačanin: radovi iz povijesti Vojne krajine*. Zagreb: SKD „Prosvjeta“, 2016.

Tannenberg, Constant. *Biographisches Lexicon Des Kaiserthums Österreich, Enthaltend Die Lebensskizzen Der Denkwürdigen Personen, Welche 1750 Bis 1850 Im Kaiserstaate Und in Seinen Kronländern ... Gelebt Haben*. Teil 20. Wien: Zamarski. Pod Neipperg.

Valentić, Mirko. *Vojna krajina i pitanje njezina sjedinjenja s Hrvatskom: 1849-1881*. Zagreb: Školska knjiga, 1981.

Vaniček, Franjo. *Specialgeschichte der Militaergrenze aus Originalquellen und Quellenwerken geschoepft*. Sv. 2. Beč: 1875.

Wheatcroft, Andrew. *The Enemy at the Gate: Habsburgs, Ottomans and the Battle for Europe*. New York: Basic Books, 2009.

Zöllner Erich, Therese Schüssel. *Povijest Austrije (Das Werden Österreichs)*. Zagreb: Barbat, 1997.